

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

Δημόσιο Χρέος και Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

ΜΠΡΑΤΣΑΚΗ ΔΗΜ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ (Α.Μ 15466)

panabrat@logistiki.teimes.gr

ΛΑΪΝΑ ΧΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ (Α.Μ 15405)

konslain1@logistiki.teimes.gr

ΤΣΙΣΜΑΛΙΔΗΣ ΗΛ. ΠΑΥΛΟΣ (Α.Μ Α14357)

payltsis@logistiki.teimes.gr

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:

ΣΥΡΡΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

Μ Ε Σ Ο Λ Ο Γ Γ Ι 2015

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Summary	7
Εισαγωγή	
Στόχος Εργασίας.....	8
Κεφάλαιο 1^ο	
1.1. Ορισμός της οικονομικής κρίσης	10
1.2. Χαρακτηριστικά Οικονομικής κρίσης	11
1.3. Τα στάδια της οικονομικής κρίσης	12
1.4. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης	16
1.5. Επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή και οικονομική ζωή	20
Κεφάλαιο 2^ο	
Ιστορική Αναδρομή της Οικονομικής Κρίσης	
2.1. Αμερικάνικη Κρίση 1929	21
2.2. Οι πετρελαϊκές κρίσεις (1973-74 & 1979-1980).....	25
2.3. Η Χρηματοπιστωτική κρίση της δεκαετίας του 1990, στην Ανατολική Ασία.....	26
2.4. Η οικονομική κρίση της Αργεντινής	27
2.5. Ένα σύντομο χρονικό για την Παγκόσμια κρίση του 2008	29
Κεφάλαιο 3^ο	
Οι αιτίες της οικονομικής κρίσης	
3.1. Εισαγωγή.....	32
3.2. Το χρονικό που οδήγησε στην κρίση του σήμερα.....	32
3.3. Η κρίση στην Ελλάδα – Αίτια	37
3.4. Η κρίση της δημοσιονομικής πειθαρχίας στην Ελλάδα.....	39
3.5. Υπέρογκο δημόσιο κράτος, φοροδιαφυγή, διαφθορά.....	42
3.5.1. Υπέρογκο Δημόσιο Κράτος	42
3.5.2. Φοροδιαφυγή	44

3.5.3. Διαφθορά	46
-----------------------	----

Κεφάλαιο 4^ο

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

4.1. Αρνητικές Επιπτώσεις	49
4.1.1. Επιπτώσεις στη ρευστότητα και στο κόστος κεφαλαίου	49
4.1.2. Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας	52
4.1.3. Επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα	54
4.1.4. Επιπτώσεις στο χρηματιστήριο	56
4.1.5. Επιπτώσεις στην ανάπτυξη	57
4.2. Θετικές Επιπτώσεις	58

Κεφάλαιο 5^ο

Γιατί η ύφεση στην Ελλάδα είναι τόσο βαθιά;

5.1. Εισαγωγή	61
5.2. Η παρούσα κατάσταση.....	62
5.3. Η λύση που οδήγησε στη παρατεταμένη ύφεση.....	67
5.4. Οι επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία.....	71

Κεφάλαιο 6^ο

Η κρίση της Αργεντινής

6.1. Οικονομική Ιστορία.....	73
6.2. Τα αίτια της κρίσης.....	74
6.3. Η σύγκριση της Αργεντινής με την Ελλάδα.....	78

Κεφάλαιο 7^ο

Δημόσιο χρέος & έλλειμμα στην Ελλάδα

7.1. Η ιστορία του δημόσιου χρέους.....	83
7.1.1. Η οικονομία επί βασιλείας του Όθωνα (1832-1862)	84
7.1.2. Το οικονομικό έργο του Χαρίλαου Τρικούπη (1880-1893).....	85
7.1.3. Διεθνής οικονομικός έλεγχος (1893-1912).....	86

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

7.1.4. Τα Οικονομικά των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1922).....	86
7.1.5. Η οικονομία την περίοδο 1923-1940.....	87
7.1.6. Β` Παγκόσμιος Πόλεμος και Εμφύλιος Πόλεμος (1940-1949).....	88
7.1.7. Τα οικονομικά της μεταπολεμικής περιόδου (1950-1967).....	89
7.1.8. Τα Οικονομικά της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών (1967-1974)	91
7.1.9. Περίοδος ένταξης στην ΕΟΚ-ΕΕ και την ευρωζώνη (1974-2001).....	92
7.2. Η χρονική πορεία στην κρίση εξυπηρέτησης του χρέους του 2010	94
7.3. Η διόγκωση του δημοσίου τομέα 1980-1990.....	98
7.4. Η διαφθορά.....	99

Κεφάλαιο 8^ο

Λιτότητα έναντι ανάπτυξης

8.1. Λιτότητα.....	103
8.2. Η λιτότητα στην Ελληνική οικονομία.....	104
8.3. Η λιτότητα δεν είναι η λύση.....	105

Κεφάλαιο 9^ο

Τρόποι αντιμετώπισης κρίσης

9.1. Ανάκαμψη από την κρίση	106
9.2. Αντιμετώπιση της κρίσης	110
9.3. Η σημασία της ανταγωνιστικότητας	113
9.4. Πως αυξάνεται η ανταγωνιστικότητα για την έξοδο από την κρίση.....	114
9.5. Μέτρα για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.....	117
9.5.1. Ενίσχυση για την δημιουργία νέων επιχειρήσεων.....	117
9.5.2. Υποστήριξη της ανάπτυξης των υφισταμένων επιχειρήσεων.....	118

Κεφάλαιο 10^ο

Συμπεράσματα	119
--------------------	-----

Βιβλιογραφία.....	121
--------------------------	------------

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από τα έντονα θέματα που απασχολούν την επικαιρότητα τα τελευταία χρόνια είναι το δημόσιο χρέος και η κοινωνική κρίση στην Ελλάδα. Δεδομένου ότι η κάθε χώρα έχει δικά της προβλήματα η κρίση αυτή έχει επηρεάσει ποικιλοτρόπως την παγκόσμια οικονομία. Στην Ελλάδα η κρίση επηρέασε τον οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Το δημόσιο χρέος έχει αρνητικές και θετικές επιπτώσεις και οι απόψεις είναι πολλές

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα περιγραφεί η έννοια της οικονομικής κρίσης. Θα αναφερθούν τα στάδια της οικονομικής κρίσης καθώς και οι επιπτώσεις στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Στην συνέχεια στο δεύτερο κεφάλαιο θα κάνουμε ιστορική αναδρομή. Ειδικότερα θα γίνει αναφορά της κρίσης στον χρόνο στις άλλες χώρες. Στο τρίτο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τις αιτίες της οικονομικής κρίσης. Καθώς επίσης θα αναφερθούμε στο υπέρογκο δημόσιο κράτος, φοροδιαφυγή, διαφθορά. Στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις και τι προκάλεσαν. Στο πέμπτο κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να καταλάβουμε γιατί η Ελλάδα πλήττεται από μεγάλη ύφεση και το ρόλο που έπαιξε στην ανάπτυξη της κρίσης. Στο έκτο κεφάλαιο θα κάνουμε αναφορά στην κρίση της Αργεντινής. Επίσης θα γίνει μια σύγκριση των δύο κρίσεων Ελλάδας- Αργεντινής. Στο έβδομο κεφάλαιο θα κάνουμε αναφορά στο δημόσιο χρέος και το έλλειμμα της Ελλάδας από την βασιλεία του Όθωνα μέχρι και σήμερα. Στο όγδοο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην λιτότητα έναντι της ανάπτυξης καθώς και πως λειτουργεί η λιτότητα. Στο ένατο κεφάλαιο θα αναφέρουμε τρόπους ανάκαμψης και πως θα επανέλθει η Ελλάδα στην αρχική κατάσταση πριν την κρίση. Κλείνοντας στο δέκατο κεφάλαιο θα προβούμε σε παράθεση συμπερασμάτων και προτάσεων τα οποία προέκυψαν από την εκπόνηση εργασίας.

SUMMARY

Amongst the serious issues that have been present in the news these past few years are the public debt and the social crisis in Greece. Given that each country has its own problems, this crisis has affected, in more ways than one, the global economy. In Greece the crisis has affected both the financial as well as the social sector. The public debt has both negative and positive implications and there is a lot of controversy around this.

In the first chapter of the present write-up, the term “economic crisis” will be explained. The different stages of the economic crisis will be mentioned as well as its implications on social and economic life. Then, in the second chapter, we will take a look back in time. In particular, we will mention the crisis back in time in other countries. In the third chapter, we will analyze the causes of the economic crisis. We will also mention the massive public debt, tax evasion, corruption. In the fourth chapter, we will analyze the positive and negative implications and their impact. In the fifth chapter, we will try to understand why Greece is experiencing a great recession and its role in the development of the crisis. In the sixth chapter, we will mention the crisis in Argentina. There will also be a comparison between the two crises, that of Greece and that of Argentina. In the seventh chapter, we will mention the public debt and the Greek deficit from the time of King Otto's reign until today. In the eighth chapter, we will mention austerity versus advancement, as well as how austerity works. In the ninth chapter, we will mention ways of recovery and how Greece can return to its initial state before the crisis. Summing up, in the tenth chapter, we will outline conclusions and suggestions that will have derived from this study.

Εισαγωγή

Η Ελληνική οικονομική κρίση είναι κυρίαρχο θέμα στις μέρες μας. Οι μεγαλύτεροι οικονομικοί αναλυτές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό έχουν αναλύσει την κρίση, προσπαθώντας να καταγράψουν τους κύριους παράγοντες που οδήγησαν στις οδυνηρές οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σήμερα στην Ελλάδα. Όλες οι αναλύσεις επισημαίνουν ότι το τεράστιο δημόσιο χρέος, τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, η μη ορθολογική διαχείριση των δημόσιων δαπανών, η μεγάλη ανισορροπία μεταξύ εξαγωγών έναντι εισαγωγών, η χαμηλή ανταγωνιστικότητα και βέβαια, η λειτουργία της αγοράς εργασίας είναι σημαντικοί παράγοντες που με την πάροδο των προηγούμενων ετών και με την έλευση της οικονομικής κρίσης στο κατώφλι της Ελλάδος οδήγησαν στην Ελληνική κρίση.

Από το 2009, η χώρα έχει βιώσει πολλά προβλήματα και η χρεοκοπία ως όρος, ακούγεται καθημερινά. Από τον Οκτώβριο 2009 όποτε ο τότε Υπουργός Οικονομικών ανακοίνωσε ότι το έλλειμμα για το 2009 θα εκτιναχθεί σε διπλάσιο ποσοστό από αυτό που εκτιμούσε η προηγούμενη κυβέρνηση, οι αντιδράσεις των διεθνών αγορών υπήρξαν ραγδαίες. Αρχικά, οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης υποβάθμισαν την Ελληνική οικονομία με αποτέλεσμα την άμεση και πλήρη αποδυνάμωση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας.

Στόχος Εργασίας

Στόχος της εν λόγω εργασίας είναι η καταγραφή και η αναφορά των λόγων που οδήγησαν στην οικονομική κρίση, τις διαστάσεις αυτής, καθώς και τις γενεσιουργές αιτίες που με την πάροδο των ετών διογκώθηκαν και έπληξαν την Ελληνική οικονομία.

Για να επιτευχθεί ο στόχος της εργασίας, η εξέταση των παρακάτω πεδίων είναι αναγκαία:

- i. Ορισμός της οικονομικής κρίσης σύμφωνα με την βιβλιογραφία και τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια κρίση. Επιπρόσθετα, η εξέταση των σταδίων της οικονομικής κρίσης και οι επιπτώσεις αυτής.
- ii. Η ιστορική αναδρομή της οικονομικής κρίσης με ειδικές αναφορές στις μεγαλύτερες οικονομικές κρίσεις όπως στην Αμερικάνικη κρίση του 1929, στις

πετρελαϊκές κρίσεις του 1973-74 και 1979-80, στη χρηματοπιστωτική κρίση του 1990 στην Ανατολική Ασία, στη οικονομική κρίση της Αργεντινής, στην Παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008.

- iii. Εκτενής αναφορά στις αιτίες της οικονομικής κρίσης για την παγκόσμια οικονομία με χρονική απαρχή την δεκαετία 1970 και στην κρίση στην Ελλάδα αναφέροντας, την μη σωστή δημοσιονομική πειθαρχία της χώρας, το υπέρογκο δημόσιο κράτος, την φοροδιαφυγή και την διαφθορά.
- iv. Αναφορά στις επιπτώσεις της κρίσης στη ρευστότητα και στο κόστος κεφαλαίου, στην αγορά εργασίας, στο τραπεζικό σύστημα, στην ανάπτυξη και στο χρηματιστήριο.
- v. Εξέταση των παραγόντων που καθιστούν την ύφεση στην Ελλάδα τόσο βαθειά. Αναφορά στην μεγάλη δημοσιονομική προσαρμογή, στην στενότητα της ρευστότητας, στην ισχυρή αντίδραση της κοινωνίας.
- vi. Η κρίση στη Ελλάδα και σε τι διαφέρει από την κρίση της Αργεντινής. Η οικονομική κρίση της Αργεντινής, οι αιτίες της, οι προσπάθειες επίλυσης της και αν υπάρχουν ομοιότητες με την Ελληνική κρίση.
- vii. Η ιστορία του Ελληνικού δημοσίου χρέους, πως αυτό δημιουργήθηκε, καθώς και η κρίση εξυπηρέτησης του 2010, η διόγκωση του Δημοσίου τομέα κατά τη δεκαετία του 1980 και ο ρόλος αυτής στο δημόσιο χρέος.

Κεφάλαιο 1^ο

1.1. Ορισμός της Οικονομικής Κρίσης

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα μαστίζεται από την οικονομική κρίση που έχει επηρεάσει όλους τους τομείς της οικονομίας. Ποια είναι η έννοια της οικονομικής κρίσης; Η «οικονομική κρίση» μπορεί να χαρακτηριστεί όταν μια οικονομία χάνει διαρκώς και αισθητά την οικονομική της δραστηριότητα. Η οικονομική δραστηριότητα περιλαμβάνει όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως την απασχόληση, το εθνικό προϊόν, τις τιμές, τις επενδύσεις κ.λπ. Οι επενδύσεις είναι ο βασικότερος δείκτης της οικονομικής δραστηριότητας. Οι επενδύσεις επηρεάζουν άμεσα όλα τα οικονομικά μεγέθη, καθώς η αυξομείωση τους συμπαρασύρει ανοδικά ή καθοδικά οι οποίες, και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης Γιώργος, 2010).

Σύμφωνα με το άρθρο του με τίτλο «Anatomy of a Financial crisis», ο Frederic S. Mishkin αποδίδει για την οικονομική κρίση ως «μια διαταραχή στις χρηματοπιστωτικές αγορές στις οποίες οι λανθασμένες επιλογές και τα προβλήματα οικονομικού κινδύνου αυξάνονται με αποτέλεσμα να αδυνατούν να διοχετεύσουν τα κεφάλαιά τους σε παραγωγικές επενδύσεις και σε αποδοτικούς τομείς. Μια οικονομική κρίση μπορεί να οδηγήσει μια οικονομία μακριά από την ισορροπία και να στρέψει σε μια καθοδική πορεία τους δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης. Οι οικονομικές κρίσεις μπορεί να έχουν διάφορες επιπτώσεις πέρα του τραπεζικού πανικού» (Mishkin Frederic S., 1991).

Η οικονομική δραστηριότητα αποτελείται από διαδοχικές αυξομειώσεις που ορίζονται ως «οικονομικές διακυμάνσεις» ή «οικονομικοί κύκλοι». Οι οικονομικοί κύκλοι επηρεάζονται άμεσα από τις επενδύσεις. Πολλές στατιστικές παρατηρήσεις έχουν διαπιστώσει ότι ο χρόνος ζωής αυτών των οικονομικών κύκλων είναι από 7 ως 11 χρόνια (European Communities, 2009). Η φάση της καθόδου των οικονομικών διακυμάνσεων αποτελεί την οικονομική κρίση, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση.

Ο Καρλ Μαξ έχει χαρακτηρίσει τις κρίσεις ως «πληθώρα κεφαλαίου», δηλαδή μια υπερπαραγωγή κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, ορίζει την «υπερπαραγωγή κεφαλαίου» ως «υπερπαραγωγή μέσω παραγωγής που μπορούν να λειτουργήσουν σαν κεφάλαιο». Το κεφάλαιο αυτό συνοδεύεται πάντα από ένα ποσοστό κέρδους, το οποίο ανταποκρίνεται σε

ότι «απαιτεί η «υγιής», «ομαλή» ανάπτυξη του κεφαλαίου παραγωγής». Αυτό το ποσοστό κέρδους είναι «το συνηθισμένο ποσοστό κέρδους» (Μαρξ Καρλ, 1982). Σύμφωνα με τον Μηλιό Γ. (2005) «το συνηθισμένο ποσοστό του κέρδους δεν πρέπει να θεωρείτε σαν ένα νούμερο συγκεκριμένο. Από τη στιγμή που το ποσοστό του κέρδους πέφτει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, αρχίζει από την πλευρά των κεφαλαιοκρατών ο περιορισμός των επιχειρήσεων». Το αποτέλεσμα του χαμηλού ποσοστού κέρδους, δηλαδή κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, είναι τα απύλητα εμπορεύματα, δηλαδή η μείωση της καταναλωτικής ικανότητας (Μηλιός Γ., 2005).

1.2. Χαρακτηριστικά της Οικονομικής Κρίσης

Μια οικονομική κρίση παρουσιάζει πολλά χαρακτηριστικά πριν την πλήρη εκδήλωση της. Η αγορά κατοικίας ή γενικότερα η αξία των περιουσιακών στοιχείων παρουσιάζει συνήθως μια ραγδαία αύξηση των τιμών. Όπως προαναφέρθηκε, παρατηρείται πτώση της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά ταυτόχρονα και αύξηση του ιδιωτικού και δημόσιου χρέους, και αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Ο χρόνος εμφάνισης μιας οικονομικής κρίσης είναι μεταβλητός, καθώς μπορεί να συμβεί και σε εποχές ραγδαίων μεταβολών στον χρηματοοικονομικό τομέα μιας οικονομίας, όπως είναι η απελευθέρωση των αγορών.

Η κάθε κρίση, ανεξάρτητα από τη μορφή της και την υπηρεσία, την εταιρία ή τον οργανισμό στο οποίο ανακύπτει, παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:

Η κρίση έχει κλιμακούμενη ένταση. Η ένταση των οικονομικών κρίσεων δεν είναι η ίδια από την αρχή. Στην αρχή της κρίσης τα συμπτώματα μπορεί να μην είναι τόσο έκδηλα. Όσο προχωράει ο χρόνος η κατάσταση σε μια οικονομική κρίση είναι δυναμική και τα συμπτώματα δυναμώνουν σε ένταση. Το αποτέλεσμα είναι να πληθαίνουν οι πληροφορίες και ν' αυξάνεται η γνώση. Στο αποκορύφωμα η ένταση είναι μεγάλη και κλιμακούμενη με αποτέλεσμα να επικρατεί υψηλό αίσθημα ανασφάλειας και κινδύνου.

Μια οικονομική κρίση προσδίδει στους εμπλεκόμενους άγχος, ανασφάλεια και κίνδυνο ότι επέρχεται το χειρότερο με αποτέλεσμα να επηρεάζονται οι συνήθειες λειτουργίες και ρυθμοί.

Όσο κλιμακώνεται η κρίση και διαφαίνονται αρνητικές εξελίξεις η ένταση και η ανησυχία για την χειρότερη εκδοχή αναστατώνουν, διαταράσσουν και μεταβάλλουν τη συνήθη ροή των πραγμάτων, καθώς διακινδυνεύει να πληγεί η διεθνής εικόνα της χώρας.

Μία οικονομική κρίση είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα πλήξει σημαντικά την εικόνα της χώρας που πλήττεται, καθώς συνοδεύεται από αρνητικές επιπτώσεις για την οικονομία της. Τις περισσότερες φορές είναι απαραίτητη η συμμετοχή κρατικών ή διακρατικών οργάνων που πρέπει να παρέμβουν για να καταρτίσουν μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης.

Αυτή η παρέμβαση των κρατικών φορέων ή και του διεθνή παράγοντα μπορεί αναπόφευκτα να προκαλέσει ποικίλες βλάβες και υλικές ζημιές.

Αυτές οι βλάβες και ζημιές μπορούν να αποδυναμώσουν την ισχύ της χώρας και της οικονομίας της (Κοντούλης Διονύσιος, 2013).

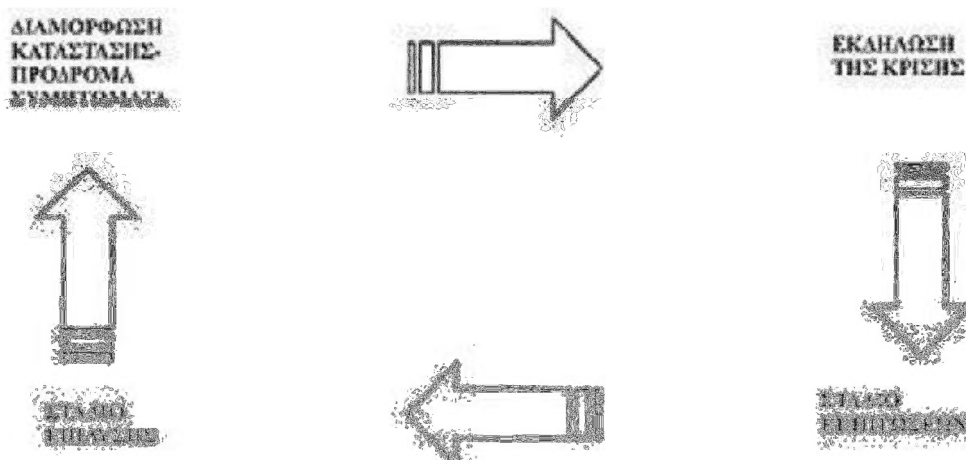
1.3. Τα στάδια της Οικονομικής Κρίσης

Μια μεγάλη οικονομική κρίση μπορεί να έχει ταυτόχρονα θετική και αρνητική επίδραση στο εσωτερικό της κοινωνίας. Μπορεί να ενώσει και να διαιρέσει ταυτόχρονα κοινωνικές ομάδες. Αναλυτικότερα, η κρίση μπορεί να επηρεάσει την κοινωνική γαλήνη. Οι πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες επηρεάζονται περισσότερο και τα προβλήματα τους πολλαπλασιάζονται. Ταυτόχρονα, μειώνονται οι διαθέσιμοι πόροι, οξύνοντας τον ανταγωνισμό για τη διανομή τους. Παρατηρούνται φαινόμενα αντιπαλότητας μεταξύ κοινωνικών ομάδων όπως, μισθωτοί εναντίον ελεύθερων επαγγελματιών και ιδιωτικοί εναντίον δημοσίων υπαλλήλων.

Από την άλλη, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η κρίση βιώνεται ως συλλογική δοκιμασία από το σύνολο σχεδόν της κοινωνίας. Όλοι βιώνουν τα ίδια προβλήματα και αυτό το γεγονός ενθαρρύνει την αλληλεγγύη. Όλοι είναι στο ίδιο βαγόνι και βιώνουν τις ίδιες δυσκολίες αν και σε διαφορετικές θέσεις.

Η κρίση δεν αποτελεί ένα γεγονός το οποίο επέρχεται ξαφνικά, εφόσον εμφανίζονται κάποια προειδοποιητικά σημάδια πριν την κορύφωση της. Από την εκδήλωση της ως την επαναφορά του συστήματος στην ομαλή κατάσταση, ακολουθεί μια πορεία η οποία μπορεί να ομαδοποιηθεί στα παρακάτω τέσσερα διαφορετικά και διακριτά στάδια. Αναλυτικότερα:

- i.** Στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης ή πρόδρομων συμπτωμάτων (prodromal crisis stage). Οι ερευνητές ορίζουν ως πρώτο στάδιο αυτό της διαμόρφωσης της κατάστασης της κρίσης, όπου συσσωρεύονται τα συμπτώματα και στέλνουν προειδοποιητικές ενδείξεις στους ειδικούς για την διάγνωση της κατάστασης.
- ii.** Στάδιο εκδήλωσης – κορύφωσης της κρίσης (acute crisis stage). Είναι η συντομότερη αλλά και η πιο έντονη φάση της κρίσης. Είναι το στάδιο κατά το οποίο κορυφώνεται η κρίση και οι χειρισμοί των αρμοδίων θα κρίνουν την επιτυχή ή μη έκβαση της κρίσης.
- iii.** Στάδιο των επιπτώσεων (chronic crisis stage). Στο στάδιο αυτό η κρίση έχει εδραιωθεί. Οι αρμόδιοι μελετούν τα χαρακτηριστικά της κατάστασης, ερευνούν της δυνατές λύσεις και σχεδιάζουν στρατηγικές για επανάκαμψη και έξοδο από την ύφεση. Η προϋπάρχουσα μέριμνα για ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσεων συντομεύει τη χρονική διάρκεια αυτού του σταδίου.
- iv.** Στάδιο επίλυσης – ομαλοποίησης (crisis resolution stage). Το τελευταίο στάδιο κατά το οποίο η κρίση ομαλοποιείται και το σύστημα επανέρχεται στην αρχική πριν την κρίση, κατάσταση. Σ' αυτή τη φάση είναι σημαντικό να αναλυθεί η κρίση και να αποκτηθεί η κατάλληλη γνώση στη βάση της συνεχούς βελτίωσης για την αποφυγή παρομοίων καταστάσεων στο μέλλον (Σφακιανάκης Μ.Κ., 1998).

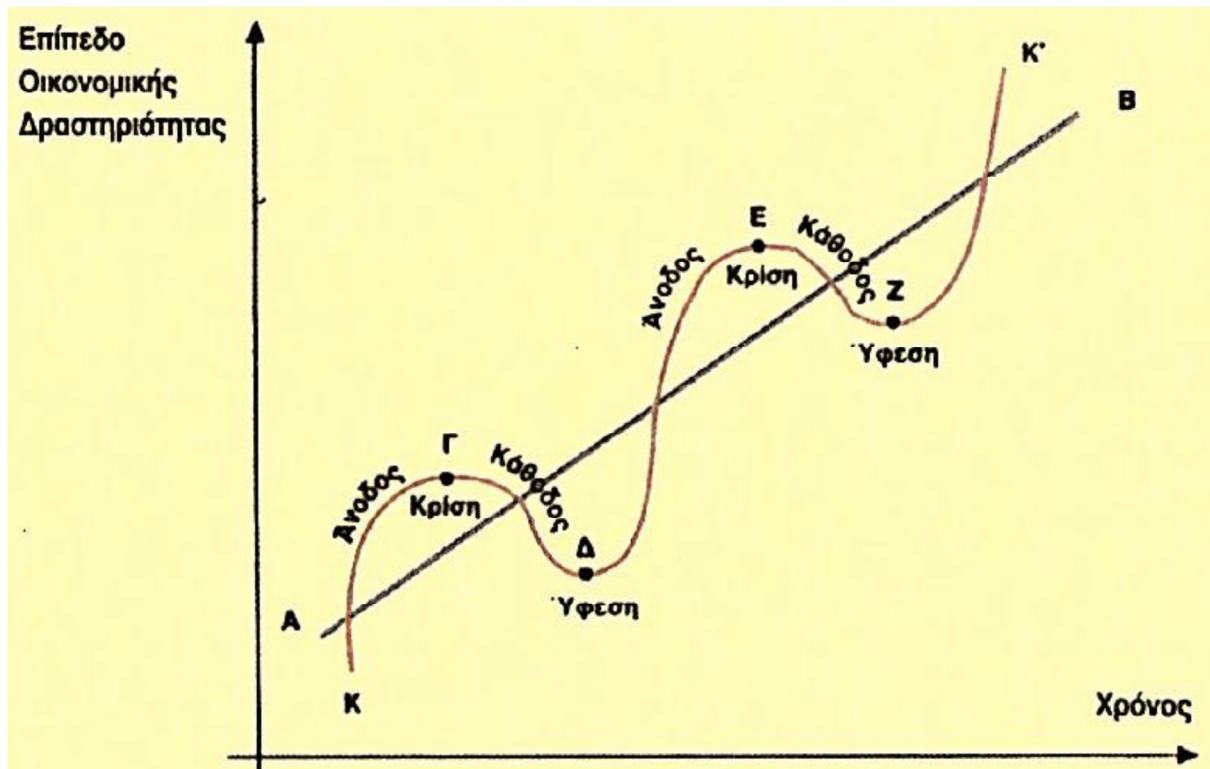

Διάγραμμα 1: Τα στάδια της οικονομικής κρίσης [16-3-2015]

Aglietta M.(2008) La crise Editions Michalon.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Οι δύο φάσεις του οικονομικού κύκλου, η άνοδος όσο και η κάθοδος, αποτελούνται από δύο επιμέρους φάσεις η καθεμία. Αρχικά, η άνοδος αποτελείται από την φάση της ανάκαμψης και την φάση της υπερθέρμανσης ενώ η κάθοδος, αποτελείται τη φάση της κάμψης και την φάση της ύφεσης. Σε κάθε φάση, εμφανίζονται διαφορετικά γεγονότα, τα οποία αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κάθε φάσης.

Διάγραμμα 2: Οι φάσεις των οικονομικών κύκλων

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3464/> [2-3-2015]

Η φάση της ανάκαμψης χαρακτηρίζεται από αύξηση των επενδύσεων, μείωση της ανεργίας, η οποία έρχεται ως επακόλουθο της αύξησης των επενδύσεων και φυσιολογικό πληθωρισμό ως επακόλουθο της αύξησης της ζήτησης.

Η φάση της υπερθέρμανσης χαρακτηρίζεται από υπερεπένδυση, καθώς δημιουργείται υπεραισιοδοξία στους επιχειρηματίες, οι οποίοι προβαίνουν σε υπερβολικές επενδύσεις, φυσιολογική ανεργία λόγω της υπερεπένδυσης και έντονος πληθωρισμός, ως επακόλουθο της μείωσης της ανεργίας, καθώς και εμφάνιση πληθωριστικών φαινομένων, λόγω της αύξησης των μισθών.

Αντιθέτως, η φάση της κάμψης χαρακτηρίζεται από μείωση των επενδύσεων, αφού η υπερπροσφορά προϊόντων που δημιουργήθηκε στην προηγούμενη περίοδο μένει αδιάθετη, εμφάνιση ανεργίας λόγω της μείωσης των επενδύσεων και πτώση των τιμών των προϊόντων, ως αποτέλεσμα της ανεργίας και της μείωσης της αγοραστικής δύναμης.

Η φάση της ύφεσης χαρακτηρίζεται από περαιτέρω μείωση των επενδύσεων και η οικονομία εισέρχεται στο στάδιο της ύφεσης οδηγώντας τις επενδύσεις σε συρρίκνωση, εκτεταμένη ανεργία από την μείωση των επενδύσεων και μεγαλύτερη πτώση των τιμών, λόγω της μειωμένης ζήτησης των αγαθών, που δημιούργησε ο επιταχυνόμενος ρυθμός της ανεργίας. Αυτό συμβαίνει ως ότου η συνολική προσφορά συρρικνωθεί τόσο πολύ που θα αντιστραφεί η σχέση προσφοράς – ζήτησης, με αποτέλεσμα η υπερβάλλουσα ζήτηση να οδηγήσει σε ανάκαμψη της οικονομίας (Μπιμπλή Μαρία, 2014).

Στην κρίση που ξεκίνησε το 2008 στο στάδιο 1, από τα τέλη του 2008, ήρθε το διεθνές χρηματοπιστωτικό κραχ, η συρρίκνωση των πιστώσεων, τα εθνικά πακέτα στήριξης των τραπεζών. Στο στάδιο 2, εγκαταστάθηκε η δημοσιονομική κρίση με μεγάλη διόγκωση των ελλειμμάτων από την κάμψη της παραγωγής και τα πακέτα αναθέρμανσης της οικονομίας. Στο στάδιο 3, η κρίση απλώθηκε πια στην πραγματική οικονομία, η ύφεση βάθυνε, οι επιχειρήσεις προέβησαν σε μαζικές απολύσεις με αποτέλεσμα η ανεργία να καλπάζει.

Η μεγαλύτερη διεθνής κρίση των τελευταίων 60 ετών έκανε ακόμα πιο εμφανή τις διαρθρωτικές αδυναμίες και συγκεκριμένα το μεγάλο δημόσιο έλλειμμα και χρέος, την υστέρηση ανταγωνιστικότητας, τον υψηλότερο πληθωρισμό, το ελλειμματικό ισοζύγιο, την ελλιπή προστασία του ανταγωνισμού, τη δομική ανεπάρκεια του κράτους, το αφιλόξενο επενδυτικό περιβάλλον, το φαύλο συνταξιοδοτικό σύστημα, την υστέρηση στο τρίγωνο της γνώσης - εκπαίδευση, έρευνα, καινοτομία. Το αποτέλεσμα ήταν εκρηκτικό. Όλες οι χώρες της περιφέρειας της Ευρωζώνης (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία) εκδήλωσαν παρόμοια προβλήματα διπλών ελλειμμάτων και δημόσιου χρέους. Όμως, μόνο η Ελλάδα είχε τόσο μεγάλες διαρθρωτικές αδυναμίες, και με τόσο ολέθριο επιπλέον έλλειμμα αξιοπιστίας μετά το 2004 (Παγουλάτος Γιώργος, 2010).

1.4. Οι επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης

Οι επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης μπορούν να είναι καταστροφικές τόσο στον ανεπτυγμένο όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η κρίση μπορεί να επηρεάσει το διεθνές εμπόριο, τα εισοδήματα των πολιτών, να μειώσει τις τιμές των προϊόντων και τα κέρδη των επιχειρήσεων, να μειώσουν την βιομηχανική παραγωγή αλλά και την αγροτική παραγωγή, να αυξήσει με δραματικούς ρυθμούς τον δείκτη της ανεργίας, να προκαλέσει την πτώχευση και το κλείσιμο των τραπεζών, των εταιριών και των επιχειρήσεων και τέλος να μειώσουν την ρευστότητα στην αγορά.

Στην τωρινή κρίση η οικονομία των Η.Π.Α. μπήκε σε αρνητικούς ρυθμούς και η ύφεση επεκτάθηκε γρήγορα στην χώρα και στον υπόλοιπο κόσμο. Αυτή η ύφεση επηρέασε άμεσα την οικονομία με αποτέλεσμα οι τράπεζες να έχουν μειώσει την χρηματοδότηση της αγοράς με άμεση αρνητική συνέπεια οι ιδιώτες καταναλωτές να μην μπορούν να συνεχίσουν να καταναλώνουν με τον ίδιο ρυθμό.

Από το ξέσπασμα της κρίσης και τα πρώτα αρνητικά αποτελέσματα, οι τράπεζες έκαναν πολλές και συντονισμένες προσπάθειες για την αύξηση της ρευστότητας στις αγορές και για την μείωση των επιτοκίων με όμως, όχι θετικά αποτελέσματα στην παγκόσμια οικονομία. Η μη σωστή αντιμετώπιση της κρίσης οδήγησε πολλές οικονομίες απότομα στην ύφεση και οι επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκαν δραματικά με αποτέλεσμα την δραματική αύξηση της ανεργίας. Αυτή η αρνητική κατάσταση επηρέασε άμεσα όλους τους πολίτες αυτών των οικονομιών καθώς, η αβεβαιότητα και η αγωνία για τα περιουσιακά τους στοιχεία αλλά και για την εργασία τους διογκώθηκε. Ο έντονος φόβος οδήγησε πολλούς πολίτες να ανησυχούν για τις αποταμιεύσεις τους, τις συντάξεις τους και γενικότερα την πορεία της ζωής τους.

Η οικονομία της Ελλάδας είναι σε ύφεση για πολλά χρόνια και οι αρνητικές επιπτώσεις είναι εμφανείς σε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες, αλλά και στην κοινωνία. Η Ελληνική κρίση είναι αποτέλεσμα της εξάπλωσης της κρίσης που ξεκίνησε στις Η.Π.Α. και βρήκε πρόσφορο έδαφος στην δυσμενή δημοσιονομική κατάσταση της χώρας μας. Τα τελευταία χρόνια η συζήτηση για την διευθέτηση του δημοσίου χρέους είναι καθημερινή. Όλα τα προηγούμενα χρόνια το δημόσιο χρέος της Ελλάδος αυξάνονταν με ραγδαίους ρυθμούς, αφού ο δανεισμός χρησιμοποιήθηκε κυρίως για την κάλυψη των αναγκών του δαπανηρού και διογκωμένου δημοσίου τομέα, την ανάληψη επενδυτικών έργων στα πλαίσια του

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

εκσυγχρονισμού της χώρας και για τις υποχρεώσεις της απέναντι στους Ολυμπιακούς Αγώνες 2004.

Με το ξέσπασμα και την εδραίωση της κρίσης, ο υψηλός δανεισμός, το υπέρογκο δημόσιο χρέος, τα επαναλαμβανόμενα ελλείμματα στο ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών και των κρατικών προϋπολογισμών, οδήγησαν στη μείωση της φερεγγυότητας του ελληνικού κράτους. Η μείωση της φερεγγυότητας της χώρας αύξησε τα επιτόκια δανεισμού, αφού η ανάληψη μεγαλύτερου κινδύνου από τους δανειστές επιφέρει και την προσαύξηση της απαιτούμενης ανταμοιβής. Κατά συνέπεια, δημιουργήθηκαν περισσότερες δυσκολίες στην εξασφάλιση απαραίτητων κεφαλαίων για την χρηματοδότηση των μέτρων που θα την βοηθούσαν να εξυγιάνει τον οικονομικό της τομέα (Μπιμπλή Μαρία, 2014).

Συνοπτικά, οι διαστάσεις της ελληνικής κρίσης συμπεριλαμβάνουν το υψηλό δημόσιο χρέος, το τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα και το μεγάλο έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Χρονικά, από τα τέλη του 2009, ο συνδυασμός της διεθνούς οικονομικής κρίσης και οι ανεξέλεγκτες δαπάνες του κράτους επί συναπτά έτη οδηγεί την ελληνική οικονομία σε σοβαρά προβλήματα, καθώς παρουσιάζει το δεύτερο μεγαλύτερο ετήσιο έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και το δεύτερο μεγαλύτερο δημόσιο χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα, στα μέσα του 2010, η Ελλάδα δεν μπορεί να δανειστεί με τα επιτόκια που είχε πριν από τις αγορές για την χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους, εξαιτίας των αποκαλύψεων ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο. Αποτέλεσμα ήταν η μη επαρκή χρηματοδότηση των υποχρεώσεων του Ελληνικού κράτους και ο άμεσος κίνδυνος στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η πρώτη αντίδραση της κυβέρνησης ήταν η λήψη μέτρων για την μείωση των δαπανών σε μια προσπάθεια να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων. Δυστυχώς, η αντίδραση αυτή δεν έφερε το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων(1999-σήμερα) [2-3-2015]

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Δημόσιο χρέος	118.6	141.0	151.9	159.2	168.0	183.2	195.4	224.2	239.3	263.3	299.7	329.5	355.7	344.6	347.6	349.3
ποσοστό του ΑΕΠ (%)	94.9	104.4	104.7	102.6	98.3	99.8	101.2	107.5	107.2	112.9	129.7	148.3	170.6	176.7	188.4	188.9
Ανάπτυξη (%)	3.4	4.5	4.2	3.4	5.9	4.4	2.3	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1	-6.0	-4.2	0.6
Έλλειμμα (% GDP)	3.1	3.7	4.5	4.8	5.7	7.6	5.5	5.7	6.5	9.8	15.6	10.7	9.4	6.8	5.5	4.6

Πηγή: wikipedia

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Δημόσιο έλλειμμα, Πληθωρισμός, ΑΕΠ και σχέση χρέους-ΑΕΠ (1970–2015)

Από το άρθρο αγγλικής Βικιπαίδειας, Πηγές: [Eurostat](#) και Ευρωπαϊκή Επιτροπή [16-3-2015]

Δημοσιονομικά:	1970	1980	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001 ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ²	2014 ²	2015 ³
Δημόσια έσοδα (% του ΑΕΠ)	-	-	31.0	37.0	37.8	39.3	40.9	41.7	43.4	41.2	40.6	39.4	38.4	39.0	39.2	40.7	40.7	38.3	40.6	42.3	43.9	44.1	43.5	-
Δημόσια έξοδα ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	45.2	46.2	44.5	45.3	44.7	44.8	47.1	45.7	45.4	45.1	46.0	44.4	45.0	47.2	50.5	54.0	51.3	51.7	50.7	49.6	48.1	-
Έλλειμμα προϋπολογισμού ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	14.2	9.1	6.7	5.9	3.9	3.1	3.7	4.5	4.8	5.7	7.6	5.5	5.7	6.5	9.8	15.6	10.7	9.4	6.8	5.5	4.6	-
Πληθωρισμός (ετήσια %)	-	-	-	8.9	7.9	5.4	4.5	2.1	2.9	3.7	3.9	3.4	3.0	3.5	3.3	3.0	4.2	1.3	4.7	3.1	1.1	-0.8	-0.4	-
Αύξηση ΑΕΠ (%)	8.9	0.7	0.0	2.1	2.4	3.6	3.4	3.4	4.5	4.2	3.4	5.9	4.4	2.3	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1	-6.0	-4.2	0.6	-
Δημόσιο χρέος (δισ €)	0.2	1.5	31.1	86.9	97.8	105.2	111.9	118.6	141.0	151.9	159.2	168.0	183.2	195.4	224.2	239.3	263.3	299.7	329.5	355.7	344.6	347.6	349.3	-
Όνομαστικό ΑΕΠ (δισ €)	1.1	6.8	43.4	88.7	97.5	107.9	117.3	125.0	135.0	145.1	155.2	170.9	183.6	193.0	208.6	223.2	233.2	231.1	222.2	208.5	195.0	184.5	185.0	-
Αναλογία χρέους προς ΑΕΠ (%)	17.9	22.5	71.7	97.9	100.3	97.5	95.4	94.9	104.4	104.7	102.6	98.3	99.8	101.2	107.5	107.2	112.9	129.7	148.3	170.6	176.7	188.4	188.9	-

Σημειώσεις: ¹ Έτος εισαγωγής στην Ευρωζώνη. ² Προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής 19 Οκτ. 2012. ³ Προβλέπεται το Νοεμβρ. 2012 ⁴ Υπολογισμένο με τη μέθοδο EDP

Πηγή: [wikipedia](#)

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Με την πάροδο των ετών και την επείγουσα ανάγκη της Ελλάδας να βελτιώσει την εικόνα της στις διεθνείς αγορές, οι εκάστοτε κυβερνήσεις προέβησαν στην λήψη πολλών μέτρων για την αναστροφή των αρνητικών οικονομικών δεικτών και γενικότερα, του αρνητικού κλίματος.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία που ανακοινώθηκαν τον Φεβρουάριο, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών κατέγραψε πλεόνασμα 1,6 δισ. ευρώ ή περίπου 0,9% του ΑΕΠ το 2014 από 1 δισ. ευρώ ή περίπου 0,5% του ΑΕΠ που ήταν το 2013. Η διεύρυνση του πλεονάσματος οφείλεται κυρίως, στην αύξηση των εσόδων από τον τουρισμό και τη ναυτιλία, ενώ την ίδια ώρα το εμπορικό έλλειμμα επιδεινώθηκε. Σύμφωνα με τα στοιχεία που ανακοίνωσε η Τράπεζα της Ελλάδος :

- i.** Το εμπορικό έλλειμμα αυξήθηκε κατά 4,3% το 2014 έναντι του 2013 και ανήλθε στα 18 δισ. ευρώ. Οι εξαγωγές διευρύνθηκαν κατά 1,1 δισ. ευρώ και διαμορφώθηκαν στα 23,6 δισ. ευρώ. Οι εισαγωγές, όμως, αυξήθηκαν μέσα σε ένα χρόνο κατά 1,9 δισ. ευρώ και έφθασαν τα 41,6 δισ. ευρώ.
- ii.** Οι εισπράξεις από τον τουρισμό ανήλθαν στα 13,4 δισ. ευρώ το 2014 από 12,1 δισ. ευρώ το 2013, ενώ το ναυτιλιακό εισόδημα διευρύνθηκε στα 13,1 δισ. ευρώ από 12 δισ. ευρώ. Οι αυξήσεις αυτές ήταν και οι σημαντικότεροι λόγοι που το συνολικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε πέρυσι σε σύγκριση με το 2013.
- iii.** Οι πληρωμές για τόκους υποχώρησαν το 2014 στα 5,8 δισ. ευρώ όταν το 2013 ήταν στα 6 δισ. ευρώ.
- iv.** Οι εισπράξεις από την Ε.Ε. μειώθηκαν σημαντικά πέρυσι, καθώς έφθασαν στα 4,8 δισ. ευρώ έναντι 6,4 δισ. ευρώ το 2013. Γεγονός το οποίο συγκράτησε το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.
- v.** Οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα υποχώρησαν το 2014 σε 1,6 δισ. ευρώ από 2,1 δισ. ευρώ το 2013. Η πτώση είναι ακόμα πιο έντονη τον Δεκέμβριο του 2014. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις ανήλθαν σε μόλις 216,9 εκατ. ευρώ όταν τον ίδιο μήνα του 2013 ήταν 1,2 δισ. ευρώ.

Γενικότερα, τον Δεκέμβριο του 2014 το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ήταν ελλειμματικό. Το έλλειμμα διαμορφώθηκε στα 870 εκατ. ευρώ και ήταν υπερτριπλάσιο εκείνου που είχε καταγραφεί τον Δεκέμβριο του 2013 (244,2 εκατ. ευρώ) (Καθημερινή, 2015).

1.5. Επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή και οικονομική ζωή

Η οικονομική κρίση δεν επηρεάζει μόνο τους οικονομικούς δείκτες αλλά προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, καθώς η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία (MarmotMg, 2009).

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες σε μια οικονομική κρίση. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι τελείως διαφορετικές για τις διάφορες κοινωνικές ομάδες, καθώς οι εργατική τάξη και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση υφίστανται τις πλέον δυσμενείς επιπτώσεις σε σχέση με τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης της μεσαίας και ανώτερης τάξης (StiglitzJE., 2006).

Στην Ελλάδα, όλες οι κοινωνικές και παραγωγικές ομάδες βίωσαν τα πραγματικά προβλήματα της κρίσης όπως, την άνοδος των επιτοκίων, τη δύσκολη λήψη δανείων, την άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων και των καυσίμων που επέφεραν ακρίβεια και τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Δημιουργήθηκε πτώση των καταναλωτικών δαπανών, άρα και πτώση του τζίρου των επιχειρήσεων. Η ελληνική οικονομία, πρώτη φορά μετά από δεκαέξι χρόνια, βρίσκεται παγιδευμένη ανάμεσα στην οικονομική ύφεση και τη δημοσιονομική κατάρρευση (Κουφάρης Γιώργος, 2010).

Έτσι, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, το πρώτο τρίμηνο του 2009 χάθηκαν 70.000 θέσεις εργασίας, ενώ, παρά τα 28 δισ. ευρώ που δόθηκαν στις τράπεζες, η ρευστότητα δεν πέρασε στις επιχειρήσεις. Οι σφραγισμένες επιταγές έχουν ξεπεράσει τα 1,7 δισ. ευρώ (Μπακατσιάκος Γιώργος, 2010).

Οι επιπτώσεις της κρίσης σε οικονομικό και σε κοινωνικό επίπεδο είναι πολύ μεγάλες. Η βίαιη προσαρμογή της χώρας στα νέα δεδομένα δυσκολεύει και επηρεάζει την ζωή των πολιτών που αναζητούν λύσεις για την αντιμετώπιση της συνεχούς μείωσης των εισοδημάτων τους, της απώλειας της εργασίας τους και σε πολλές περιπτώσεις και της αξιοπρεπούς επιβίωσης.

Κεφάλαιο 2^ο

Ιστορική Αναδρομή της Οικονομικής Κρίσης

2.1. Αμερικάνικη Κρίση 1929

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η «οικονομική κρίση» χρησιμοποιείται επανειλημμένως στις μέρες μας. Η αύξηση της ανεργίας, η πτώχευση και το κλείσιμο των επιχειρήσεων, η μείωση των μισθών αλλά και η αύξηση της εγκληματικότητας είναι κοινωνικές επιπτώσεις που απορρέουν από την οικονομική κρίση. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η ιστορία του οικονομικού κραχ του 1929 επαναλαμβάνεται με τα πρώτα σημάδια να έχουν ήδη φανεί. Μια γρήγορη ανασκόπηση των γεγονότων της εποχής εκείνης θα βοηθήσει να γίνουν οι απαραίτητες συγκρίσεις.

Μετά το πέρας του Α' Παγκοσμίου πολέμου και γύρω στο 1921 παρατηρείται μια ανάκαμψη στις οικονομίες των χωρών, οι οποίες στρέφονται προς τη μαζική βιομηχανική παραγωγή. Ο κόσμος έχει ταλαιπωρηθεί από τα δεινά του πολέμου και προσπαθεί να φτιάξει τη ζωή του, αγοράζοντας όλο και περισσότερα καταναλωτικά αγαθά. Η τάση αυτή παρουσιάζεται με ιδιαίτερη ένταση στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι Αμερικανοί επιχειρηματίες κερδίζουν τεράστια ποσά, τα οποία, εν μέρει, δανείζουν στις ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως στην Γερμανία και την Αγγλία, για να αποκομίσουν και νέα κέρδη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η Ευρώπη να γνωρίζει ανάμεσα στο 1923-29 μεγάλη ευημερία. Έχοντας ως παράδειγμα τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι ευρωπαϊκές βιομηχανίες στρέφονται προς τη μαζική τυποποιημένη παραγωγή.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η ευημερία είναι δεν είναι σταθερή. Η ποσότητα των βιομηχανικών προϊόντων έχει αυξηθεί τόσο πολύ που είναι πολύ δύσκολο να βρεθούν πελάτες για να τα αγοράσουν. Οι καταναλωτές είναι αρχικά οι αγρότες, που είναι ακόμη πολλοί και πωλούν φθηνά τα προϊόντα τους, με αποτέλεσμα να διαθέτουν ελάχιστα χρήματα. Για να αυξηθεί ικανοποιητικά η κατανάλωση γίνεται προσπάθεια να αυξηθούν οι μισθοί. Παρόλα αυτά, η αύξηση αυτή όμως γίνεται με μικρότερος ρυθμούς από τους ρυθμούς

αύξησης της παραγωγής. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην μπορούν να απορροφηθούν τα παραγόμενα προϊόντα, των οποίων μάλιστα οι τιμές συνεχώς ανεβαίνουν.

Οι επιχειρήσεις για να μπορέσουν να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν προσπαθούν να βρουν τρόπους που θα τους βοηθήσουν να πωλήσουν τα προϊόντα τους. Σε αυτό το σημείο γεννιέται η διαφήμιση, που προσπαθεί να πείσει τον καταναλωτή να κάνει αγορές.

Η διαφήμιση έχει σαν αποτέλεσμα να οδηγήσει τους πολίτες στην κατανάλωση, οι οποίοι όμως δεν έχουν τα χρήματα να αγοράσουν όλα αυτά που θέλουν. Έτσι, οι καταναλωτές οδηγούνται στην τραπεζική πίστωση, με την οποία οι τράπεζες προκαταβάλλουν στους αγοραστές τα αναγκαία για τις αγορές τους χρήματα, με τον όρο να τα επιστρέψουν αργότερα με τόκο. Τελικά, ολόκληρη η οικονομία καταλήγει να στηρίζεται στις τραπεζικές πιστώσεις. Αυτή η κατάσταση δεν εμποδίζει τις επιχειρήσεις να επεκτείνουν τις δραστηριότητες τους και τις μετοχές να ανεβαίνουν συνεχώς στο χρηματιστήριο

(Πηγή: [Scandinavia](#)).

Το 1929, η Αμερική δείχνει να έχει μια ευημερούσα οικονομία. Παρόλα αυτά, στις 22 Οκτωβρίου 1929, ξεσπά η μεγάλη κρίση. Η φούσκα που έχει δημιουργηθεί οδηγεί σε μεγάλο φόβο ότι θα επέλθει μια ξαφνική πτώση των τιμών των μετοχών και έτσι αρχίζουν να πωλούν. Μέσα σε δύο ημέρες ρευστοποιήθηκαν 13 εκατομμύρια τίτλοι μετοχών. Με την κρίση να έχει ξεσπάσει, πολλοί Αμερικανοί πολίτες ρευστοποιούν τις μετοχές τους για να μπορέσουν να έχουν όσο το δυνατό μικρότερες απώλειες.

Η επίπτωση είναι άμεση. Οι τιμές των μετοχών αρχίζουν να πέφτουν κατακόρυφα και το χρηματιστήριο κατακλύζεται από επενδυτές που οδηγούνται από τον πανικό. Όλοι προσπαθούν να πουλήσουν τις μετοχές τους για να έχουν μικρότερες απώλειες. Το ξεπούλημα των μετοχών και η κατακόρυφη πτώση των τιμών τους έχει σαν αποτέλεσμα πολλές τράπεζες που είχαν τοποθετήσει τα χρήματα των πελατών τους σε μετοχές για να αποκομίσουν μεγαλύτερα κέρδη, να καταστρέφονται και να κηρύσσουν πτώχευση. Από την άλλη, οι τράπεζες που επιβιώνουν αποφασίζουν να «κλείσουν τη στρόφιγγα» της ρευστότητας και δεν δανείζουν πια χρήματα στους καταναλωτές για να αγοράσουν βιομηχανικά προϊόντα. Επιπρόσθετα, αρνούνται τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Η μη δυνατότητα των καταναλωτών να αγοράσουν, οδηγεί τις επιχειρήσεις να μη μπορούν πια να διαθέσουν τα προϊόντα τους, τα οποία συσσωρεύονται σε υπέρογκα στοκ. Η λύση που σκέφτονται είναι η πτώση των τιμών. Πολλές επιχειρήσεις χρεοκοπούν, με αποτέλεσμα οι εργάτες ν' απολύονται ή να εισπράττουν μειωμένες αμοιβές, τροφοδοτώντας την οικονομική κρίση, γιατί με την σειρά τους, δεν μπορούν να αγοράσουν. Στα μέσα του 1930 όλη η αμερικάνικη οικονομία έχει παραλύσει (Scandinavia, 2010).

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Την περίοδο προ κρίσης, η οικονομία είχε μια παραπλανητική ανάπτυξη με την άνθιση της βιομηχανικής παραγωγής. Την περίοδο 1929-1933 που ξέσπασε η κρίση, η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε κατά 40% με αποτέλεσμα τριάντα εκατομμύρια άνεργους και τη χρεοκοπία 865.000 μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Η κρίση όμως, δεν παρέμεινε στο εσωτερικό των Η.Π.Α. Από τις Ηνωμένες Πολιτείες η κρίση επεκτείνεται σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι αμερικάνικες τράπεζες που είχαν δανείσει χρήματα στις άλλες χώρες, σε μια προσπάθεια να αυξήσουν τα κεφαλαιακά τους αποθέματα, επιδιώκουν να επιστρέψουν τα κεφάλαια τους πίσω στις Η.Π.Α. Η επιστροφή των κεφαλαίων έχει άμεσες και τραγικές συνέπειες στις Ευρωπαϊκές τράπεζες που έχουν δανειστεί τα χρήματα και στηρίζουν τις δραστηριότητες τους.

Οι Ευρωπαϊκές οικονομίες έχουν αρχίσει να πλήττονται από την Αμερικάνικη κρίση. Εκείνη που θίγεται περισσότερο είναι η Γερμανία, η οποία έχει χρησιμοποιήσει τα αμερικάνικα κεφάλαια για να αναπτύξει την βιομηχανική της παραγωγή. Στην Αγγλία, της οποίας οι οικονομικές δυσκολίες είναι πολλές, η κατάσταση επιδεινώνεται περισσότερο γιατί η κρίση, που παραλύει την παγκόσμια οικονομία, αφαιρεί από την χώρα τους περισσότερους πελάτες. Αντίθετα, η Γαλλία θίγεται λιγότερο γιατί σε αυτή οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις ήταν λίγες και επομένως οι αμερικανικές επενδύσεις ελάχιστες.

Αλλά εκτός από τις βιομηχανικές χώρες, η κρίση πλήττει και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Η κρίση δεν δίνει τη δυνατότητα στις πιο ανεπτυγμένες χώρες να αγοράσουν προϊόντα από τις λιγότερο ανεπτυγμένες με αποτέλεσμα να πλήττονται άμεσα από την οικονομική δυσπραγία. Βασικά προϊόντα όπως το σιτάρι, το μαλλί ή ο καφές δεν μπορούν να πουληθούν από τις παραγωγικές χώρες στις ανεπτυγμένες με αποτέλεσμα να μειώνονται οι τιμές των προϊόντων και να μην αποτελούν πια πηγή εσόδων για τις χώρες αυτές.

Η κρίση δημιούργησε εκατομμύρια ανέργων σε Αμερική και Ευρώπη με αποτέλεσμα την κοινωνική εξαθλίωση. Στους άνεργους περιλαμβάνονται οι εργάτες που απολύθηκαν από τα εργοστάσια και οι υπάλληλοι και τα στελέχη των επιχειρήσεων που έκλεισαν. Οι έμποροι δεν μπορούν να πουλήσουν τα προϊόντα τους και οι καταναλωτές δεν μπορούν ν' αγοράσουν. Οι αγρότες δεν βρίσκουν αγοραστές για τα προϊόντα τους παρά την πτώση των τιμών. Το αποτέλεσμα είναι η κοινωνική έκρηξη των πολιτών για τις κυβερνήσεις που θεωρούν υπεύθυνες για την κρίση. Οι πορείες, οι διαδηλώσεις, οι συγκρούσεις των ανέργων με την αστυνομία στους δρόμους είναι καθημερινό φαινόμενο για τις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης και της Αμερικής.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις που κατάφεραν να επιβιώσουν από την κρίση εξαγόρασαν μικρότερες μονάδες με αποτέλεσμα την

υπερσυγκέντρωση του κεφαλαίου στους λίγους. Επιπρόσθετα, οι άνεργοι σε μια τελευταία προσπάθεια να βρουν δουλειά συρρέουν στα μεγάλα αστικά κέντρα με αποτέλεσμα την ερημοποίηση της επαρχίας και την ανάπτυξη της αστικοποίησης. Ο πληθυσμός των αστικών κέντρων αυξήθηκε και δημιουργήθηκαν πρόσθετα κοινωνικά προβλήματα. Η διάρθρωση της αστικής κοινωνίας άλλαξε. Η μεσαία αστική τάξη που έχασε πλέον την οικονομική της ευρωστία έφτασε στα όρια της φτώχειας.

Στα 1932 εκλέγεται πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών ο Φραγκλίνος Ρούζβελτ, ο οποίος εφαρμόζει μία νέα πολιτική για την έξοδο από την οικονομική κρίση, το περίφημο New Deal.

Βασικός άξονας της πολιτικής του Ρούζβελτ ήταν η σκέψη ότι η ανάκαμψη της οικονομίας ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την ανάκαμψη της βιομηχανίας. Με λίγα λόγια, οι βιομηχανίες έπρεπε να αναλάβουν την εκτέλεση μεγάλων παραγγελιών, τις οποίες για να μπορέσουν να εκτελέσουν θα έπρεπε να προσλάβουν εργάτες, οι οποίοι με τους μισθούς τους θα κινούσαν την αγορά. Ο Ρούζβελτ σκέφτηκε ότι η κρίση είχε εξαφανίσει επενδυτές που θα μπορούσαν να αναλάβουν την αναγέννηση της βιομηχανίας και για αυτό το λόγο, το κράτος θα έπρεπε να αναλάβει το ρόλο του επενδυτή.

Η επέμβαση αυτή εκδηλώθηκε με τους εξής τρόπους:

- Την καταστροφή του στοκ των βιομηχανικών και των αγροτικών προϊόντων ή τον περιορισμό της παραγωγής τους, ώστε να ανέβουν οι τιμές τους.

- Προσπάθεια για επανάκτηση των αγορών του εξωτερικού με υποτίμηση της αξίας του εθνικού νομίσματος. Με αυτόν τον τρόπο, ελπίζεται ότι ο ξένος αγοραστής θα προτιμήσει τα προϊόντα της χώρας, μια και του προσφέρονται φθηνότερα. Στα 1932 η Αγγλία, για να αναζωογονήσει το εμπόριο της, υποτιμά τη στερλίνα και το 1934 ο Ρούζβελτ ακολουθεί το παράδειγμα της, με το δολάριο.

- Την θέσπιση υψηλών τελωνιακών θεσμών για τα εισαγόμενα από το εξωτερικό προϊόντα. Έτσι τα προϊόντα αυτά γίνονται ακριβότερα από τα εγχώρια και ο τοπικός αγοραστής δεν τα προτιμά.

- Εντατική προσπάθεια να ισοσκελισθεί ο κρατικός προϋπολογισμός με μείωση των δαπανών (αποπληθωρισμός). Μερικές χώρες μιμούμενες τις Η.Π.Α., καταστρώνουν προγράμματα εκτέλεσης δημοσίων έργων για να μειώσουν την ανεργία (Scandinavia, 2010), (Χατζηαποστόλης - Μαντάλης Γιώργος, 2010).

2.2. Οι πετρελαϊκές κρίσεις (1973-74 & 1979-1980)

Με την έναρξη του Αραβο-Ισραηλινού πολέμου, οι Η.Π.Α. ξεκίνησαν να εφοδιάζουν το Ισραήλ με υλικά πολέμου. Η κίνηση αυτή των Η.Π.Α. προκάλεσε την άμεση αντίδραση των Αραβικών χωρών, οι οποίες χρησιμοποίησαν την παραγωγή του πετρελαίου ως μέσο διπλωματικής πίεσης, αυξάνοντας τη τιμή του κατά περίπου 70% και επιβάλλοντας πετρελαϊκό εμπάργκο σε όλες τις χώρες που στήριζαν το Ισραήλ. Ταυτόχρονα, μειώθηκε η άντληση και προσφορά πετρελαίου στο πλαίσιο της συμφωνίας του OPEC. Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση (1973-1974) ήταν γεγονός (Κότιος Α.-Παυλίδης Γ., 2011).

Τα χρόνια μετά το 1971, ο OPEC αναπροσάρμοζε την τιμή του πετρελαίου ανάλογα με τις συναλλαγματικές υποτιμήσεις. Η αύξηση της τιμής το 1973, αποτέλεσε το φυσικό επακόλουθο της λογικής προσαρμογής στις νέες συνθήκες, που δημιουργήθηκαν μετά την αποδέσμευση από τον κανόνα του χρυσού, δηλαδή πλέον, η τιμή εκφραζόταν σε διαφορετικό προϊόν (Παπαστάμου Α., 2011). Ήταν η αρχή μιας μακρόχρονης περιόδου όπου το πετρέλαιο θα όριζε τον νέο πολιτικό χάρτη και οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών του OPEC, ανασχεδίαζαν την ενεργειακή τους πολιτική. Μολονότι η διάρκεια του πετρελαϊκού εμπάργκο ήταν σχετικά σύντομη, (19/10/1973 έως 17/3/1974) καταγράφηκε κατακόρυφη πτώση στα χρηματιστήρια των αναπτυσσόμενων χωρών, αυξήθηκε η ανεργία και οι τιμές του πετρελαίου ακόμα και μετά το πέρας του εμπάργκο, παρέμειναν υψηλές (HammesD.-DouglasW., 2006).

Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση σημειώθηκε την περίοδο της ισλαμικής Ιρανικής επανάστασης (1979-1980). Η πολιτική αναταραχή στο Ιράν (το οποίο αποτελεί την δεύτερη πετρελαιοπαραγωγό χώρα του OPEC), επηρέασε σημαντικά τον πετρελαϊκό τομέα της χώρας, μειώνοντας την παραγωγή και τις εξαγωγές. Παρά την αύξηση της παραγωγής πετρελαίου από τον OPEC, οι τιμές αυξήθηκαν και το πρόβλημα έγινε περισσότερο έντονο, από τον πανικό και την σπασμωδική αντίδραση των αγορών. Αξιοσημείωτο αποτελεί η διακήρυξη του περίφημου «Δόγματος Carter» τον Ιανουάριο του 1980, όπου ενδεχόμενη πετρελαϊκή κρίση για τις ΗΠΑ θα ισοδυναμούσε με πόλεμο. Συνεπώς, οποιαδήποτε απόπειρα παρέμβασης στα συμφέροντα της Αμερικής στην περιοχή του κόλπου, θα ισοδυναμούσε με επίθεση εναντίον της Αμερικής (Ταμουραντζής Ασημάκης, 2012).

2.3. Η Χρηματοπιστωτική κρίση της δεκαετίας του 1990, στην Ανατολική Ασία.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ο κόσμος βιώνει μία ακόμα οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις χώρες της Ανατολικής Ασίας και επεκτάθηκε σε όλο τον πλανήτη, αναδεικνύοντας τα προβλήματα του Διεθνούς Χρηματοοικονομικού Συστήματος και παρουσιάζοντας μεγάλες επιπτώσεις σε εκατομμύρια ανθρώπους (Κότιος Α.-Παυλίδης Γ., 2011).

Οι κυριότεροι λόγοι που συνέβαλλαν στην οικονομική κρίση της Ανατολικής Ασίας ήταν (Gilpin R., 2010):

α) η σημαντική πτώση των εξαγωγών των εμπορευμάτων των αναδυόμενων χωρών της Ανατολικής Ασίας το 1996,

β) η σημαντική ανατίμηση της ισοτιμίας του δολαρίου από το 1995, (εξέλιξη που σήμαινε μείωση της ανταγωνιστικότητας των χωρών που είχαν συνδέσει τα νομίσματά τους με το δολάριο, οι εξαγωγές τους ήταν πιο ακριβές στις Ιαπωνικές αγορές με αποτέλεσμα το συγκριτικό πλεονέκτημα για επενδύσεις να περάσει στην Κίνα),

γ) η υπερπαραγωγή σε συνδυασμό με την φθίνουσα ζήτηση σε προϊόντα τεχνολογίας, (δημιούργησαν σημαντικές μακροπρόθεσμες ανησυχίες διότι οι οικονομίες των χωρών αυτών ήταν προσανατολισμένες στις εξαγωγές),

δ) η εισροή μεγάλων κεφαλαίων, δημιούργησε ριψοκίνδυνες επενδύσεις σε ακίνητα, μετοχές κ.α. και σε συνδυασμό με την ανεπαρκή εποπτεία του τραπεζικού συστήματος των χωρών της Ανατολικής Ασίας, δημιούργησε σημαντικά προβλήματα, όπως κερδοσκοπικές επιθέσεις και αύξηση χρέους.

Οι οικονομίες της Ασίας είχαν γίνει περισσότερο ευάλωτες εξαιτίας του ανοίγματος των χρηματοπιστωτικών αγορών τους και είχαν αξιοποιήσει το πλεονέκτημα της εύνοιας των διεθνών δανειστών, με αποτέλεσμα την δημιουργία μεγάλων χρεών στο εξωτερικό.

Σημαντική αναφορά αποτελεί η Ταϊλάνδη, η οποία προκειμένου να τροφοδοτήσει την ανάπτυξη στο εσωτερικό, δανειζόταν υπέρογκα ποσά σε δολάρια, μετατρέποντάς τα σε εθνικό νόμισμα (Μπατ), κάτι που αύξησε υπερβολικά το εξωτερικό της χρέος. Προκειμένου να μην αντιμετωπίσει τον ορατό κίνδυνο της έλλειψης ρευστότητας, εξάντλησε τα αποθέματα της σε δολάριο και σε συνδυασμό με την μείωση των εξαγωγών σε ΗΠΑ, Γερμανία, Ιαπωνία, είχε σαν αποτέλεσμα να ξεκινήσει ο πανικός και η χρηματοπιστωτική

κρίση να επεκταθεί και σε άλλες οικονομίες της Ανατολικής Ασίας, όπως τη Μαλαισία και την Ινδονησία και αργότερα το Χονγκ Κόνγκ και τη Νότια Κορέα.

Τον Ιούλιο του 1997, το Μπατ αποσυνδέεται από το δολάριο, μεταβαίνει σε κυμαινόμενες ισοτιμίες και τελικά καταρρέει δίνοντας το έναυσμα σε μια σειρά χρηματοοικονομικών σοκ. Οι κύριες επιπτώσεις της Ασιατικής κρίσης ήταν οι κατακόρυφες πτώσεις των τιμών των μετοχών, οι κρίσεις ρευστότητας, η χρεοκοπία επιχειρήσεων, η αύξηση ανεργίας και τελικά η προσφυγή στο ΔΝΤ. Η κρίση της Ασίας (1997-1999), ήταν ακόμα μια κρίση που επηρέασε και το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, καθώς δεν περιορίστηκε μόνο στις αγορές συναλλάγματος αλλά δημιούργησε μια σειρά εξελίξεων, όπως πανικό των καταθετών και μαζικές αναλήψεις, προβλήματα στο τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ, επιπτώσεις σε τρίτες χώρες (Ιαπωνία, Κίνα, ΗΠΑ λόγω της μείωσης των εξαγωγών ορισμένων χωρών οι οποίες είχαν εμπορικές σχέσεις με την περιοχή).

2.4. Η οικονομική κρίση της Αργεντινής

Συνοπτικά, η οικονομική κρίση της Αργεντινής διήρκεσε από το 1998 έως το 2002, με τα εξής κεντρικά σημεία: (α) την ισχυρότατη ύφεση, η οποία «έπληξε» τη χώρα μεταξύ των ετών 1998 - 1999 και (β) την κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος (2001/02), η οποία ουσιαστικά ήταν το φυσικό επακόλουθο της ύφεσης.

Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν στην παραίτηση της πολιτικής ηγεσίας της χώρας, την οποία ακολούθησε μία περίοδος μεγάλης εσωτερικής αστάθειας. Τελικά, το ΑΕΠ της Αργεντινής μειώθηκε συνολικά κατά 21%, με καταστροφικά αποτελέσματα για τον κοινωνικό της ιστό. Στο αποκορύφωμα της κρίσης (μέσα του 2002), το ποσοστό της φτώχειας έφτασε το 57%, ενώ η ανεργία ξεπέρασε το 23%.

Η Αργεντινή βίωσε την τραυματική εμπειρία μιας χούντας, μια αρχική ανάταση κατά τη μεταπολίτευση που γρήγορα κατέρρευσε μέσα στην πολιτική διαφθορά, τη συσσώρευση δημοσίου χρέους και τον υπερπληθωρισμό και την κατ' ουσία υιοθέτηση ενός ισχυρού διεθνούς νομίσματος, η οποία στην αρχή έδωσε ανάσα αλλά στη συνέχεια στραγγάλισε την οικονομία και οδήγησε στη χρεοκοπία και τον εξευτελισμό.

Η αφετηρία της διαδρομής προς την πτώχευση του 2002 βρίσκεται στο 1983, τη χρονιά που έπεσε η χούντα.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Η επιχείρηση «ανασυγκρότηση» έγινε με δανεικά χρήματα, η αποπληρωμή των οποίων, όμως, αποδείχθηκε ιδιαίτερα δύσκολη με συνέπεια την κατάρρευση του «αουστράλ», του εθνικού νομίσματος που είχε αντικαταστήσει το «πέσο» μετά την πτώση της χούντας.

Οι αλληπάλληλες υποτιμήσεις σε συνδυασμό με τις πτωχές επιδόσεις της κυβέρνησης στο πεδίο της οικονομίας είχαν ως αποτέλεσμα τον υπερπληθωρισμό: Στο μεγαλύτερο διάστημα της δεκαετίας του '80 ο πληθωρισμός της Αργεντινής κινούνταν μεταξύ 10%-20%.

Μπροστά στο αδιέξοδο, η Αργεντινή υιοθέτησε εκ νέου το «πέσο», επιβάλλοντας σταθερή ισοτιμία 1 προς 1 με το δολάριο. Ήταν δηλαδή, σαν το δολάριο να γινόταν το εθνικό νόμισμα της χώρας. Αρχικά, η κίνηση λειτούργησε ανακουφιστικά και οι τιμές σταθεροποιήθηκαν και στη συνέχεια άρχισαν να υποχωρούν.

Αυτό είχε ως συνέπεια να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής πολλών πολιτών, που πλέον μπορούσαν να ταξιδέψουν στο εξωτερικό, να αγοράζουν εισαγόμενα αγαθά και να παίρνουν δάνεια με χαμηλά επιτόκια δολαρίου. Ωστόσο, για όλα υπάρχει ένα τίμημα: Η ισοτιμία 1 προς 1 με το δολάριο κατέστησε φτηνές τις εισαγωγές και έπληξε τις εξαγωγές. Έτσι, σταδιακά αυξήθηκε το ήδη τεράστιο χρέος της χώρας σε δολάρια, ενώ εκμηδενίστηκε η εγχώρια παραγωγή. Την ίδια ώρα, οι κρατικές δαπάνες παρέμεναν αδικαιολόγητα υψηλές και η διαφθορά βασίλευε.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έδινε δάνεια, τα οποία εξανεμίζονταν ως συνέπεια μαζικής φοροδιαφυγής και ξεπλύματος χρήματος σε εταιρίες offshore .

Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '90, η κατάσταση ήταν μη διατηρήσιμη και απλώς χρειάστηκε μια αρνητική συγκυρία όπως, η υποτίμηση του νομίσματος της Βραζιλίας, ρεάλ, και ταυτόχρονα η ανατίμηση του δολαρίου που επέφεραν βαρύ πλήγμα στις εξαγωγές της Αργεντινής.

Ως συνέπεια, η χώρα εισήλθε το 1999 σε μια βαθιά ύφεση, η οποία έφτασε στο αποκορύφωμά της τον Ιανουάριο του 2002, όταν η χώρα δήλωσε αδυναμία να καλύψει το χρέος της. Το 2001, οι εκροές κεφαλαίων προς το εξωτερικό από απελπισμένους καταθέτες που έβλεπαν τη χρεοκοπία να έρχεται κορυφώθηκαν.

Η τότε κυβέρνηση για να σταματήσει την αιμορραγία των κεφαλαίων έθεσε σκληρούς περιορισμούς πυροδοτώντας κοινωνική έκρηξη. Σε αυτές τις κρίσιμες στιγμές τα ηνία της χώρας ανέλαβε ο Εντουάρντο Ντουάλτε. Ο νέος πρόεδρος προχώρησε άμεσα στην κατάλυση της σταθερής ισοτιμίας «πέσο»-δολαρίου.

Ως συνέπεια το νόμισμα της Αργεντινής καταβαραθρώθηκε αναγκάζοντας τη χώρα σε στάση πληρωμών πάνω στο ύψους 132 δισ. δολαρίων χρέος, δηλαδή τη μεγαλύτερη μέχρι τότε πτώχευση στην ιστορία. Η αδυναμία της να καλύψει τις υποχρεώσεις της ουσιαστικά

έθεσε την Αργεντινή εκτός διεθνών αγορών, σταματώντας απότομα τη ροή των επενδύσεων προς τη χώρα.

Ο πληθωρισμός και η ανεργία εκτινάχθηκαν στα ύψη και η χώρα έμοιαζε παραδομένη στο χάος. Σταδιακά, ωστόσο, άρχισε να φαίνεται το όφελος από την υποτίμηση του «πέσο». Οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατακόρυφα, ωφελημένες και από την ανάδειξη της Κίνας, που τότε άρχισε να κάνει την εμφάνισή της στο διεθνές προσκήνιο.

Η αναγέννηση της βιομηχανίας και της γεωργίας δημιούργησε νέες θέσεις εργασίας και μέσα σε λίγα χρόνια η ανεργία έπεσε από 20% στο 8,5%, ενώ το ΑΕΠ αναπτύχθηκε με γοργό ρυθμό: 8,8% το 2003, 9% το 2004, 9,2% το 2005, 8,5% το 2006, 8,7% το 2007 και 6,8%.

Η άνθηση των εξαγωγών έφερε στη χώρα συνάλλαγμα διευκολύνοντας τις προσπάθειες αποπληρωμής του χρέους. Τελικά, το 2005 η κυβέρνηση συμφώνησε να αποπληρώσει το 75% των πιστωτών της με το (προνομιακό σε σύγκριση με τα ονομαστικά της επιτόκια) επιτόκιο 30%. Η πρόεδρος της Αργεντινής, Κριστίνα Φερνάντεζ ντε Κίρτσνερ, υπέγραψε διάταγμα για να αξιοποιηθούν τα ύψους 47,1 δισ. δολ. συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας για να πληρωθούν οι πιστωτές της αλλά υπαναχώρησε την τελευταία στιγμή, πιεσμένη κι από την απειλή της διεθνούς κρίσης.

Πλέον η Αργεντινή εξακολουθεί να διαπραγματεύεται μια τελευταία δόση ύψους 20 δισ. δολ. επί του χρέους της που δεν είχε εξυπηρετηθεί (Ημερησία, 2010).

2.5. Ένα σύντομο χρονικό για την Παγκόσμια κρίση του 2008

Το 2008 και το 2009 ο κόσμος έζησε για άλλη μια φορά μια χρηματοοικονομική κρίση. Σε αντίθεση με τις κρίσεις του 1980 και του 1990 στις αναπτυσσόμενες χώρες, αυτή την φορά η κρίση ξεκίνησε από την Αμερική.

Το 2001, μετά την τεχνολογική φούσκα στις εταιρείες Dot.Com, η Federal Reserve Bank κρατούσε χαμηλά τα επιτόκια για να βοηθήσει την ανάπτυξη. Η συγκράτηση των χαμηλών επιτοκίων για επτά συναπτά έτη, συνεπάγεται, πως ευνοούν την αγορά ακινήτων. Η εύνοια προς την αγορά ακινήτων είχε ως αποτέλεσμα τη μεγάλη διόγκωση των επισφαλειών στην αγορά στεγαστικών δανείων (subprime loans) προς νοικοκυριά χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας στις ΗΠΑ και η οικονομική κρίση ξεκίνησε από τα Αμερικάνικα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Με λίγα λόγια, η κρίση προήλθε από την επέκταση των

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

δανείων για αγορά ακινήτων σε άτομα που δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν το χρέος τους, καθώς και από το ότι ο κίνδυνος αυτών των δανείων βρισκόταν βαθιά μέσα στο οικονομικό σύστημα των ΗΠΑ (Μελάς Κ., 2011).

Κύριο χαρακτηριστικό αποτελούσε επίσης, η αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ, όπου η χρηματοδότησή του απαιτούσε εξωτερικό δανεισμό (κυρίως από Ασιατικές χώρες και ιδιαίτερα την Κίνα και την Ιαπωνία). Τα τεράστια ποσά που αντλήθηκαν, χρησιμοποιήθηκαν με την μορφή δανείων για την χρηματοδότηση της κατανάλωσης και της στεγαστικής πίστης. Τα τραπεζικά ιδρύματα των ΗΠΑ ενεπλάκησαν σε πρακτικές υψηλού κινδύνου στον τομέα των στεγαστικών δανείων και δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες για το ξέσπασμα της τραπεζικής κρίσης (WhalenCh. R., 2008). Καθοριστικός παράγοντας ήταν η τιτλοποίηση των δανείων (securitization), όπου έσπασε τον δεσμό δανειστή-δανειζόμενου με αποτέλεσμα ο κίνδυνος να περάσει σε άλλους επενδυτές του οικονομικού συστήματος (επενδυτικές τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες, hedgefunds). Η μεγάλη πτώση στην αγορά ακινήτων και ο μεγάλος αριθμός των τραπεζικών ιδρυμάτων που ήταν εκτεθειμένα, αντιμετώπιζαν την χρεοκοπία. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ θέλοντας να δώσει μια πρώτη λύση, διοχέτευσε 250 δις δολάρια αγοράζοντας μετοχές των μεγαλύτερων Αμερικάνικων τραπεζών (Citigroup, JPMorgan, MorganStanley, BankofAmerica, WellFargo). Παρόλα αυτά, η οικονομική κρίση επηρέασε και την πραγματική οικονομία βυθίζοντας τις ΗΠΑ σε βαθιά ύφεση.

Η έλλειψη ρευστότητας έγινε εμφανής στους χρηματιστηριακούς δείκτες των αναπτυγμένων χωρών, ενώ πολλά χρηματιστήρια παρέμειναν κλειστά λόγω των μεγάλων απωλειών από τις πωλήσεις των επενδυτών. Σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας επλήγησαν, όπως ο τραπεζικός, ο ασφαλιστικός, ο κτηματομεσιτικός, οι αυτοκινητοβιομηχανίες, το εμπόριο κ.α, με άμεσα αποτελέσματα στα οικονομικά μεγέθη πολλών χωρών, όπως την αύξηση της ανεργίας, τις νέες πληθωριστικές πιέσεις κτλ. Η κατάρρευση της LehmanBrothers, η πτώση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης, η πτώση του διεθνούς εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, η μείωση των επενδύσεων, οι μακροοικονομικές ανισορροπίες, η πρόκληση ύφεσης στην πραγματική οικονομία, αποτέλεσαν ένα ντόμινο εξελίξεων της χειρότερης ύφεσης σε ολόκληρο τον κόσμο μετά το 1973 (Ρουμελιώτης Π., 2002).

Η οικονομική κρίση στις ΗΠΑ εξαπλώθηκε γρήγορα και σε άλλες χώρες, εξαιτίας της αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης των πιστωτικών ιδρυμάτων, το εξωτερικό άνοιγμα των οικονομιών, της διεθνούς κίνησης των παραγωγικών συντελεστών και γενικότερα της συστηματικής σύγκλισης των κρατών, η οποία δεν συνοδεύτηκε από ένα θεσμικό και

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

κανονιστικό πλαίσιο παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης (Κότιος Α.-Παυλίδης Γ., 2011). Οι χώρες που επηρεάστηκαν περισσότερο ήταν οι Αγγλοσαξονικές, όπως η

Μ. Βρετανία, εξαιτίας της αναπτυγμένης διεθνούς οικονομικής βιομηχανίας και μικρές χώρες με ανεπτυγμένο χρηματοοικονομικό τομέα όπως, η Ιρλανδία και η Ισλανδία, η οποία τελικά οδηγήθηκε στην χρεοκοπία. Επίσης, στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Υποσαχάριας Αφρικής παρατηρήθηκε πτώση των εξαγωγών και μείωση των εισροών κεφαλαίου.

Σύμφωνα με αναλυτές, η κατάσταση της οικονομικής ύφεσης του 2007-2008, προσομοιάζει με την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929, με τους ρυθμούς ανάπτυξης να υποχωρούν και τα δημοσιονομικά των χωρών να εκτίθενται στο ενδεχόμενο εκτροπής. Οι κυριότερες αιτίες οι οποίες προκάλεσαν την εμφάνιση και ανάπτυξη της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, είναι η υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων (Leverage), η πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου (Bond Ratings), οι αμοιβές στελεχών στον χρηματοπιστωτικό τομέα (Bonus), τα κίνητρα για αλόγιστη χορήγηση στεγαστικών δανείων ανεξάρτητα από τον πιστοληπτικό κίνδυνο των δανειοληπτών και τα στεγαστικά δάνεια για αγορά κατοικίας χωρίς συμμετοχή δανειολήπτη.

Η χρηματοοικονομική κρίση διαχύθηκε στην πραγματική οικονομία, καθώς οι ΗΠΑ βυθίζονταν σε ύφεση. Ένα σημαντικό αποτέλεσμα της κρίσης ήταν η αυξημένη προσοχή στο ΔΝΤ. Όπως και στην περίπτωση της κρίσης χρέους του 1980, οι παγκόσμιοι ηγέτες στράφηκαν στο ταμείο ως το βασικό μέσο για την εξεύρεση λύσης.

Κεφάλαιο 3^ο

Οι αιτίες της Οικονομικής Κρίσης

3.1.Εισαγωγή

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι κάθε κρίση είναι διαφορετική, καθώς παρουσιάζει ανόμοια χαρακτηριστικά και αίτια. Εντούτοις, ορισμένες κρίσεις που έχουν παρουσιαστεί στην Ιστορία, παρουσιάζουν ομοιότητες στα αίτια. Επιπρόσθετα, ο χρόνος εκδήλωσης τους παίζει πολύ σημαντικό ρόλο.

Η εκδήλωση της κάθε κρίσης παρουσιάζει ορισμένους παράγοντες που είναι απαραίτητοι. Οι παράγοντες που κρίνονται απαραίτητοι για την εκδήλωση μιας κρίσης διακρίνονται σε εσωτερικούς και εντοπίζονται εντός των οικονομιών των χωρών, όπως πχ. Η λειτουργία των εγχώριων κεφαλαιαγορών, το θεσμικό τους σύστημα, κλπ, και σε εξωτερικούς που εντοπίζονται εκτός των οικονομιών των χωρών όπως, στη λειτουργία των θεσμών της διεθνούς κεφαλαιαγοράς και του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Υπάρχουν σημαντικές παράμετροι που επηρεάζουν τους προαναφερόμενους παράγοντες όπως, οι χρηματιστηριακές αξίες, η ανεξέλεγκτη χρηματοδότηση από τις τράπεζες, η δημιουργία διαφόρων επικίνδυνων παραγώγων που διοχετεύονται στην αγορά, οι κοινωνικές ανισότητες, τα ολιγοπώλια, οι πόλεμοι σε τοπικό ή παγκόσμιο επίπεδο.

Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω μπορεί να δημιουργήσει και να γιγαντώσει μια οικονομική κρίση.

3.2. Το χρονικό που οδήγησε στην κρίση του σήμερα

Ξετυλίγοντας το νήμα, οι απαρχές της παρούσας κρίσης ξεκινούν τέσσερις δεκαετίες πριν. Κατά τη δεκαετία του 1970, όλες οι ευημερούσες οικονομίες άρχισαν να ρέουν τα κεφαλαία τους προς τις ΗΠΑ. Τα κεφάλαια που διοχετεύοντα στην Αμερικάνικη οικονομία

προσελκύονταν από την αύξηση της σχετικής ανταγωνιστικότητας των αμερικανικών επιχειρήσεων, των υψηλών επιτοκίων, του χαμηλότερου πληθωρισμού τιμών και μισθών και των δαπανών του Αμερικανικού κράτους υπέρ των εταιρειών που παρήγαν προϊόντα του ενδιαφέροντος της αμυντικής βιομηχανίας.

Παρόλα αυτά, η Αμερικάνικη οικονομία παρουσίαζε ήδη ελλείμματα, τα οποία με την πάροδο των ετών αυξάνονταν. Τα εισερχόμενα κεφάλαια στην οικονομία έδιναν την ψευδαίσθηση ότι η οικονομία ανθούσε και οι κυβερνήσεις δεν είχαν λόγο να προβούν σε περιστολή δημοσίων δαπανών, αλλά ούτε και να περιορίσουν την τεράστια ιδιωτική κατανάλωση.

Αυτά τα κεφάλαια που συσσωρεύονταν στη Wall Street τράβηξαν την προσοχή των τραπεζιτών που προτίμησαν αντί να τα αποθησαυρίζουν, να τα αξιοποιούν με όποιο δυνατό τρόπο μπορούσαν. Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, δημιουργήθηκαν πολλά νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα όπως, παράγωγα και δομημένα ομόλογα που με τη σειρά τους δημιούργησαν νέο ιδιωτικό χρήμα. Σε μία περίοδο 36 ετών, από το 1971 ως το 2007, το χρηματοπιστωτικό σύστημα αναπτύχθηκε κατά 39% φτάνοντας στο 42% . Όμως, τα προϊόντα που κατασκευάστηκαν για την διασπορά και διαχείριση του κινδύνου και απέφεραν παράλογα κέρδη, ήταν εκείνα που εν τέλει οδήγησαν στην κρίση.

Το παράδοξο ήταν ότι ο μέσος αμερικανός πολίτης δεν βίωνε την αύξηση του εισοδήματος του παρόλο που η αμερικανική οικονομία βρισκόταν σε διαρκή ανάπτυξη. Για να μπορέσουν οι πολίτες να αυξήσουν το εισόδημα τους, άρχισαν να δανείζονται χρήματα από τις τράπεζες χρησιμοποιώντας ως εγγύηση τα σπίτια τους.

Με την παράλληλη εισροή των ξένων κεφαλαίων στην αμερικανική οικονομία και την αύξηση της καταναλωτικής πίστης από τους αμερικανούς πολίτες, η Wall Street άρχισε να διαχειρίζεται όλο και μεγαλύτερο όγκο κεφαλαίων που διακινδύνευαν την βιωσιμότητα της οικονομίας.

Για να δοθεί μία ακριβής εικόνα σε αριθμούς, η αξία των παραγώγων είχε φθάσει τα \$85 τρις ξεπερνώντας το παγκόσμιο εισόδημα κατά \$36 τρις, το 2001. Παρόλο που το παγκόσμιο εισόδημα συνέχισε να αυξάνεται για τα επόμενα έξι χρόνια αγγίζοντας τα \$85 τρις, η αξία των παραγώγων αυξάνονταν με ιλιγγιώδεις ρυθμούς αγγίζοντας τα \$670 τρις. Όσο οι πολίτες συνέχισαν να δανείζονται με εγγύηση τα σπίτια τους, τόσο οι τιμές των ακινήτων αυξάνονταν φθάνοντας περίπου το 125%. Παρόλα αυτά, το εισόδημα δεν αυξάνονταν αλλά παρέμενε σχεδόν στάσιμο. Τα πρώτα προβλήματα άρχισαν να εμφανίζονται το 2007, οπότε και οι αγορές αμφέβαλλαν την φερεγγυότητα αυτών των τραπεζικών προϊόντων.

Το αποτέλεσμα στην οικονομία ήταν άμεσο. Η αγορά των χρηματοπιστωτικών προϊόντων άρχισε να καταρρέει με αποτέλεσμα να αρχίσει και η κατάρρευση των ιδίων των τραπεζών που ήταν εκτεθειμένες σε πολύπλοκα δομημένα προϊόντα. Σε αυτό το σημείο, φάνηκε και ο εσφαλμένος ρόλος των οίκων αξιολόγησης πιστοληπτικού κινδύνου, οι οποίοι είχαν επιβεβαιώσει λανθασμένα την αξιοπιστία αυτών των προϊόντων. Τα περισσότερα από αυτά τα προϊόντα ήταν πολύπλοκα, επικίνδυνα και με μεγάλη επισφάλεια. Παρόλα αυτά, οι οίκοι αξιολόγησης δεν είχαν δηλώσει επακριβώς την επικινδυνότητα τους, υποκύπτοντας στην συνεχόμενη αύξηση της αξίας των παραγώγων, με αποτέλεσμα την ακόμα μεγαλύτερη απώλεια της φερεγγυότητας των προϊόντων.

Μέσα σε όλη αυτή τη δίνη, οι τράπεζες συνέχισαν να δανείζουν χρήματα στους πολίτες για την αγορά οικίας, με αποτέλεσμα οι τιμές των σπιτιών να αυξάνονται και οι μισθοί να παραμένουν παγωμένοι. Η συνεχής αύξηση των σπιτιών οδήγησε τους πολίτες να ζητούν όλο και υψηλότερα δάνεια.

Κάποια στιγμή γεννήθηκε η ιδέα της μετατροπής των χρεών των πολιτών σε παράγωγα. Αργότερα χαρακτηρίστηκαν ως τοξικά, πωλούνταν στο χρηματιστήριο και μάλιστα κάποιοι κερδοσκόποι πόνταραν στην επικινδυνότητα τους.

Η κρίση είχε ήδη γεννηθεί και άρχισε να γιγαντώνεται πολύ γρήγορα. Οι ρυθμιστικές αρχές των ΗΠΑ για την διάγνωση και αντιμετώπιση της κρίσης δεν λειτουργούσαν σωστά με αποτέλεσμα την πλήρη εξάπλωση της κρίσης.

Το άνοιγμα των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο οδήγησε πολύ γρήγορα την κρίση στην Ευρώπη. Η πρώτη χώρα που υπήρξε θύμα της κρίσης ήταν η Βρετανία όπου, η επενδυτική τράπεζα Northern Rock εμφάνισε προβλήματα ρευστότητας και κρατικοποιήθηκε για να αποφευχθεί η κατάρρευσή της. Στη συνέχεια, επλήγησαν ελβετικές και γερμανικές τράπεζες.

Στην Αμερική, η J.P.Morgan με τη μεσολάβηση της FED και την εγγύηση του Αμερικανικού Δημοσίου εξαγόρασε την Bear Stearns, μια από τις μεγαλύτερες επενδυτικές αμερικανικές Τράπεζες, για να εμποδίσει την πτώχευσή της. Με αυτό τον τρόπο, φάνηκε ότι οι αρμόδιες αρχές ήταν πλέον έτοιμες να δράσουν παρεμβατικά για να αποτρέψουν, εν τη γενέσει του, το ενδεχόμενο κατάρρευσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Αυτή η χρηματοπιστωτική κρίση, που πλέον είχε ξεπεράσει τα σύνορα της Αμερικής, είχε αρχίσει να επηρεάζει την παγκόσμια οικονομία, καθώς ένας συνδυασμός διαφόρων παραγόντων όπως η άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων, ιδίως του πετρελαίου και των τροφίμων, καθώς και οι ανισορροπίες που προκλήθηκαν στις αγορές κατοικίας, όχι μόνο στις ΗΠΑ, αλλά και σε πολλές χώρες της ευρωζώνης όπως, η Ιρλανδία και η Ισπανία, εξ' αιτίας της ιδιαίτερα χαλαρής νομισματικής πολιτικής των περασμένων εποχών, συντελούσαν.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Η κατάρρευση των τραπεζών συνεχίζονταν, με τη Lehman Brothers να κηρύσσει πτώχευση. Η ανακοίνωση της πτώχευσης δημιούργησε πανικό με αποτέλεσμα η κρίση να επεκταθεί ραγδαία και στην πραγματική οικονομία. Η υπέρογκη αξία των παραγώγων που είχε δημιουργηθεί χρησιμοποιούνταν από τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις ως ιδιωτικό κεφάλαιο για τις μεταξύ τους συναλλαγές.

Η κρίση ανάγκασε τις τράπεζες να περιορίσουν στο ελάχιστο τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και την δανειοδότηση των πολιτών, αφού η μείωση των κεφαλαίων τους από τις απώλειες στην αξία των περιουσιακών τους στοιχείων επέφερε αναγκαστική μείωση του μεγέθους του ενεργητικού τους, ώστε να διατηρηθεί η κεφαλαιακή τους επάρκεια. Ο περιορισμός αυτός συνέβη από όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που είχαν εκτεθεί σε τοξικά παράγωγα, αλλά και από ιδρύματα που ήθελαν να διαφυλάξουν την κεφαλαιακή επάρκεια τους. Η άμεση συνέπεια ήταν η προβληματική χρηματοδότηση του διεθνούς εμπορίου και η μη εύρυθμη λειτουργία του.

Τα κράτη που άρχισαν να βιώνουν τις συνέπειες της κρίσης, έπρεπε να προβούν σε κινήσεις για να μπορέσουν να ελέγξουν ή να σταματήσουν την κατάσταση. Πολλές κυβερνήσεις αποφάσισαν να διασώσουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δίνοντας ενέσεις ρευστότητας, οι οποίες όμως προέρχονταν από χρήμα των φορολογουμένων. Ειδικά στην Ευρώπη, όπου άρχισε να επικρατεί η φιλοσοφία της λιτότητας στα κράτη, πολλές κυβερνήσεις αναγκάστηκαν να πληρώσουν με δημόσιο χρήμα τις ζημιές των τραπεζών για να σταματήσουν και να σταθεροποιήσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα οικονομίας, οι πολίτες της οποίας αναγκάστηκαν να πληρώσουν, με δημόσιο χρήμα, εν μία νυκτί, τα συσσωρευμένα λάθη των τραπεζών, υπήρξε η Ιρλανδία.

Το 2009 η ύφεση είχε ήδη κλιμακωθεί στην Ευρώπη και η απειλή μετατρέπεται τώρα σε κρίση δημοσίου χρέους, μιας και τα κράτη της Ευρωζώνης αποφάσισαν να επωμιστούν το χρέος για να διασώσουν το τραπεζικό σύστημα. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ανακοινώνει συνεχείς μειώσεις του επιτοκίου, το οποίο έφτασε το ιστορικό χαμηλό επίπεδο του 1%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά συρρίκνωση της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά 4%.

Η κρίση που πλέον είχε εγκατασταθεί στις περισσότερες οικονομίες των ανεπτυγμένων χωρών, είχε καταστήσει το φθηνό δανεισμό αδύνατο, ειδικά όσους ήταν αφερέγγυοι. Το 2010 ήταν μια καθοριστική χρονιά για την Ευρωπαϊκή Ένωση και ειδικά στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου που παρουσίαζαν μεγάλα ελλείμματα. Οι ελλειμματικές χώρες της ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, δεν μπορούσαν πλέον να έχουν πρόσβαση σε

πηγές φθηνού δανεισμού με αποτέλεσμα να μην μπορούν να δανείζονται με τα ίδια χαμηλά επιτόκια που επικρατούσαν προ κρίσης. Οι αγορές άρχισαν να δημιουργούν σενάρια πτώχευσης της Ελλάδας και εξόδου από το Ευρώ, οδηγώντας το κόστος δανεισμού σε ακόμα απλησίαστα ύψη.

Για να μπορέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να σταθεροποιηθεί και να δώσει λύσεις, ανασυντάχτηκε. Προτάθηκαν μια πλειάδα από λύσεις που θα μπορούσαν να λύσουν το πρόβλημα, ανάμεσα στις οποίες ήταν η χορήγηση δανείων υπό προϋποθέσεις, η δημιουργία ευρωομολόγου, ο μηχανισμός στήριξης κ.ά. Οι λύσεις που προτάθηκαν είχαν σαν κύριο πυλώνα τον επαναδανεισμό των ελλειμματικών κρατών, ώστε να μπορέσουν να δεχθούν ενέσεις ρευστότητας στις οικονομίες τους και να μπορούν να αποπληρώνουν τα χρέη τους και τις υποχρεώσεις τους. Αυτή η διαδικασία βύθιζε στην ύφεση όχι μόνο τα υπερχρεωμένα κράτη αλλά και τις πλεονασματικές οικονομίες της Ευρωζώνης, καθώς δημιουργούνταν ένας φαύλος κύκλος τυφλού δανεισμού που δεν μπορούσε να δώσει τη δυνατότητα στις ελλειμματικές χώρες να αναπτύξουν την οικονομία τους.

Με το ξεκίνημα του 2011 η σειρά πολλών παραμέτρων όπως, η πρόσφατη αύξηση του πληθωρισμού στην Γερμανία, η επικείμενη αύξηση των επιτοκίων από την ΕΚΤ, η διστακτικότητα της Γερμανία να αναλάβει ενεργό δράση εντός της Ευρωζώνης, η σίγουρη καθίζηση της Πορτογαλίας και της Ισπανίας οδηγούν την ευρωζώνη στην καταστροφή. Αυτή τη φορά όμως δεν κινδυνεύει με κατάρρευση των χρηματοπιστωτικό σύστημα αλλά η ίδια η κατάρρευση του ευρώ και της ενωμένης Ευρώπης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2013).

Συνοπτικά λοιπόν, τα κυριότερα αίτια της διεθνούς οικονομικής κρίσης είναι:

- οι διεθνείς ανισορροπίες όσον αφορά το διαφορετικό βαθμό αποταμίευσης και επένδυσης,
- η φούσκα των τιμών των ακινήτων στις ΗΠΑ,
- η ραγδαία αύξηση των δανείων χαμηλής εξασφάλισης που συνέβαλαν στην αύξηση των τιμών των κατοικιών,
- οι νέες μορφές τιτλοποιήσεων, με πολύπλοκους δομημένους τίτλους, στους οποίους οι οίκοι αξιολόγησης παρείχαν υψηλές βαθμολογήσεις,
- οι υπέρογκες αμοιβές των στελεχών στον χρηματοπιστωτικό τομέα,
- οι ατέλειες του συστήματος εποπτείας (Χαρδούβελης Γ.Α., 2009).

3.3. Η κρίση στην Ελλάδα – Αίτια

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση ήρθε πολύ γρήγορα και στην ελληνική οικονομία. Ωστόσο, η ελληνική οικονομία αντιμετώπιζε επί σειρά ετών πολλά προβλήματα, τα οποία αναδείχθηκαν με αφορμή τη διεθνής αυτή κρίση.

Στην πραγματικότητα, λοιπόν, η διεθνής κρίση απετέλεσε το έναυσμα να φανούν οι χρόνιες δομικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και η υπερχρέωση του ελληνικού Δημοσίου, καθώς και η αδυναμία ελέγχου του διογκούμενου χρέους του. Η Ελλάδα πλέον, δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί αξιόπιστη από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου., με άμεσο αποτέλεσμα τον περιορισμό των ιδιωτικών και των δημοσίων επενδύσεων. Ο δημόσιος τομέας που επί χρόνια υπερδανείζονταν και υπερκατανάλωνε είχε επηρεάσει και τον ιδιωτικό τομέα, συντηρώντας σημαντικά ελλείμματα στην ανταγωνιστικότητα και στην παραγωγικότητα. Οι αναλυτές είδαν το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ να αυξάνεται σημαντικά και το κράτος να ζητά πλέον έκτακτες δανειακές εισφορές από επίσημους φορείς για να χρηματοδοτήσει τις κοινωνικές δαπάνες, τους μισθούς και το δημοσιονομικό έλλειμμα.

Η άλλη πλευρά που η χώρα καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις αφορά την ανταγωνιστικότητα της και την προοπτική απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού της. Η Ελλάδα συγκρινόμενη με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, υπολείπεται σε άμεσες ξένες επενδύσεις, σε παραγωγικότητα εργασίας και στο βαθμός συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό. Η ελληνική οικονομία δεν μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης, ιδιαίτερα στους νέους και στις γυναίκες και πάσχει από χαμηλό ποσοστό κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, γεγονός που δυσχεραίνει την εύρεση εργασίας για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά.

Πέντε είναι οι βασικές παθογένειες της ελληνικής οικονομίας που εμποδίζουν την παραγωγικότητα και την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας:

- α) η δομή της οικονομίας είναι τέτοια που δεν ενθαρρύνει τις επενδύσεις και τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας,
- β) ο ευρύτερος δημόσιος τομέας είναι μεγάλος και μη αποδοτικός,
- γ) η δομή και οι όροι της αγοράς εργασίας περιορίζουν την ευελιξία και την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού,
- δ) το νομικό και δικαστικό σύστημα είναι δύσβατο και αποθαρρύνει τις επενδύσεις και,
- ε) η παραοικονομία είναι πολύ εκτεταμένη (McKinsey & Company, 2011)

Επιπρόσθετα, οι αιτίες της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης πρέπει να εντοπιστούν σε τρεις επιπλέον παράγοντες:

- Στις πολιτικές δραστικής μείωσης των φορολογικών εσόδων που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για πάνω από μια δεκαετία πριν την κρίση, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σημαντικό πλεόνασμα ρευστότητας για την κάλυψη των αναγκών του κράτους.
- Στην στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που απέκλειε τη στήριξη των δημόσιων οικονομικών της Ευρωζώνης με απευθείας δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, αλλά υποχρέωνε τις κυβερνήσεις να αντλούν δάνεια μόνο από τις εμπορικές τράπεζες και γενικότερα τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με αποτέλεσμα την εκτίναξη των επιτοκίων δανεισμού στη συγκυρία της κρίσης.
- Στην ίδια την ύπαρξη του ευρώ που, πριν την κρίση, διευκόλυνε τη μεταφορά πόρων προς τις χώρες που αναπτυσσόταν ταχύτερα. Οι κεφαλαιακές αυτές εισροές ισοσκελίζουν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, δηλαδή επέτρεπαν πριν την κρίση στην Ελλάδα να διατηρεί ένα σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (Κουτράκος Κ.-Κατσίλης Δ., 2013).

Αναλυτικότερα, το πρόβλημα της Ελλάδας, αποτελείται από ένα πλήθος διαφορετικών παραμέτρων. Η Ελλάδα για δύο δεκαετίες τουλάχιστον δεν έχει παραγωγή με αποτέλεσμα να καλείται να έχει υψηλά ποσοστά εισαγωγών και ν' αυξάνει το εξωτερικό χρέος της. Η χώρα πλέον δεν μπορεί να δανείζεται με φθηνό χρήμα αλλά με υψηλά επιτόκια από τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Όταν η Ελλάδα είχε τη δυνατότητα πρόσβασης σε φθηνό χρήμα, οι πολιτικές ηγεσίες δεν το χρησιμοποίησαν για να βελτιώσουν τις υποδομές και συνάμα την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας αλλά για την κάλυψη υπέρογκων δημοσίων δαπανών (Βαγιανός Δ.-Βέττας Ν.-Μεγίρ Κ., 2010).

Θα πρέπει επίσης, ν' αναφερθεί ότι η ελληνική οικονομία στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό, τη ναυτιλία και την οικοδομή που δεν αποτελούν σταθερούς πυλώνες ανάπτυξης της παραγωγικής βάσης.

3.4. Η κρίση της δημοσιονομικής πειθαρχίας στην Ελλάδα

Τα κράτη μέλη παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους στο πεδίο της δημοσιονομικής πολιτικής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο προϋπολογισμός είναι η πιο χαρακτηριστική εκδήλωση της εθνικής κυριαρχίας στο οικονομικό πεδίο. Ο προϋπολογισμός είναι πράγματι το κύριο εργαλείο προσανατολισμού της οικονομίας, καθώς δίνει κατευθυντήριες οδηγίες ως προς την περιφερειακή, κοινωνική, βιομηχανική πολιτική, κλπ.

Ο προϋπολογισμός είναι πολύ σημαντικός σε ότι αφορά τις δημόσιες δαπάνες καθώς μπορεί να περιλαμβάνει διάφορες κρατικές ενισχύσεις, ιδιωτικές επενδύσεις, κλπ, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τις δημόσιες επενδύσεις.

Ο προϋπολογισμός είναι πολύ σημαντικός και σε ότι αφορά τα δημόσια έσοδα καθώς περιλαμβάνει την φορολογική πολιτική, και γενικότερα ενεργεί επί της αποταμίευσης και της κυκλοφορίας του χρήματος.

Η δημοσιονομική πολιτική ενός κράτους μπορεί να επιδιώκει συγκυριακούς στόχους (την αποφυγή της ύφεσης ή τον περιορισμό του πληθωρισμού) ή στόχους διαρθρωτικής βελτίωσης της εθνικής οικονομίας μέσω των παραγωγικών επενδύσεων (Europedia, 2011).

Σε ότι αφορά τις ρυθμιστικές αρχές και τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι να παρακολουθεί την εξέλιξη της δημοσιονομικής κατάστασης και το ύψος του δημόσιου χρέους στα κράτη μέλη προκειμένου να εντοπίζει τις μεγάλες αποκλίσεις. Η δημοσιονομική πειθαρχία ήταν πάντα πολύ σημαντική και η εκδήλωση της κρίσης την έχρισε ως το σημαντικότερο παράγοντα για τις οικονομίες που παρουσίαζαν μεγάλα δομικά προβλήματα.

Η αρμόδια Αρχή της ΕΕ πρέπει να εξετάζει την τήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας, με βάση τα εξής δύο κριτήρια: (α) κατά πόσον ο λόγος του προβλεπόμενου ή υφιστάμενου δημοσιονομικού ελλείμματος προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς (3% του ΑΕΠ), εκτός εάν, είτε ο λόγος αυτός σημειώνει ουσιαστική και συνεχή πτώση και έχει φθάσει σε επίπεδο παραπλήσιο της τιμής αναφοράς, είτε η υπέρβαση της τιμής αναφοράς είναι απλώς έκτακτη και προσωρινή και (β) κατά πόσον ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς (60% του ΑΕΠ), εκτός εάν ο λόγος μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει την τιμή αναφοράς με ικανοποιητικό ρυθμό (άρθρο 126 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 ΣΕΚ και Πρωτόκολλο σχετικά με τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος). Ως τμήμα του νομοθετικού πακέτου για τη νέα οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ του Νοεμβρίου 2011, μια οδηγία καθορίζει λεπτομερείς

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

κανόνες σχετικά με τα αναγκαία χαρακτηριστικά των δημοσιονομικών πλαισίων των κρατών μελών, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα κράτη μέλη θα συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 126 ΣΛΕΕ όσον αφορά την αποφυγή υπερβολικών κρατικών ελλειμμάτων [Οδηγία 2011/85].

Αναφερόμενοι λοιπόν στα πρώτα σημάδια εκδήλωσης της κρίσης, το Νοέμβριο 2002, το διαπιστώθηκε η ύπαρξη υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος (4,1% του ΑΕΠ) στην Πορτογαλία και ζητήθηκε από τις πορτογαλικές αρχές η αυστηρή εφαρμογή των δημοσιονομικών σχεδίων του έτους 2002 με στόχο τη μείωση του ελλείμματος στο 2,8% του ΑΕΠ το 2002.

Αντίστοιχα, τον Ιανουάριο 2003, διαπιστώθηκε ότι στη Γερμανία υπήρχε υπερβολικό έλλειμμα και συστήθηκε στη γερμανική κυβέρνηση να θέσει τέλος σε αυτή την κατάσταση το ταχύτερο δυνατόν.

Την ίδια χρονιά, η Γαλλία εμφάνισε υπερβολικό έλλειμμα και δόθηκε επίσης, έγκαιρη προειδοποίηση με σκοπό την μείωση του υπερβολικού ελλείμματος.

Η Ελλάδα άρχισε να εμφανίζει τις πρώτες απορρυθμίσεις από το 2004. Συγκεκριμένα, στις 5 Ιουλίου 2004, διαπιστώθηκε η ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα και ζητήθηκε άμεσα από τις ελληνικές αρχές να λάβουν διάφορα μέτρα για τη διόρθωση του. Παρά τις προειδοποιήσεις των Ευρωπαϊκών Αρχών, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε συνεχώς να διαβιβάσει αξιόπιστα δημοσιονομικά στοιχεία και να ενισχύσει τους μηχανισμούς εποπτείας των δεδομένων, έτσι ώστε η Eurostat, ως αρμόδια αρχή για τη στατιστική, να μπορεί να προβεί σε αποτελεσματική επαλήθευση των στοιχείων που κοινοποιούν τα κράτη μέλη με αποτέλεσμα τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, η Επιτροπή ν' αποφασίσει να κινήσει διαδικασία επί παραβάσει εναντίον της Ελλάδας. Το Φεβρουάριο του επόμενου έτους, η Ελλάδα έλαβε ακόμα μια προειδοποίηση για την άμεση λήψη μέτρων για την μείωση του ελλείμματος η οποία κρίνεται αναγκαία για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος.

Όσο αφορά το 2006, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο έλαβαν παρόμοιες προειδοποιήσεις να θέσουν τέρμα στην κατάσταση του υπερβολικού δημόσιου ελλείμματος. Οι συστάσεις της Επιτροπής και του Συμβουλίου ακολουθούνται από τα κράτη μέλη. Έτσι, το Συμβούλιο έκλεισε τις διαδικασίες του υπερβολικού ελλείμματος ως προς τη Γερμανία και την Ελλάδα.

Με την έλευση της κρίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2009 και της χειρότερης ύφεσης μετά από εκείνη του 1929, τα περισσότερα από τα κράτη μέλη της ΕΕ παρουσίασαν ελλείμματα πάνω από το ανώτατο όριο του 3% του ΑΕΠ (20 από τα 27) και οι αρμόδιες

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Ευρωπαϊκές Αρχές αναγκάστηκαν να δώσουν χρόνο στα κράτη μέλη, για να μπορέσουν να επιστρέψουν στα δημοσιονομικά πλαίσια της ΕΕ. Η προθεσμία για τη διόρθωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων μετατέθηκε για μερικές χώρες στο 2012, για τις περισσότερες στο 2013 και για την Ιρλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ελλάδα στο 2014.

Σε ότι αφορά την Ελλάδα, η χώρα ειδοποιήθηκε να λάβει μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος, η οποία κρίνεται αναγκαία προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος και να δημοσιοποιήσει τη σύσταση 2010/190 προκειμένου να τερματιστεί η ασυνέπεια με τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών στην Ελλάδα και να εξαιρεθεί ο κίνδυνος υπονόμευσης της εύρυθμης λειτουργίας της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Η Ελλάδα αναδείχθηκε σε μια ειδική περίπτωση. Το 2010 η χώρα βρέθηκε με υπερβολικό έλλειμμα και στα πρόθυρα της πτώχευσης, εν μέρει λόγω των σφαλμάτων των κυβερνήσεών της, που εκτίναξαν το δημοσιονομικό έλλειμμα από το 3,7% του ΑΕΠ το 2008 στο 12,7% στο τέλος του 2009, και εν μέρει λόγω της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής και οικονομικής κρίσης, που σταμάτησαν απότομα τη μέχρι τότε σταθερή αύξηση του ΑΕΠ της. Η ελληνική κρίση ήρθε να δοκιμάσει τη στερεότητα της ευρωπαϊκής οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Σε όλο εκείνο το χρονικό διάστημα, υπήρξαν πολλοί κερδοσκόποι, οι οποίοι επένδυσαν στην κατάρρευση και στην πτώχευση της Ελλάδας με σκοπό να ταράξουν ή ακόμα και να προσπαθήσουν να διαλύσουν την ΕΕ.

Οι ηγέτες της ευρωζώνης για να μπορέσουν να καταπολεμήσουν όλες αυτές τις επιθέσεις και να ελαχιστοποιήσουν τη δυνατότητα διάλυσης της ΕΕ, αναγκάστηκαν, πρώτα, να παράσχουν οικονομική ενίσχυση στην Ελλάδα και, κατόπιν, να σκεφτούν έναν ευρωπαϊκό μηχανισμό οικονομικής σταθεροποίησης με τη συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η Ελλάδα, από την πλευρά της, υποχρεώθηκε να υιοθετήσει ένα φιλόδοξο σχέδιο για τη διόρθωση των δημοσιονομικών εκτροπών της και για τη μεταρρύθμιση της οικονομίας της μέχρι το 2014, υπό τη επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του ΔΝΤ. (Europeia, 2011).

Η Ελλάδα εισήλθε στην ΟΝΕ βασιζόμενη σε μια πολιτική περιορισμένης προσαρμογής με έμφαση σε λίγους ονομαστικούς μακροοικονομικούς δείκτες, κάνοντας χρήση και της δημιουργικής λογιστικής, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, με υψηλό δημόσιο χρέος, με υπερτιμημένη τη δραχμή και συνεπώς, με μόνιμο ανταγωνιστικό μειονέκτημα, με σαθρές διαρθρώσεις, με μειωμένη ανταγωνιστικότητα, με κοινωνικές αγκυλώσεις και με ένα ιδιότυπο πολιτικό σύστημα που χαρακτηριζόταν παραδοσιακά από πελατειακή προσήλωση.

Άρα, η χώρα εισήλθε στην ΟΝΕ χωρίς να εκπληρώνει τις αναγκαίες προϋποθέσεις μιας ομαλής συμπίεσης με ανταγωνιστικότερες οικονομίες. Η Ελλάδα κατάφερε την είσοδο της στο ευρώ με πλαστά στατιστικά στοιχεία, όπως αποδείχτηκε στην πορεία, ένας παράγοντας από τους πολλούς που την οδήγησαν στην οικονομική κρίση που βιώνει σήμερα και στην κατάσταση την οποία έχει περιέλθει (Κοντούλης Διονύσιος, 2013).

3.5. Υπέρογκο δημόσιο κράτος, φοροδιαφυγή, διαφθορά

3.5.1. Υπέρογκο Δημόσιο Κράτος

Πολλές αναλύσεις για τα πραγματικά αίτια της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας αναφέρουν ότι το μεγάλο, δυσκίνητο, αναποτελεσματικό και υπέρογκο κράτος μπορεί να θεωρηθεί ως η βασική αιτία αυτής. Για πολλές δεκαετίες, οι πολιτικές που επικράτησαν διόγκωσαν σε δυσθεώρητο μέγεθος το κράτος σε σχέση με το μέγεθος της οικονομίας, με αποτέλεσμα οι δαπάνες για την συντήρηση του και για την κάλυψη των αναγκών του συνεχώς να μεγαλώνουν, χωρίς να μπορούν να καλυφθούν από την ανάπτυξη της οικονομίας.

Σε απόλυτα νούμερα, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι πρωτογενείς δαπάνες της κεντρικής κυβέρνησης στα τέσσερα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν, ως ποσοστό του ΑΕΠ, οριακή αύξηση (28,4% το 2013, από 28% το 2009), ενώ οι πρωτογενείς δαπάνες της γενικής κυβέρνησης, ως ποσοστό του ΑΕΠ πάντοτε, παρουσιάζουν οριακή μείωση κατά 1,4% (43,2% το 2013 από 44,6% το 2009), όταν το ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε την ίδια περίοδο κατά 21%.

Επιπρόσθετα, τα τελευταία χρόνια οι κυβερνήσεις επιδόθηκαν σε μία σημαντική αύξηση των φόρων που έπρεπε να καταβληθούν από τους πολίτες, χωρίς όμως να προβούν σε γενναίες αποφάσεις που θα επέτρεπαν την μείωση της φοροδιαφυγής. Αναλυτικότερα, τα φορολογικά έσοδα, ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκαν στο 23,8% για το 2013, από 21,5% που ήταν το 2009. Στην Ελλάδα υπάρχει ακόμα ένα σεβαστό ποσοστό επιτηδείων που συνεχίζουν να φοροδιαφεύγουν εκμεταλλευόμενοι τα νομοθετικά κενά του συστήματος και

οι συνεπείς φορολογούμενοι είναι αυτού που καλούνται να πληρώνουν συνεχώς όλο και περισσότερους φόρους για να αυξήσουν τα έσοδα του κράτους (Αβρανίτης Τάσος, 2013).

Για την πλήρη κατανόηση της διόγκωσης του δημοσίου τομέα, είναι σημαντική η αναφορά μιας σύντομης ιστορικής αναδρομής. Αναλυτικότερα, μετά το 1974 ο δημόσιος τομέας θα αρχίσει να μεγαλώνει σημαντικά. Μεταξύ 1978-87 ο αριθμός των απασχολούμενων στην κεντρική διοίκηση -ΔΕΚΟ από 300.000 θα φτάσει σε 460.000. Μαζί με τον διευρυμένο δημόσιο τομέα που περιλαμβάνει τις δημόσιες τράπεζες, τις προβληματικές και τις ελεγχόμενες από το Δημόσιο επιχειρήσεις θα φθάσουν τις 640.000, σημειώνοντας αύξηση παραπάνω από 100%. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 και σύμφωνα με τα στοιχεία του υπ. Οικονομικών και εισηγητικές εκθέσεις επί του προϋπολογισμού, τα ελλείμματα του ευρύτερου δημοσίου τομέα, από το 13,4% επί του ΑΕΠ το 1981 θα φθάσουν στο 26,1%. Η τότε κυβέρνηση θα προσπαθήσει να καλύψει τα ελλείμματα κατά 106% από τον δανεισμό. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η Ελλάδα ήταν παγκόσμια πρώτη στο κατά κεφαλήν δημόσιο χρέος. Η οικονομία αρχίζει να προσδιορίζει την ύπαρξη της οικονομίας και όχι από την ανάπτυξή της.

Το διάστημα 1982-89, κατά μέσο όρο, η συνολική εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους κάλυψε το 33,61% των τακτικών εσόδων της ίδιας περιόδου. Μεταξύ το 1975-87 συνομολογήθηκαν 18,4 δισ. δολ. εξωτερικών δανείων, εκ των οποίων το 81% θα διατεθεί για την εξυπηρέτηση των δανείων (Ηλιαδάκης Τάσος, 2009).

Μετά το 1989 και με την αλλαγή της πολιτικής δύναμης που κυβερνούσε τη χώρα, ο Μητσοτάκης προσπάθησε να προβεί σε διορθωτικές αλλαγές και να μειώσει το δημόσιο τομέα, προκαλώντας όμως την έντονη αντίδραση των «σοσιαλιστών» και των συνδικαλιστών. Τότε προωθήθηκε επίσης, η ιδιωτικοποίηση των προβληματικών δημοσίων επιχειρήσεων.

Η χώρα βιώνοντας ακόμα μια αλλαγή κυβερνητικής πολιτικής με αρχηγό τον Κ. Σημίτη, το 1995 και το 1996, ανέλαβε δράση για να μπορέσει να δημιουργήσει μια σταθερή νομισματική και οικονομική πολιτική, ακολουθώντας τις συστάσεις και υποδείξεις του ΔΝΤ. Η διορθωτική, «εκσυγχρονιστική» πολιτική του Σημίτη περιελάμβανε, πέρα από μια αυστηρή λιτότητα, και άνοιγμα των αγορών, ιδιωτικοποιήσεις κ.λπ. Παρά τις δραστικές κινήσεις για την μείωση του χρέους με την εφαρμογή της λιτότητας, τα δημόσια ελλείμματα συνεχίστηκαν με αποτέλεσμα να συνεχιστεί και ο δανεισμός και η αύξηση του δημοσίου χρέους της χώρας.

Στις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου 2004 ανακηρύχθηκε νικητής των βουλευτικών εκλογών ο νέος πρόεδρος της ΝΔ Κώστας Καραμανλής.

Βασική υπόσχεση του Κ. Καραμανλή ήταν η επανίδρυση του κράτους και η εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών. Βασική προϋπόθεση για την τήρηση αυτής της υπόσχεσης ήταν η μείωση του κράτους, που όμως δεν έγινε ποτέ καθώς επιβάρυνε κατά πολύ τον ήδη βεβαρημένο δημόσιο τομέα με νέες άχρηστες, κομματικές προσλήψεις, ακυρώνοντας ουσιαστικά πλήρως τον προηγούμενο Νόμο Πεπονή, που προσπαθούσε να θέσει το πελατειακό κράτος υπό έλεγχο. Ο Καραμανλής δημιούργησε επίσης 700 νέους δημόσιους οργανισμούς με ετήσιες δαπάνες 200 εκατ. ευρώ. Τελικά, παρότι γνώριζε πολύ καλά την κατάσταση της οικονομίας και ήξερε τι ακριβώς έπρεπε να κάνει, φοβήθηκε το πολιτικό κόστος, δεν έκανε απολύτως τίποτα ή μάλλον επιδείνωσε κατά πολύ την κατάσταση (Ξένος Α., 2015).

3.5.2. Φοροδιαφυγή

Το ΔΝΤ έχει πει σε ανύποπτο χρόνο πως αν η Ελλάδα είχε καταφέρει να επιλύσει το θέμα της φοροδιαφυγής, δεν θα είχε φτάσει στη σημερινή κατάσταση χρέους, ενώ ο ΟΟΣΑ διατείνεται πως οι φορολογικές οφειλές στην Ελλάδα ισούνται με το 90% περίπου των ετήσιων φορολογικών εσόδων – αυτό είναι το μεγαλύτερο έλλειμμα μεταξύ των βιομηχανοποιημένων κρατών (Μαρίνος Διονύσιος, 2015).

Οι βασικές αιτίες της φοροδιαφυγής, σύμφωνα με όλες τις εκθέσεις των διεθνών οργανισμών, είναι οι εξής:

- (α) οι υψηλοί φόροι, που πολλές φορές οι φορολογούμενοι αρνούνται να καταβάλλουν,
- (β) η πολυπλοκότητα-πολυνομία της φορολογικής νομοθεσίας, που αφήνει πολλά περιθώρια στους επιτήδειους να εκμεταλλευτούν τα γνωστά «παραθυράκια» του νόμου,
- (γ) η έλλειψη ανταποδοτικότητας για τον φορολογούμενο, που αισθάνεται αδικημένος σε σχέση με τα λεφτά που δίνει στο κράτος και ανταποδοτικά οφέλη που απολαμβάνει,
- (δ) η αδικία του φορολογικού συστήματος, που συνήθως επιτάσσει από τους πολίτες που δεν έχουν τη δυνατότητα να κρύψουν εισοδήματα να πληρώσουν τους φόρους.

Βασική προϋπόθεση της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής είναι η μείωση των δημοσίων δαπανών και των φόρων. Από το 2009 και μετά, οι πολίτες καλούνται να πληρώνουν συνεχώς και μεγαλύτερους φόρους χωρίς να βλέπουν την μείωση των δημοσίων

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

δαπανών του κράτους, με αποτέλεσμα να αυξηθεί αναλόγως και το μέγεθος της φοροδιαφυγής. Όλο και μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού φοροδιαφεύγει καθώς η υψηλή φορολογία, η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, η αδιαφάνεια και αναποτελεσματικότητα των κρατικών μηχανισμών, η σημαντική σπατάλη του κράτους, η έλλειψη ανταποδοτικότητας στις παροχές του κράτους, οι πελατειακές σχέσεις που έχει δημιουργήσει το κομματικό σύστημα εξουσίας για τις δικές του ομάδες είναι οι αιτίες που διευκολύνουν την φοροδιαφυγή.

Αντιθέτως, όταν οι φορολογικοί συντελεστές είναι σε χαμηλά επίπεδα, η φοροδιαφυγή μειώνεται.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του υπουργείου Οικονομικών προκύπτει ότι, το 35% των φόρων πληρώνεται από το 3% των φορολογουμένων που δηλώνουν το 15% των συνολικών εισοδημάτων. Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία φαίνεται ξεκάθαρα ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό φορολογουμένων που αγγίζει μόλις το 3% πληρώνει πάνω από το 1/3 των φόρων του κράτους.

Οι έμμεσοι φόροι δεν αποτελούν εξαίρεση σε ότι αφορά τη μείωση των φορολογικών συντελεστών που μειώνουν το μέγεθος της φοροδιαφυγής. Αναλυτικότερα, ο Φ.Π.Α. αποτελεί ένα σημαντικό παράδειγμα έμμεσου φόρου, η αύξηση του οποίου αύξησε και το φοροδιαφυγή.

Σύμφωνα με σχετική μελέτη της ΕΕ, η Ελλάδα το 2011 κατέγραψε τις δεύτερες υψηλότερες μετά την Ρουμανία απώλειες εσόδων από τον ΦΠΑ μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης (9,7 δισεκατ. ευρώ ή 4,7% του ΑΕΠ). Ο μέσος όρος των 26 τότε χωρών ήταν 1,5% του ΑΕΠ της ΕΕ.

Το 2008, πριν την πρώτη αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ από την κυβέρνηση Καραμανλή (από 18% σε 19%), οι απώλειες εσόδων από ΦΠΑ βρίσκονταν κοντά στο 3% του ΑΕΠ. Ακολούθησε το 2010 και επόμενη αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ στο 23% (αύξηση δηλαδή περίπου 20%).

Σε απόλυτα νούμερα, η χώρα, από απώλειες ΦΠΑ 7 δισεκατ. ευρώ το 2008 με ΑΕΠ κοντά στα 240 δισεκατ. ευρώ, έφθασε σχεδόν τα 10 δισεκατ. ευρώ το 2011 με ΑΕΠ στα 206 δισεκατ. ευρώ.

Συμπερασματικά, η όσο μεγαλύτερη αύξηση των φόρων, είτε άμεσων είτε έμμεσων, επιφέρει μείωση στα έσοδα που προσδοκά το κράτος και ταυτόχρονα επιτρέπει την διόγκωση της διαφθοράς και της αναποτελεσματικότητα του φοροελεγκτικού μηχανισμού (Αβρανίτης Τάσος, 2013).

3.5.3. Διαφθορά

Τα ιστορικά αίτια της διαφθοράς στην Ελλάδα ανάγονται στην δημιουργία του νεοελληνικού κράτους και στο τρόπο με τον οποίο, οι τοπικοί προύχοντες της προεπαναστατικής Ελλάδας εκμεταλλεύτηκαν την λειτουργία των θεσμών του αντιπροσωπευτικού συστήματος προκειμένου, μέσω της δημιουργίας εκτεταμένων πελατειακών δικτύων, να καταφέρουν να ελέγξουν την εκλογική διαδικασία.

Αυτό ήταν το πρώτο βήμα για να δημιουργηθεί ένας μεγάλος δημόσιος τομέας, με την πρόσληψη στο δημόσιο να λειτουργεί ως ανταμοιβή της πολιτικής υποταγής στο εκάστοτε κυβερνητικό σχηματισμό, και το πολιτικό σύστημα να αποκτήσει πελατειακά χαρακτηριστικά, τα οποία μετά την μεταπολίτευση μαζικοποιήθηκαν, δημιουργώντας πρόσφορες συνθήκες για καλλιέργεια της διαφθοράς, ανεξαρτήτως της εναλλαγής των κομμάτων στην εξουσία.

Αυτό το πρώτο βήμα από τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους δεν επέτρεψε την δημιουργία μιας αυτοτελής διοικητικής γραφειοκρατίας, η οποία θα τηρούσε τους νόμους και θα διασφάλιζε την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Το κράτος άρχισε να λειτουργεί με βάσει τα εκάστοτε κομματικά συμφέροντα δημιουργώντας την ψευδαίσθηση ότι το κομματικό συμφέρον είναι ίδιο με το δημόσιο συμφέρον. Η πορεία όμως των προηγούμενων ετών έχει αποδείξει ότι το κρατικό και δημόσιο συμφέρον δεν είναι το ίδιο με το συμφέρον κάποιων ιδιωτικών οικονομικών παραγόντων (Χρυσογόνου Κ., 2009).

Αυτή η πολύπλευρη διαφθορά υπονόμωσε το κράτος δικαίου και μετατράπηκε σε αυθαιρεσία, σε φοροδιαφυγή, στον αδιαφανή διορισμό στο δημόσιο, στην κοινοτική χρηματοδότηση κατά παράβαση του κοινοτικού δικαίου. Το παράδοξο είναι ότι καμία πολιτική δύναμη στην Ελλάδα δεν προσπάθησε να σταματήσει αυτή τη διαφθορά. Χρησιμοποιώντας ως επιχείρημα το συμφέρον του λαού, συνέχιζαν αυτές τις πρακτικές επιτρέποντας τη διαφθορά να γιγαντώνεται και επεκτείνεται σε όλα τα επίπεδα του κρατικού μηχανισμού.

Με αυτό τον τρόπο, υποτιμήθηκε το γεγονός ότι η διαφθορά κλονίζει ορισμένες από τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται η σύγχρονη δημοκρατία, όπως η ισότητα των πολιτών ενώπιον των θεσμών και η λογοδοσία στην λήψη των αποφάσεων, συμβάλλοντας έτσι στην απονομιμοποίηση του πολιτικού συστήματος (Heywood P., 1997).

Επιπλέον σε όσες περιπτώσεις διαπιστώθηκαν προβλήματα εξατομικευμένης διαφθοράς και έγινε προσπάθεια να καταλογιστούν πολιτικές, πειθαρχικές και ποινικές ευθύνες σε

πολιτικά και μη πρόσωπα που φέρονταν ως ενεχόμενοι σε διάπραξη αδικημάτων, αποδείχθηκε ότι υπάρχει τόσο θεσμική αδυναμία απόδοσης και εξατομίκευσης των ευθυνών, όσο και πολιτική απροθυμία, με αποτέλεσμα να υιοθετείται η ατιμωρησία και η κατ' επέκταση αύξηση της διαφθοράς.

Από την άλλη, σύμφωνα με στατιστικές και δημοσκοπήσεις που έχουν διενεργηθεί, διαπιστώνεται ότι η μαζική ή κοινωνική διαφθορά που εντοπίζεται στην καθημερινή λειτουργία της δημόσιας διοίκησης γνωρίζει περιορισμένη κοινωνική αποδοκιμασία. Πολλοί πολίτες έχουν συμβιβαστεί και αποδεχτεί την ιδέα ότι το σύστημα λειτουργεί ως διεφθαρμένο και η δωροληψία είναι βέβαιη, αφού όχι μόνο στις μικροπαρανομίες των πολιτών αλλά και στα νόμιμά τους αιτήματα προς την δημόσια διοίκηση απαιτείται πρόσθετη δαπάνη προκειμένου, είτε να εισακουστούν, είτε ο υπάλληλος να κάνει τα στραβά μάτια. Ο πολίτης δεν προσαρμόζεται στην καθολικότητα του νόμου, διότι διαπιστώνει ότι οι πιθανότητες να υπαχθούν όλοι είναι λιγιστές, όπως λιγιστές είναι οι πιθανότητες να υποστούν κυρώσεις οι μη συμμορφούμενοι. Οι προσωποποιημένες σχέσεις και οι άτυπες οικονομικές δοσοληψίες με το δημόσιο τομέα, λόγω και των παραπάνω χαρακτηριστικών, τελούν υπό ένα καθεστώς γενικευμένης ανοχής (Παπαδόπουλος Δ.-Λουλούδης Λ., 2002).

Το αποτέλεσμα των προαναφερόμενων είναι ότι για τους Έλληνες πολίτες η αναξιοκρατία και το ρουσφέτι, ενώ είναι η σημαντικότερη εκδήλωση διαφθοράς, γίνονται αντιληπτές ως νόμιμες μορφές συναλλαγής με το πολιτικό σύστημα και τους εκπροσώπους του. Συνεπώς υπάρχουν τρεις τύποι διαφθοράς:

- μια διαφθορά που γίνεται αποδεκτή ή απλώς έχει την ανοχή των πολιτών,
- μία δεύτερη που κατακρίνεται και απορρίπτεται και
- πολλές ενδιάμεσες μορφές που επιδέχονται ποικίλες απαντήσεις ανάλογα με τα πολιτιστικά περιβάλλοντα, τα επικρατούντα ήθη και τις ομάδες ανθρώπων που εμπλέκονται (Heywood P., 1997).

Η Ελληνική κοινωνία έχει πολλές φορές συνταραχθεί από μεγάλες περιπτώσεις διαφθοράς, περιπτώσεων μεγάλου οικονομικού αντικειμένου διαφθοράς που προϋποθέτουν πολιτικές αποφάσεις σε υψηλό επίπεδο. Σε αυτές τις περιπτώσεις φαίνεται ότι οι πολίτες δεν έχουν καμία ανοχή, κατηγορώντας το πολιτικό σύστημα και ζητώντας παράλληλα πολιτική κάθαρση και τιμωρία.

Σύμφωνα με τον Επίκουρο καθηγητή της Νομικής του Α.Π.Θ. Κο, Μαντζούφα, ως διαπλοκή, «νοείται η ύπαρξη εξωθεσμικής σύνδεσης μεταξύ οικονομικής και πολιτικής

εξουσίας, η οποία εξασφαλίζει επιχειρηματικά κέρδη ποικίλων ειδών (μονοπωλιακές θέσεις, προσβάσεις σε αγορές, δημόσιους πόρους) μέσω εκμετάλλευσης των ανεπαρκειών του θεσμικού πλαισίου που οδηγούν τον διαπλεκόμενο να κινείται πάντα στα όρια της νομιμότητας». Επίσης σύμφωνα με τον ορισμό περί διαφθοράς που δόθηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης «ως διαφθορά νοείται η απαίτηση, προσφορά, παροχή ή αποδοχή, αμέσως ή εμμέσως, δώρου ή οποιουδήποτε άλλου μη προσήκοντος ωφελήματος που επηρεάζει την ορθή εκτέλεση καθήκοντος ή την απαιτούμενη συμπεριφορά του λήπτη του δώρου ή του μη προσήκοντος ωφελήματος ή της υπόσχεσης ενός τέτοιου ωφελήματος». Αυτό που λοιπόν παρατηρείται στην ελληνική πραγματικότητα είναι η συνύπαρξη της επιβράβευσης της μικροδιαφθοράς και της δημιουργίας αντίστοιχης νοοτροπίας στο επίπεδο του πολίτη, με την είναι έντονη αποδοκιμασία της πολιτικής και διαπλεκόμενης διαφθοράς από τον πολίτη, δημιουργεί μια αμφιλεγόμενη στάση απέναντι στο νομικό και πολιτικό σύστημα της χώρας με απρόβλεπτες συνέπειες, λόγω των ειδικότερων συνθηκών της κρίσης.

Αυτή η στάση αποτυπώνεται και στις στάσεις των κυβερνώντων απέναντι στην διαφθορά. Με την πάροδο των ετών και την διαφθορά να έχει περάσει σε όλα τα επίπεδα του κρατικού μηχανισμού και της κοινωνίας, η διαφθορά αποτελεί πλέον χαρακτηριστικό «κουλτούρας» για τον Έλληνα πολίτη ή πολιτικό. Η διαφθορά δεν επηρεάζει μόνο την ηθική ποιότητα των δημόσιων λειτουργών, αλλά έχει δημιουργήσει ένα πολύπλοκο σύστημα όπου τα μέλη του είναι διεφθαρμένα και η αλληλεπίδραση τους τροφοδοτεί ακόμα μεγαλύτερη διαφθορά.

Για πάρα πολλά χρόνια, η διαφθορά εξυπηρετούσε και τα δύο μέρη του συστήματος για τους δικούς τους λόγους. Οι μεν πολιτικοί εκμεταλλεύονταν την διαφθορά και εξυπηρετούσαν φαινομενικά το δημόσιο συμφέρον, οι δε πολίτες είχαν τη δυνατότητα, μέσω μικροσυναλλαγών, να εφαρμόζουν το νόμο επιλεκτικά, εκμεταλλευόμενοι την ελλειμματική λειτουργία -εξαιτίας συνδυασμού ανοργανωσιάς και αδιαφορίας- των ελεγκτικών μηχανισμών.

Η ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων ήταν λεπτή αλλά διατηρήθηκε για πάρα πολλά χρόνια εξυπηρετώντας τα συμφέροντα των πολιτικών δυνάμεων αλλά και των ίδιων των πολιτών. Όσο η ελληνική οικονομία φαινομενικά ευημερούσε, τόσο η διαφθορά μπορούσε να λειτουργεί χωρίς να δείχνει τα αρνητικά της αποτελέσματα. Η διαφθορά παράγαγε ελλείμματα στην οικονομία αλλά και στην αξιοπιστία της χώρας. Τα μεν οικονομικά ελλείμματα καλύπτονταν με δανεικά που οδήγησαν τη χώρα ακόμα και στη χρεοκοπία, τα δε ελλείμματα αξιοπιστίας καλύπτονταν με μη ειλικρινείς βλέψεις που οδήγησαν στην κρίση

του πολιτικού συστήματος. Η γιγάντωση της διαφθοράς φάνηκε ότι είχε καταστρεπτικά αποτελέσματα για την ελληνική οικονομία με την έλευση της κρίσης.

Στην Ελλάδα του σήμερα οι πολίτες ακόμα προσπαθούν να καταλάβουν τις καταστρεπτικές συνέπειες της διαφθοράς. Παρόλα αυτά όμως, θα πρέπει να αναφερθεί ότι υπάρχει ένα πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού που με τη στάση του στις δύο τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις και κυρίως με την αποχή του από τη διαδικασία προσπάθησε να δώσει το μήνυμα της αλλαγής που επιθυμεί από το διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα (Μαντζούφος Παναγιώτης, 2011).

Κεφάλαιο 4^ο

Οι επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης

4.1. Αρνητικές Επιπτώσεις

4.1.1. Επιπτώσεις στη ρευστότητα και στο κόστος κεφαλαίου

Από τα προηγούμενα κεφάλαια, αναφέρθηκε ότι οι τράπεζες ήταν αυτές που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη γέννηση και στην εκδήλωση της οικονομικής κρίσης. Με πολλές από αυτές να έχουν πληγεί από την κρίση, ένα από τα σημαντικά προβλήματα που δημιουργήθηκε ήταν η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών. Πολλές από τις συναλλασσόμενες τράπεζες δεν είχαν πλήρη γνώση για την κατάσταση των άλλων τραπεζικών παιχτών στην αγορά με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη επιφύλαξη και ανασφάλεια. Αυτές οι συνθήκες οδήγησαν τις τράπεζες να πάρουν μέτρα για να ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο να βρεθούν εκτεθειμένες με άμεση μέτρο την αποφυγή διατραπεζικού δανεισμού πέραν της ημέρας με επακόλουθο την αύξηση στα περιθώρια επιτοκίων (Spreads) μεταξύ τρίμηνου και ημερήσιου (overnight) δανεισμού.

Αυτή η αύξηση του κόστους δανεισμού των τραπεζών ήταν φυσικό επακόλουθο ότι θα μετακαλούταν στους καταναλωτές και στις επιχειρήσεις. Οι πληθωριστικοί φόβοι που επικρατούσαν δεν επέτρεπαν μείωση των επιτοκίων στο βαθμό που επιθυμούσαν οι αγορές. Σε ότι αφορά αυτές τις πληθωριστικές τάσεις τόσο στις Η.Π.Α. όσο και την Ευρωζώνη, ο πληθωρισμός είχε αναζωπυρωθεί σημαντικά. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο Βέλγιο, ο πληθωρισμός αυξήθηκε από 1,2% σε 5,8% τον Ιούνιο 2009 (άνοδος κατά 4,6 μονάδες ή κατά 383,3%). Ακολούθως, ο πληθωρισμός άρχισε να αυξάνεται σημαντικά σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες. Στην Ισπανία, από 2,2% σε 5,1% (άνοδος κατά 2,9 μονάδες ή 131,8%). Στο Λουξεμβούργο, από 1,9% σε 5,3% (+3,4 μονάδες ή +178,9%). Στην Αυστρία, από 1,7% σε 4% (+2,3 μονάδες ή +135,3%). Στη Φινλανδία, από 1,3% σε 4,3% (+3 μονάδες ή +230,8%). Στην Κύπρο, από 2,2% σε 5,2% (+3 μονάδες ή +136,4%). Η μεγαλύτερη πληθωριστική τάση καταγράφηκε στη Μάλτα όπου ο εναρμονισμένος δείκτης εκτοξεύτηκε από το 0,6% τον Αύγουστο 2007 στο 4,4% τον Ιούνιο 2009, σημειώνοντας άνοδο κατά 3,8 εκατοστιαίες μονάδες ή κατά 633,3%.

Παρατηρώντας όλες αυτές τις αυξήσεις του πληθωρισμού, η ομάδα εργασίας του ΔΝΤ σημείωνε στις 4 Αυγούστου 2008 ότι «αναμένεται υποχώρηση του πληθωρισμού στην ευρωζώνη από το επόμενο έτος, αλλά μόνο λόγω του περιορισμού της κατανάλωσης και της ζήτησης, σε συνδυασμό με την αναμενόμενη υποχώρηση των τιμών των εμπορευμάτων».

Το 2008 ήταν και η πρώτη φορά που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμούσε χαμηλότερο ρυθμό ανόδου του ΑΕΠ 1,7% στην ευρωζώνη, από την αρχική αισιόδοξη εκτίμηση 2,2% στις φθινοπωρινές προβλέψεις τον Οκτώβριο 2007.

Στις ΗΠΑ οι αγορές μελλοντικής εκπλήρωσης έως τις 15 Ιανουαρίου προεξοφλούσαν μείωση από το 4,25% στο 2,75% στο τέλος του 2008. Αυτό ήταν πιθανό να πραγματοποιηθεί έως ένα βαθμό, αφού η Ομοσπονδιακή Τράπεζα έχει από το καταστατικό της την ευθύνη όχι μόνον του πληθωρισμού αλλά και της οικονομικής δραστηριότητας.

Αντίθετα, στην Ευρωζώνη, οι αντίστοιχες προθεσμιακές αγορές δεν ανέμεναν καμία σημαντική μεταβολή στο επιτόκιο παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας από το 4%. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει ως αποκλειστική ευθύνη τη σταθερότητα των τιμών και, συνεπώς, έχει μεγαλύτερη ευχέρεια στο να μπορεί κατά βούληση να μην μειώνει τα επιτόκια, δηλαδή έχει τη δυνατότητα να μην υποτάσσεται στην πολιτική πίεση της οικονομικής συγκυρίας.

Πράγματι, πέρα από τη βαθιά χρηματοπιστωτική κρίση με επίκεντρο τις ΗΠΑ υπήρχε και μια ακόμα δραματική νομισματική κρίση. Ταυτόχρονα, η τρελή καθοδική πορεία του δολαρίου και η άνοδος του γεν προκαλούσε μια βαθιά νομισματική κρίση και πρωτοφανή

κρίση στις διεθνείς συναλλαγές, ενώ κλόνιζε την παγκόσμια ηγεμονική θέση του δολαρίου, θεμελίου της αμερικανικής επικυριαρχίας. Η χρηματοπιστωτική κρίση που συγκλόνιζε παγκοσμίως την οικονομία, προκαλούσε μεγάλες συγχωνεύσεις και εξαγορές (Χαρδούβελης Α. Γ., 2008).

Ποιο είναι όμως το άμεσο αποτέλεσμα της έλλειψης ρευστότητας στην πραγματική οικονομία; Ένα σημαντικό ερώτημα που έχει συζητηθεί πολύ όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης.

Οι επιχειρήσεις και ειδικά οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που αποτελούν και την πλειονότητα, είναι οι πόροι ανάπτυξης της οικονομίας, με τις ταμειακές τους ροές να επηρεάζουν άμεσα το ρυθμό ανάπτυξης. Επομένως η έλλειψη ρευστότητας έχει άμεση επίδραση σε αυτές και στην δραστηριότητα τους.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τον επίκουρο καθηγητή χρηματοοικονομικών Κο Στέφανο Ζάρκο, «στη χρηματοοικονομική θεωρία, οι ταμειακές ροές έχουν ιδιαίτερη σημασία αφού θεωρούνται το μέσο με το οποίο, η εταιρία προσπαθεί να μεγιστοποιήσει την αξία της επένδυσης των μετόχων της. Ο σκοπός της επιχείρησης είναι να παράγει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πλεόνασμα στις ταμειακές της ροές (freecashflow), οι οποίες ισούνται με τα λειτουργικά κέρδη μετά φόρων μείον την απαιτούμενη επένδυση στην οποία χρειάστηκε να προβεί η επιχείρηση, στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, για να επιτύχει αυτή την κερδοφορία. Ο στόχος για μια επιχείρηση δεν είναι μόνον απλά να παράγει κέρδη σε μια συγκεκριμένη περίοδο, αλλά αυτά τα κέρδη να είναι μεγαλύτερα από την επένδυση που πραγματοποίησε η επιχείρηση την ίδια περίοδο. Η αναφορά στον όρο «επένδυση» δεν σημαίνει μόνο εκείνες τις επενδύσεις σε πάγια στοιχεία ενεργητικού που θεωρούνται αυτονόητες, όπως την εγκατάσταση μιας παραγωγικής μονάδας, ή την αγορά ενός μηχανήματος, αλλά και τις επενδύσεις στο κεφάλαιο κίνησης, όπως αύξηση του αποθέματος εμπορευμάτων και πρώτων υλών ή αύξηση στη παροχή πίστωσης που δίνεται στους πελάτες της επιχείρησης. Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αφού πολλές φορές η επιχείρηση για να πραγματοποιήσει πωλήσεις προσφέρει πίστωση στους πελάτες της. Αυτό το ποσό που προσφέρει ως πίστωση είναι στην ουσία η χρηματοδότηση που προσφέρει η επιχείρηση στους πελάτες της και αποτελεί φυσικά μια ταμειακή εκροή, αφού όσο μεγαλύτερη πίστωση προσφέρει σε μια συγκεκριμένη περίοδο τόσο λιγότερα εισπράττει στο ταμείο της».

Σε πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το μη κερδοσκοπικό ίδρυμα πιστωτικής έρευνας των ΗΠΑ (CreditResearchFoundation) σε δείγμα 1.085 μη τραπεζικών επιχειρήσεων, το 94% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι οι πελάτες τους χρησιμοποιούν την πίστωση που τους προσφέρουν ως μέσο χρηματοδότησης του δικού τους κεφαλαίου κίνησης, ενώ το 79% έχει αντιμετωπίσει καθυστερήσεις στην είσπραξη οφειλών από τους πελάτες

τους και σχεδόν το ίδιο ποσοστό αναφέρει ότι οι τράπεζες έχουν μειώσει την χρηματοδότηση των πελατών τους (JohnsonSarah, 2009).

Συμπερασματικά, οι επιχειρήσεις μη μπορώντας να λάβουν με ευκολία χρηματοδότηση από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αναγκάζονται, εν μέρει, να αναλαμβάνουν το ρόλο των τραπεζών, να χρηματοδοτούν και να αναπληρώνουν την ελλιπή πίστωση που προσφέρεται στους εταιρικούς πελάτες, πραγματοποιώντας με αυτό τον τρόπο μια ιδιότυπη, ανεπιθύμητη, αλλά συγχρόνως και αναγκαστική, επένδυση.

Επιπλέον και σύμφωνα πάλι με τον επίκουρο καθηγητή χρηματοοικονομικών Κο Στέφανο Ζάρκο, «μια ευρεία γνωστή μέθοδος αξιολόγησης της χρηματοοικονομικής απόδοσης των επιχειρήσεων είναι η Οικονομική Προστιθέμενη Αξία (ΟΠΑ) (EconomicValueAdded), η οποία ισούται με τα λειτουργικά κέρδη μετά φόρων μείον το κόστος κεφαλαίου, πόσο δηλαδή η επιχείρηση πρέπει να αποδώσει στους επενδυτές της, μετόχους και τράπεζες».

Σημειώνεται ότι το κόστος κεφαλαίου αποτελεί την απόδοση της επένδυσης που απαιτούν οι επενδυτές σύμφωνα με το ρίσκο που έχουν αναλάβει μέσω της επένδυσης τους. Δηλαδή όσο υψηλότερο ρίσκο έχει μία επένδυση, τόσο μεγαλύτερο θα είναι το κόστος κεφαλαίου που θα επιβαρύνει την επιχείρηση και τόσο χαμηλότερη θα είναι η ΟΠΑ. Σε περιόδους κρίσης, τα χρήματα που έχουν επενδύσει οι επενδυτές σε μια επιχείρηση, χρησιμοποιούνται για παροχή πίστωσης από την επιχείρηση στους πελάτες της. Εφόσον λοιπόν, οι επενδυτές είναι οι τελικοί αποδέκτες του ρίσκου που απορρέει από τις πιστώσεις που προσφέρει η επιχείρηση, τότε το κόστος κεφαλαίου θα αυξάνεται ανάλογα με το ρίσκο που η επιχείρηση αναλαμβάνει με το να πιστώνει επισφαλείς πελάτες. Αυτό εξηγεί και το δισταγμό των τραπεζών να προσφέρουν κεφάλαιο κίνησης στις επιχειρήσεις, αφού με αυτό τον τρόπο εκτίθενται στο ρίσκο της επιχείρησης που δανείζουν αλλά και σε εκείνους που χρωστούν στην επιχείρηση.

4.1.2. Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας

Εφόσον η οικονομική κρίση πλήττει τις επιχειρήσεις και την δραστηριότητα τους, είναι φυσικό επακόλουθο ν' αφήνει πίσω της εκατομμύρια άνεργους ανά τον κόσμο, καθώς οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στην τήρηση του ίδιου αριθμού εργαζομένων

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

δεσμεύοντας τα κεφάλαια τους για την καθημερινή τους δραστηριότητα. Σύμφωνα με υπολογισμούς των FinancialTimes, περίπου 5.500 θέσεις χάνονται ημερησίως. Καθόλη τη διάρκεια της κρίσης, πολλές εταιρίες ανακοίνωσαν μεγάλες περικοπές στο εργατικό τους δυναμικό, περικοπές περισσοτέρων από 80.000 θέσεων εργασίας, ενώ από τις αρχές Νοεμβρίου 2009 έχουν χαθεί περισσότερες από 160.000 θέσεις. Μερικά τρανταχτά παραδείγματα περικοπών είναι τα εξής:

- Στις ΗΠΑ, η Citigroup ανακοίνωσε, περικοπές 50.000 θέσεων (GuerreraFrancesco, 2008).
- Επίσης, η Bank of NewYork Mellon μείωσε το προσωπικό της κατά 1.500 άτομα (WhiteSarah, 2012).
- Η Boeing προανήγγειλε ότι θα καταργήσει περισσότερες από 800 θέσεις (HarperAngela, 2009) και
- Η Pepsi ανακοίνωσε την περικοπή 3.150 εργαζομένων.

Αθροιστικά και μόνο στην αμερικανική αγορά χάθηκαν περίπου 110.000 θέσεις εργασίας.

Με την εξάπλωση της κρίσης και στην Ευρώπη, οι απολύσεις πολύ σύντομα χτύπησαν την πόρτα και πολλών Ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Αναλυτικότερα:

- Η αγγλο-ελβετική φαρμακοβιομηχανία AstraZaneca (12.600 θέσεις μεταξύ 2007-2009) (BBCNews, 2012).

Μεγάλο κύμα απολύσεων έχει ξεσπάσει και στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας παγκοσμίως, καθώς η καταναλωτική δυνατότητα των πολιτών για αυτοκίνητα που επλήγησαν από την κρίση σχεδόν εκμηδενίστηκε. Αναλυτικότερα:

- Η βρετανική αυτοκινητοβιομηχανία RollsRoyce ανακοίνωσε ότι καταργεί περισσότερες από 2.500 θέσεις εργασίας (TheTelegraph, 2014).
- Η γαλλική Peugeot-Citroen παρουσίασε πρόγραμμα περικοπής 2.700 θέσεων εργασίας, μέσω εθελουσίας εξόδου (TheTelegraph, 2012).
- Ακόμα, ο ολλανδικός κολοσσός ηλεκτρονικών ειδών Philips ανακοίνωσε περικοπές 2.200 θέσεων εργασίας (BBCNews, 2012).

Σε συρρίκνωση του δυναμικού τους προχώρησαν και ασιατικοί κολοσσοί, καθώς η κρίση επηρέασε ακόμα και την ασιατική αγορά με μεγάλες εταιρίες να προβαίνουν στο πάγωμα της ανανέωσης των συμβασιούχων:

- Η ιαπωνική Toyota ανακοίνωσε ότι δεν θα ανανεώσει τις συμβάσεις 3.000 συμβασιούχων.
- Η Isuzu 1.400 συμβασιούχων,

- η Mazda 1.300 συμβασιούχων
- και η Honda Motor 270 συμβασιούχων.

Παρόλα αυτά, πολλές εταιρίες έχουν μπει στη διαδικασία να κοιτάζουν άλλους τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης όπως πχ, η General Motors που διεξάγει συνομιλίες με την Chrysler για την συγχώνευσή τους. Και οι δύο εταιρείες, όπως και η Ford, αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα και προειδοποιούν ότι κινδυνεύουν με χρεοκοπία μέσα στους αμέσως επόμενους μήνες (Henning Dietmar, 2012), (TheIndependent, 2013).

Ο χάρτης επιρροής της οικονομικής κρίσης έχει αγκαλιάσει χώρες σε όλο το πλανήτη με τις επιδράσεις της πιστωτικής κρίσης να γίνονται περισσότερο αισθητές σε εταιρίες στις ΗΠΑ (68%) και στο Μεξικό (60%). Μεγαλύτερο κίνδυνο στην Ευρώπη διατρέχουν η Ιταλία (58%), η Μεγάλη Βρετανία (46%) και η Ισπανία (44%). Για την ώρα, οι χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης παραμένουν ασφαλέστερες.

Συμπερασματικά και σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία της Eurostat, η στρατιά των ανέργων στην ευρωζώνη ξεπέρασε τα 23 εκατομμύρια. Με το κύμα απολύσεων των προηγούμενων ετών η ανεργία θέρειψε σε μηνιαίο επίπεδο πρωτοφανές από το 1999 πλήττοντας το 10,7 % του εργατικού δυναμικού στη ζώνη του ευρώ (Eurostat, 2015).

4.1.3. Επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα

Οι επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα ήταν άμεσες και καταγιγιστικές, καθώς οι τράπεζες πλήρωσαν τις επισφαλείς επενδυτικές κινήσεις των προηγούμενων ετών. Οι ανακατατάξεις που συντελούνται στην WallStreet, μετά τις αλυσιδωτές αντιδράσεις που προκάλεσε η κατάρρευση της LehmanBrothers και η εσπευσμένη εξαγορά της Merrill Lynch από τη BofA, διαμορφώνουν ένα νέο τοπίο για το χρηματιστηριακό πεδίο. Το μοντέλο των ανεξάρτητων επενδυτικών τραπεζών αμφισβητήθηκε στο έπακρο, ενώ οι συμφωνίες μεταξύ των τραπεζών που έγιναν, αλλάζουν ριζικά την εικόνα του κλάδου. Παράλληλα, εκτός από την κατάρρευση τραπεζικών κολοσσών, κινδύνευσαν και ασφαλιστικοί φορείς με τρανταχτό όνομα αυτό του ασφαλιστικού κολοσσού της AIG, ενός ζωτικής σημασίας κρίκου για το διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα. Ο κίνδυνος κατάρρευσης της AIG, έστειλε το άμεσο μήνυμα στις αρμόδιες αρχές να συνειδητοποιήσουν ότι ο κίνδυνος είναι συστημικός και για να αντιμετωπιστεί, απαιτούνται δραστικά μέτρα.

Σε ότι αφορά τον χρηματοοικονομικό κλάδο, τα μέτρα ήταν άμεσα. Παρά τις σοβαρές αντιδράσεις που προκάλεσε σε παγκόσμια κλίμακα η ριζική αναδιάρθρωση στην οποία οδηγείται ο χρηματοοικονομικός κλάδος των ΗΠΑ, καθώς οι χτυπημένοι από την κρίση τραπεζικοί και χρηματιστηριακοί κολοσσοί της αμερικανικής αγοράς, προκειμένου να αποφύγουν την κατάρρευση, οδηγήθηκαν στη λύση των συγχωνεύσεων με εταίρους όχι μόνο εντός αλλά και εκτός αμερικανικών συνόρων. Επίσης, μεγάλοι πιστωτικοί οργανισμοί (UBS, Citibank κ.λπ.) άρχισαν να καταγράφουν τεράστιες ζημιές και δύο μεγάλες Τράπεζες, μία στις Η.Π.Α και μία στην Μ. Βρετανία, άμεσα ή έμμεσα, κρατικοποιήθηκαν προκειμένου να αποφευχθεί το φαινόμενο του “domino” και να προστατευτεί το σύνολο των υπολοίπων.

Μία από τις αποφάσεις που πήρε η τότε Αμερικανική κυβέρνηση ήταν η πτώχευση της Lehman Brothers, ενός εκ των άλλοτε 5 μεγάλων επενδυτικών οίκων της Wall Street,. Η Bear Stearns, είχε ήδη πωληθεί από τον περασμένο Μάρτιο στην JP Morgan έναντι μικρού αντίτιμου με την μεσολάβηση της αμερικανικής κεντρικής τράπεζας (Fed). Αυτή, σε συνεργασία με το υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ, πρότεινε και την ύψους 50 δισ. δολ. εξαγορά της Merrill Lynch από την Bank of America, η οποία αρχικώς είχε ενδιαφερθεί για την Lehman. Έτσι, παρέμειναν μόλις 2 ανεξάρτητες χρηματιστηριακές εταιρείες στη Wall Street, η Morgan Stanley και η Goldman Sachs.

Εν μέσω αυτών των ραγδαίων εξελίξεων, η Αμερικανική Κεντρική Τράπεζα εξαναγκάστηκε να μειώσει άρον-άρον τα επιτόκιά της, ενώ όλες μαζί, συντονισμένα, οι κεντρικές τράπεζες των ανεπτυγμένων χωρών, με μεθόδους που ελέγχονταν, προέβησαν σε ενέσεις ρευστότητας εκατοντάδων δισ. ευρώ για να συγκρατήσουν μια αλματώδη αύξηση των επιτοκίων και την παγκόσμια ύφεση.

Σημειωτέον, ότι οι αριθμοί των απωλειών και των ζημιών που καταγράφονται σε παγκόσμιο επίπεδο για τις τράπεζες είναι ασύλληπτοι. Από τις αρχές του 2007, οι διαγραφές και οι ζημιές των τραπεζών προσεγγίζουν τα 400 δισ. δολάρια, ενώ οι απολύσεις προσωπικού στον τραπεζικό κλάδο τα 83.000. Σύμφωνα με υπολογισμούς του ΔΝΤ, για τις απομειώσεις των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών, οι τράπεζες αναμένεται να χάσουν μόνο από τη στεγαστική πίστη προς τα νοικοκυριά περίπου 550 δισ. δολάρια, ενώ, επειδή η κρίση επεκτάθηκε σε όλο το χρηματοοικονομικό χώρο, οι συνολικές απώλειες πλησιάζουν το 1 τρισ. δολάρια, ποσό το οποίο αναδεικνύει τη σημερινή κρίση ως τη μεγαλύτερη και βεβαίως σοβαρότερη των τελευταίων 30 ετών.

Η Ευρώπη υιοθέτησε και αυτή τη λύση ενέσεων ρευστότητας για να περιορίσει τη πιθανότητα να καταρρεύσει ολικά το τραπεζικό σύστημα, με επείγουσα βοήθεια σε τεράστια κλίμακα. Το ποσό του 1,6 τρισεκατομμυρίων ευρώ, ποσό ίσο με το 13% του ετήσιου ΑΕΠ

της Ευρώπης, δεσμεύτηκαν μεταξύ 2008 και 2011. Επιπλέον, η ΕΕ για να διασφαλίσει δουλειές και κοινωνικές υπηρεσίες και να υποστηρίξει οικονομικές επενδύσεις, σκέφτηκε την υλοποίηση ενός προγράμματος ανάκαμψης. Με αυτό τον τρόπο, δεν αποσύρονται και διασφαλίζονται οι καταθέσεις στις τράπεζες. Το ευρώ δεν βίωσε τις ίδιες αρνητικές συνέπειες με το δολάριο καθώς κατάφερε να διατηρήσει την αξία του, προσφέροντας έδαφος στις ευρωπαϊκές χώρες για διεθνές εμπόριο και επενδύσεις. Παρόλα αυτά, οι συνθήκες δεν είναι ειδυλλιακές καθώς όλη αυτή η προσπάθεια που κατεβλήθη από την πλευρά της ΕΕ περιλάμβανε πόρους από δάνεια και όχι από ίδια κεφάλαια.

Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση έδειξε ότι το τραπεζικό σύστημα της ΕΕ είναι ευάλωτο στους κλυδωνισμούς. Το πρόβλημα μιας τράπεζας μπορεί γρήγορα να επεκταθεί σε άλλες, με επιπτώσεις για τους καταθέτες, τις επενδύσεις και την οικονομία γενικότερα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

4.1.4. Επιπτώσεις στο χρηματιστήριο

Η αντίδραση των χρηματιστηρίων διεθνώς, δεν φάνηκε τόσο γρήγορα όσο στο χρηματοοικονομικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα. Συγκεκριμένα, στο δεύτερο εξάμηνο του 2007, ενώ η διατραπεζική αγορά και οι αγορές ομολόγων δέχονταν τεράστιες πιέσεις, στα χρηματιστήρια οι επενδυτές θεωρούσαν δεδομένη την θεωρία της αποσύνδεσης των οικονομιών, ότι δηλαδή η κρίση θα περιοριστεί στις Η.Π.Α. και δεν θα επηρεάσει άλλες χώρες. Η αισιοδοξία όμως των επενδυτών διαψεύστηκε γρήγορα όταν, από τον Ιανουάριο του 2008, ξεκίνησε μια καθοδική πορεία για τα χρηματιστήρια που διήρκεσε περίπου 15 μήνες. Η πτώση που βίωσαν τα χρηματιστήρια παγκοσμίως ήταν η μεγαλύτερη που είχε καταγραφεί σε συγκρίσιμη προηγούμενες υφέσεις. Η πτώση μάλιστα των εταιρειών του χρηματοοικονομικού τομέα – του τομέα που είναι υπεύθυνος για την κρίση - ήταν πολύ μεγαλύτερη από τους υπόλοιπους τομείς (Χαρδούβελης Γ.Α., 2009).

Στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, η Γουόλ Στριτ υποχωρούσε δραματικά κατά 678 μονάδες, χάνοντας σε δευτερόλεπτα 500 μονάδες, σημειώνοντας πτώση 6,98% (FoxStuart, 2010).

Ο Νάσντακ ακολούθησε και αυτός πορεία κάθετης μείωσης καταγράφοντας πτώση κατά 9,14%, ενώ για τον S&P500 η υποχώρηση που καταγράφηκε κατά 8,78% ήταν μεγαλύτερη

ακόμη και από αυτήν της «Μαύρης Δευτέρας» του 1987. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο δείκτης είχε καταβαρθρωθεί στις 26- 10-87 κατά 8,03% , ενώ στις 17 Σεπτεμβρίου του 2001, είχε υποχωρήσει κατά 7,12% (Tradermike.gr, 2008)(CNNMoney, 2008).

Η κρίση ξεπερνώντας τα Αμερικανικά σύνορα άρχισε να επηρεάζει πτωτικά και τα ασιατικά αλλά και τα Ευρωπαϊκά χρηματιστήρια.

Πιο συγκεκριμένα:

- στην Ιαπωνία, ο δείκτης Nikkei σημείωσε πτώση 6,9%, ενώ οι αμερικανικές μετοχές υποχώρησαν στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων πεντέμισι ετών.
- Στο χρηματιστήριο του Λονδίνου, ο δείκτης FTSE 100 διαμορφωνόταν στις 3.924,63 μονάδες (-2,02%),
- στο Παρίσι ο δείκτης CAC 40 στις 3.003,98 μονάδες (-2,72%) και
- στη Φρανκφούρτη ο δείκτης Xetra DAX στις 4.227,38 μονάδες (-2,91%).
- Ο πανευρωπαϊκός δείκτης FTS Eurofirst 300 υποχωρούσε κατά 2,2%, στις 794,2 μονάδες, ενώ σε μικρό χρονικό διάστημα ο εν λόγω δείκτης σημείωσε τα χαμηλότερα νούμερα των τελευταίων πέντε ετών, και από τις αρχές του έτους οι απώλειές του υπερβαίνουν το 47%.

Σε ότι αφορά τις απώλειες για τις μετοχές των τραπεζών, οι μεγαλύτερες και πιο αξιοσημείωτες απώλειες κατεγράφησαν στις μετοχές των τραπεζών Dexia και Fortis που σημείωσαν πτώση κατά 7% και 10,5% αντιστοίχως, ενώ η Barclays υποχωρούσε κατά 4,5% και η UBS χάνει 7,2% (HavemannJoel, 2015).

4.1.5. Επιπτώσεις στην ανάπτυξη

Η ύφεση είναι γνωστό ότι πλήττει όλη την οικονομική δραστηριότητα και επιβραδύνει και τους ρυθμούς ανάπτυξης. Η κρίση που έφερε την ύφεση στην Αμερικανική οικονομία επιβράδυνε και τους ρυθμούς ανάπτυξης σε όλη την υφήλιο, αφού πολλές χώρες εξαγουν ένα μεγάλο μέρος της παραγωγής τους προς τις Η.Π.Α.. Αναλυτικότερα, η Ευρώπη, η Λατινική Αμερική και η Ασία επιβράδυναν τους ρυθμούς ανάπτυξης τους. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι η Κίνα (11,5%) και η Ινδία (8%) που έχουν πολύ υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης έχασαν έως και δύο ποσοστιαίες μονάδες ανάπτυξης. Υπήρξαν όμως και χώρες που δεν επηρεάστηκαν από την κρίση όπως οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες.

Σε ότι αφορά το ρυθμό ανάπτυξης η κρίση επηρέασε στο σύνολο τις αναπτυγμένες αγορές, με την εξαίρεση ορισμένων χωρών, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Η επέκταση της κρίσης σε όλη την υφήλιο ήταν φυσικό να αυξήσει το πανικό των επενδυτών και να εγκαταστήσει ένα αίσθημα ανασφάλειας σε όλους με αποτέλεσμα την αύξηση των ασφαλιστρών κινδύνου. Η επιρροή στα διεθνή χρηματιστήρια είναι μεγάλη και το τραπεζικό παγκόσμιο σύστημα αμφισβητείται. Στην πραγματική οικονομία, τα νοικοκυριά χάνουν το πλούτο τους και υπερχρεώνονται για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες συνθήκες. Με αυτό τον τρόπο, μειώνεται η καταναλωτική δυνατότητα των νοικοκυριών και επιβραδύνεται ο ρυθμός αύξησης της κατανάλωσης.

Όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης οι ρυθμοί ανάπτυξης έχουν εκμηδενιστεί, πολλές οικονομίες είναι για πολλά χρόνια στην ύφεση, οι τιμές των προϊόντων εξακολουθούν να βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα και ταυτόχρονα το εξωτερικό εμπόριο συνεχίζει να κλυδωνίζεται και να προσπαθεί να εξισορροπήσει προσπαθώντας να δώσει τη δυνατότητα στις οικονομίες να αναπτυχθούν.

4.2.Θετικές Επιπτώσεις

Η οικονομική κρίση φανέρωσε τις αδυναμίες του χρηματοοικονομικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος, όπου ο όχι και τόσο αυστηρός έλεγχος των ιδρυμάτων, δημιούργησε μια ψευδαίσθηση ότι η παγκόσμια οικονομία είναι ανθηρή και προστατευμένη από την εκδήλωση μιας κρίσης.

Για την αντιμετώπιση της κρίσης, οι αρμόδιες αρχές ανά τον κόσμο προέβησαν σε διάφορες «πυροσβεστικές» λύσεις για τον άμεσο περιορισμό των απωλειών, αλλά συνειδητοποίησαν ότι είναι χρέος τους να βρουν και να θεσπίσουν νέο ρυθμιστικό πλαίσιο, το οποίο θα προστατεύει και θα προφυλάξει τις οικονομίες των χωρών.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στην Αμερική, το Υπουργείο Οικονομικών και η FED παρενέβησαν καίρια για την αντιμετώπιση της κρίσης, θεσπίζοντας νέο πλαίσιο στο οποίο έπρεπε να προσαρμοστούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και η WallStreet. Οι διάφοροι οίκοι αξιολόγησης που έχασαν την εμπιστοσύνη τους λόγω του ότι βρέθηκαν μέσα στον κυκλώνα της κρίσης και θεωρήθηκαν από πολλούς υπαίτιοι για την μη ακριβή και σωστή αξιολόγηση των προβληματικών ιδρυμάτων, περιορίστηκαν από μια σειρά μέτρων.

Επιπλέον, στην Ευρώπη ο ρόλος της ΕΚΤ αναβαθμίστηκε για την περαιτέρω προστασία του Ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος.

Αναλυτικότερα, η ΕΚΤ είναι θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λόγω της ανεξαρτησίας και των ειδικών της αρμοδιοτήτων, κατέχει ιδιαίτερη θέση εντός του θεσμικού πλαισίου της ΕΕ. Η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναθέτει στην ΕΚΤ μια σαφή εντολή, τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, καθώς και διάφορα άλλα καθήκοντα.

Στην πράξη, η ΕΚΤ διατηρεί στενές σχέσεις με άλλα όργανα της ΕΕ και της ζώνης του ευρώ μέσω διαφόρων διαύλων, τόσο σε επίπεδο πολιτικής όσο και σε επίπεδο εμπειρογνομώνων. Μέσα από τον διάλογο που διεξάγεται τακτικά ανάμεσα στην ΕΚΤ και άλλους φορείς χάραξης πολιτικής και τους κοινωνικούς εταίρους, η μεν ΕΚΤ έχει τη δυνατότητα να αποκτά πληροφορίες και να εξηγεί τις αποφάσεις νομισματικής πολιτικής της, οι δε κοινωνικοί εταίροι είναι σε θέση να κατανοούν καλύτερα τις ενέργειες της ΕΚΤ αλλά και το πώς οι δικές τους πράξεις επηρεάζουν τη διαδικασία διαμόρφωσης των τιμών. Αυτή η αλληλεπίδραση ενισχύει την ανταλλαγή απόψεων, προάγει την αμοιβαία κατανόηση των θέσεων που υποστηρίζουν οι δύο πλευρές και καθιστά δυνατό τον διάλογο για θέματα κοινού ενδιαφέροντος, με πλήρη σεβασμό των αρμοδιοτήτων της κάθε πλευράς.

Επιπροσθέτως, όσον αφορά τα καθήκοντα για τα οποία η ΕΚΤ είναι αρμόδια από κοινού με άλλα θεσμικά όργανα ή οργανισμούς της ΕΕ (π.χ. στον τομέα της στατιστικής), η Συνθήκη προβλέπει ρητώς τη συνεργασία ανάμεσα στην ΕΚΤ και τα ενδιαφερόμενα θεσμικά όργανα ή οργανισμούς. Η ΕΚΤ συμμετέχει επίσης στη νομοθετική διαδικασία (άρθρο 282.5 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ) διατυπώνοντας τη γνώμη της σχετικά με σχέδια νομοθετικών διατάξεων σε επίπεδο ΕΕ ή σε εθνικό επίπεδο που αφορούν τομείς της αρμοδιότητας του ΕΣΚΤ. Επιπλέον, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, η ΕΚΤ μπορεί να προτείνει νομοθετικές διατάξεις της ΕΕ ή να ενεργεί ως νομοθετικό όργανο της ΕΕ .

Αναφερόμενοι στον εμπλουτισμένο ρόλο της ΕΚΤ κατόπιν της εκδήλωσης της κρίσης, η ΕΚΤ υποστήριξε ένθερμα τις προσπάθειες θέσπισης ενός περισσότερο συνεκτικού κανονιστικού και εποπτικού πλαισίου για όλα τα κράτη μέλη, ιδίως με τη δημιουργία των τριών Ευρωπαϊκών Εποπτικών Αρχών και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστηματικού Κινδύνου (ΕΣΣΚ). Βάσει της νομοθεσίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της ΕΕ, στην ΕΚΤ ανατίθεται το καθήκον να εξασφαλίσει τη γραμματεία του ΕΣΣΚ και ως εκ τούτου να υποστηρίζει το ΕΣΣΚ σε θέματα ανάλυσης, διοίκησης και υλικοτεχνικής υποδομής.

Επιπλέον, η ΕΚΤ συμμετέχει σε ορισμένες δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (ΕΜΧΣ), της Ευρωπαϊκής Διευκόλυνσης Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΔΧΣ) και του μελλοντικού Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ), σε τομείς όπως η ανάλυση βιωσιμότητας χρέους, η εκπόνηση προγραμμάτων μακροοικονομικής προσαρμογής για κράτη μέλη που ζητούν οικονομική στήριξη, η παρακολούθηση της εφαρμογής των προγραμμάτων αυτών, ενώ λειτουργεί και ως μεσάζων για τις δραστηριότητες της ΕΔΧΣ στη δευτερογενή αγορά.

Η θέσπιση ενός ακόμα οργάνου για την διαφύλαξη των κρατών μελών της ΕΕ είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility - EFSF). Είναι ένα όργανο ειδικού σκοπού που συμφωνήθηκε από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 9 Μαΐου 2010 με στόχο τη διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας στην Ευρώπη με την παροχή οικονομικής βοήθειας προς τα κράτη της ευρωζώνης σε οικονομική δυσκολία.

Από την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη συμμετέχουν ενεργά στη ριζική αναμόρφωση του κανονιστικού και εποπτικού πλαισίου των τραπεζών.

Στον τραπεζικό τομέα, η Ένωση άρχισε μια σειρά μεταρρυθμίσεων προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ασφαλέστερο, σταθερότερο, πιο διαφανές και υπεύθυνο χρηματοπιστωτικό σύστημα που θα λειτουργεί προς όφελος της οικονομίας και της κοινωνίας στο σύνολό της. Ωστόσο, ο τραπεζικός τομέας της Ένωσης εξακολουθεί να είναι μεγάλος σε απόλυτο μέγεθος (42,9 τρισεκατ. ευρώ) καθώς και σε σχετικό μέγεθος (σχεδόν 350 τοις εκατό του ΑΕΠ της Ένωσης). Το ατομικό μέγεθος των μεγαλύτερων τραπεζών της Ένωσης με βάση τα στοιχεία του ενεργητικού είναι περίπου παρόμοιο ή πλησιάζει το ΑΕΠ της χώρας καταγωγής τους. Οι τράπεζες αυτές εξακολουθούν να είναι υπερβολικά μεγάλες για να αφεθούν να πτωχεύσουν, υπερβολικά μεγάλες για να διασωθούν και υπερβολικά περίπλοκες για να εξυγιανθούν.

Στο πλαίσιο αυτό, ο επίτροπος Μπαρνιέ ανακοίνωσε τον Νοέμβριο του 2011 τη σύσταση ομάδας εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου με αποστολή την εκτίμηση της ανάγκης διαρθρωτικής μεταρρύθμισης του τραπεζικού τομέα της Ένωσης, και επικεφαλής τον διοικητή της Τράπεζας της Φινλανδίας. Η έκθεση υποβλήθηκε τον Οκτώβριο του 2012 και σ' αυτήν αναφέρεται ότι η αναδιάρθρωση των τραπεζών είναι αναγκαία προκειμένου να συμπληρωθούν οι υφιστάμενες μεταρρυθμίσεις και γίνεται σύσταση για υποχρεωτικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων διαπραγμάτευσης για ίδιο λογαριασμό και άλλων δραστηριοτήτων διαπραγμάτευσης υψηλού κινδύνου σε ξεχωριστή νομική οντότητα εντός του τραπεζικού ομίλου. Ο διαχωρισμός θα είναι υποχρεωτικός μόνο για τις τράπεζες των

οποίων, οι δραστηριότητες που πρέπει να διαχωρίζονται ανήλθαν σε σημαντικό μερίδιο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των τραπεζών. Στις 3 Ιουλίου 2013, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με μεγάλη πλειοψηφία εξέδωσε έκθεση πρωτοβουλίας με τίτλο «Μεταρρύθμιση της δομής του τραπεζικού τομέα της ΕΕ»³ η οποία χαιρετίζει τα μέτρα διαρθρωτικής μεταρρύθμισης σε επίπεδο Ένωσης για την αντιμετώπιση των ανησυχιών σχετικά με τις τράπεζες που είναι «υπερβολικά μεγάλες για να αφεθούν να πτωχεύσουν».

Κεφάλαιο 5^ο

Γιατί η ύφεση στην Ελλάδα είναι τόσο βαθιά;

5.1.Εισαγωγή

Την τελευταία πενταετία η Ελλάδα βρίσκεται σε μία κρίσιμη καμπή της σύγχρονης ιστορίας της, καθώς οι οικονομικές πολιτικές των τελευταίων δεκαετιών την έχουν οδηγήσει στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Για να μπορέσει η Ελλάδα να επανέλθει σε τροχιά ανάπτυξης και να ανατρέψει τους αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης και την εγκατεστημένη πλέον εδώ και έξι χρόνια ύφεση, θα πρέπει να νομοθετηθούν και να εφαρμοστούν με συνέπεια σημαντικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, για την επιτυχία των οποίων, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η κοινωνική συναίνεση.

Συγκεκριμένα, κρίνεται απαραίτητη η γενική ομοφωνία αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους απαιτούνται μεταρρυθμίσεις, καθώς και με τις συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις που πρέπει να εφαρμοστούν. Δυστυχώς, η παρούσα πολιτική σκηνή δεν παρουσιάζει την απαραίτητη συναίνεση για την υλοποίηση αυτών των μεταρρυθμίσεων. Αναλυτικότερα, υπάρχει η μία πλευρά που αντιτίθενται στις μεταρρυθμίσεις στις οποίες έχει συμφωνήσει η Ελλάδα με τους δανειστές της, αναφέροντας ότι είναι άστοχες ή ότι σηματοδοτούν ακόμα και απώλεια της εθνικής κυριαρχίας. Αντιθέτως, η άλλη πλευρά υπεραμύνεται των μεταρρυθμίσεων, υποστηρίζοντας, ωστόσο, ότι αποτελούν το τίμημα που πρέπει να

καταβληθεί για την αποφυγή της πτώχευσης, υπονοώντας έτσι ότι θα υποστήριζαν κάθε μεταρρύθμιση που θα απαιτούνταν από τους δανειστές της Ελλάδας. Τέλος, ένα μεγάλο ποσοστό του κοινού διακατέχεται από μεγάλο προβληματισμό και αβεβαιότητα σχετικά με το αν η Ελλάδα θα καταφέρει να ξεπεράσει την κρίση, και δεν μπορεί να κατανοήσει εάν και με ποιόν τρόπο θα συμβάλλουν οι μεταρρυθμίσεις του Μνημονίου στην επίτευξη αυτού του σκοπού. Αυτό όμως που πρέπει οπωσδήποτε να αναφερθεί είναι ότι είναι πλέον κρίσιμο να γίνουν κάποια βήματα έγκαιρα και προς την σωστή κατεύθυνση, για να μπορέσει η Ελλάδα να συνέλθει και να αποφύγει μία περίοδο βαθύτερης κρίσης.

Επιπλέον, αυξάνεται το πλήθος των φωνών που αναγνωρίζει ότι ορισμένες μεταρρυθμίσεις είναι απαραίτητες όχι μόνο για την αποπληρωμή του χρέους αλλά και για την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και ευημερία της Ελλάδας. Το πρόβλημα της Ελλάδας δεν είναι αυτό καθεαυτό το χρέος, αφού ακόμα και αν αυτό δεν ήταν σε τέτοια δυσθεώρητα ύψη ή ακόμα και αν δεν υπήρχε, οι ίδιες μεταρρυθμίσεις θα απαιτούνταν. Και αυτό γιατί αν δεν υπάρξει έγκαιρη βούληση για εφαρμογή δομικών μεταρρυθμίσεων, η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε και πάλι σύντομα νέο πρόβλημα χρέους.

5.2. Η παρούσα κατάσταση

Όλοι πλέον βιώνουν τις συνέπειες του φαινομένου της κρίσης, ανεξάρτητα από το πόσο επηρεάζει την ζωή του καθενός, και η αλήθεια είναι ότι η ζωή των Ελλήνων πολιτών τα τελευταία χρόνια έχει φτάσει σε απελπιστική κατάσταση. Παρότι οι ιθύνοντες των αποφάσεων προέβησαν σε μέτρα και υπέγραψαν Προγράμματα για την μείωση του ελλείμματος και του δημοσίου χρέους, αυτά φαίνεται να συνεχίζουν να αυξάνονται και να είναι πλέον σε ανησυχητικά επίπεδα.

Η ανεργία είναι μία από τις πιο δύσκολα διαχειρίσιμες συνέπειες της κρίσης. Τα τελευταία έτη παρατηρείται συνεχή αύξηση της ανεργίας, πλήττοντας περισσότερο τις γυναίκες αλλά και τους νέους με το ποσοστό των ανέργων να ξεπερνά το 25%, ήτοι 1 στους 4 να μην μπορεί να βρει εργασία. Η ελληνική οικονομία δεν δύναται να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και το φαινόμενο πλέον είναι άκρως ανησυχητικό, καθώς η Ελλάδα καταγράφει το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων στην Ευρωζώνη. Οι αιτίες που γιγάντωσαν τα ποσοστά της ανεργίας συμπεριλαμβάνει σίγουρα και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης

χωρίς όμως να αποκλείει διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας όπως της επί σειρά ετών μη σωστή διαχείριση των οικονομικών, της σχεδόν απύσασ δημοσιονομικής πολιτικής και του ασφαλιστικού συστήματος που επηρεάζουν άμεσα την ελληνική αγορά εργασίας.

Ωστόσο, κατά τα χρόνια της κρίσης η χώρα δέχθηκε πακέτα στήριξης για την οικονομία τα οποία διοχετεύθηκαν κυρίως στο τραπεζικό σύστημα για την στήριξη του και την αποφυγή της κατάρρευσης του. Παρόλα αυτά, η πραγματική οικονομία, με τους απλούς πολίτες και τις επιχειρήσεις, δεν εισέπραξαν τίποτα από αυτά τα πακέτα στήριξης με αποτέλεσμα το έντονο πρόβλημα επιβίωσης.

Εκτός αυτών, τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας (Στατιστική Υπηρεσία, 2013), σχετικά με την πορεία της ελληνικής βιομηχανίας, δείχνουν ότι η μείωση του τζίρου αγγίζει το 26,8% και ο δείκτης νέων παραγγελιών να είναι σημαντικά μειωμένος κατά 36%. Οι αριθμοί μαρτυρούν ότι το παραγωγικό δυναμικό σύντομα δεν θα έχει πεδίο απασχόλησης δίνοντας μια γεύση για τα χειρότερα στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τη μηνιαία έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ προκύπτει ότι η συνολική απασχόληση σημείωσε σημαντική πτώση κατά -1,4% σε ετήσια βάση το τελευταίο 4μηνο 2014 (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, 2014).

Τέλος, το εντυπωσιακό νούμερο των 41 εκατομμυρίων ευρώ που δημοσιοποίησε ο Τειρεσίας, των ακάλυπτων επιταγών και των απλήρωτων συναλλαγματικών δίνει την πραγματικά δραματική εικόνα που επικρατεί στην πραγματική οικονομία, με τους επιχειρηματίες να μην μπορούν πλέον να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους και με μία αγορά να είναι πλέον εμφανώς στα πλαίσια της ασφυξίας (Τειρεσίας, 2015). Πρόκειται για σοβαρή απειλή που κρέμεται πάνω από ολόκληρη την Ελληνική οικονομία.

Για πάρα πολλά χρόνια η αγορά στην Ελλάδα χρησιμοποιεί μεταχρονολογημένες επιταγές. Η ύφεση που έχει εδραιωθεί στην ελληνική οικονομία καθιστά τις μεταχρονολογημένες επιταγές πολύ επικίνδυνες και για τους επιχειρηματίες που τις εξέδωσαν και δεν μπορούν να τις καλύψουν, αλλά και για τις υγιείς επιχειρήσεις που μπορεί να τις λάβουν. Είναι πλέον εμφανές ότι οι τράπεζες πρέπει να ανοίξουν τη χρηματοδότηση προς των πραγματική οικονομία για να μπορέσει να ισορροπήσει και ίσως, να ξεπεραστεί το πρόβλημα.

Σύμφωνα με τον Κο. Λαπαβίτσα, κάθε χρόνο, η κυβέρνηση έχει έσοδα, τα οποία προέρχονται π.χ. από φόρους, και δαπάνες, όπως π.χ. την καταβολή μισθών στους δημοσίους λειτουργούς. Αν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδα, η κυβέρνηση σημειώνει έλλειμμα και πρέπει να προχωρήσει σε δανεισμό. Έτσι δημιουργείται χρέος. Επιπλέον, αν η κυβέρνηση έχει συσσωρεύσει χρέος από προηγούμενα έτη, κατά τα οποία λειτουργούσε σημειώνοντας

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

έλλειμμα, το έλλειμμα κατά το τρέχον έτος αυξάνει περαιτέρω το χρέος. Πρέπει να τονιστεί ότι η σχέση μεταξύ χρέους και ελλείμματος είναι αμφίδρομη: το έλλειμμα σε ένα δεδομένο έτος αυξάνει το χρέος που έχει συσσωρευτεί από τα προηγούμενα έτη αλλά και το συσσωρευμένο χρέος των προηγούμενων ετών αυξάνει το έλλειμμα στο τρέχον έτος. Το δεύτερο συμβαίνει επειδή οι πληρωμές τόκων που αφορούν το χρέος, το οποίο έχει συσσωρευτεί από προηγούμενα έτη, αποτελούν δαπάνη κατά το τρέχον έτος και προστίθενται στο έλλειμμα αυτού του έτους (Λαπαβίτσας Κ., 2011).

Πίνακας 1.

Country statistical profile: Greece 2011-2012									
	Unit	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Government deficits and debt									
Government deficit	% of GDP	-5.7	-7.4	-5.3	-6	-6.7	-9.8	-15.6	-10.4
General government debt	% of GDP	112.3	114.8	121.2	115.6	112.9	116.1	131.6	147.3
General government revenues	% of GDP	39	38.1	38.6	39.2	40	39.9	37.3	39.1
General government expenditures	% of GDP	44.7	45.5	44	45.2	46.6	49.7	52.9	49.5

Πηγή: (ΟΑΣΑ, 2012).[16-3-2015]

Στον παραπάνω πίνακα είναι εμφανής η πορεία της εξέλιξης του ελλείμματος. Στις δεκαετίες του 1960 και 1970, η κυβέρνηση παρουσίαζε ισοσκελισμένα έσοδα και δαπάνες. Η εικόνα άρχισε να αλλάζει δραματικά, πάντα σύμφωνα με τους αριθμούς, κατά τη δεκαετία του 1980. Εκείνο το χρονικό διάστημα οι δαπάνες υπερέβησαν τα έσοδα σε ποσοστό 8,1% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης δεκαετίας, αυξάνοντας δραματικά και την πορεία του χρέους. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις δεν κατάφεραν να μειώσουν το χρέος κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες, αλλά παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα.

Όπως παρατηρείται στον πίνακα 1, η εξέλιξη του ελλείμματος αντικατοπτρίζεται σε αυτήν του δημοσίου χρέους.

Όπως λοιπόν ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, τα υψηλά ελλείμματα στη δεκαετία του 1980 οδήγησαν σε δραματική αύξηση του χρέους. Μέσα σε μία δεκαετία (1980-1990) το χρέος αυξήθηκε επί του ΑΕΠ κατά 55%. Το χρέος συνέχισε να αυξάνεται κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες ως αποτέλεσμα των αυξημένων ελλειμμάτων, τα οποία βρίσκονταν σε υψηλά επίπεδα εν μέρει λόγω των πληρωμών τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους.

Επίσης, η κατανάλωση αυξήθηκε σημαντικά κατά τη δεκαετία του 1980 ενώ οι επενδύσεις μειώθηκαν κατά το ίδιο περίπου ποσοστό, 8% επί του ΑΕΠ. Αυτό σημαίνει ότι οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν περισσότερο, ενώ μικρότερο ποσοστό δαπανούνταν για παραγωγικές επενδύσεις, όπως π.χ. την κατασκευή εργοστασίων και αυτοκινητοδρόμων. Και τα δύο αυτά φαινόμενα οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην δραματική αύξηση του δημοσίου χρέους κατά την δεκαετία του 1980 και στον τρόπο με τον οποίο δαπανήθηκαν από τις τότε κυβερνήσεις τα χρήματα που αντλήθηκαν από το δανεισμό. Πράγματι, το ποσοστό των χρημάτων που δαπανήθηκε σε παραγωγικές επενδύσεις, δηλ. δημόσια έργα υποδομής, δεν ξεπέρασε το 25% του συνόλου (Ράπανος Β.-Καπλάνογλου Γ.-Rosen H.-Gayer T., 2009). Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων δαπανήθηκε για την αύξηση της μισθοδοσίας στον δημόσιο τομέα, δηλ. περισσότεροι δημόσιοι υπάλληλοι και υψηλότεροι μισθοί, καθώς και για την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών, δηλ. περισσότεροι συνταξιούχοι και υψηλότερες συντάξεις (Featherstone K.-Kazamias G.-Papadimitriou D., 2001).

Με την αύξηση της μισθοδοσίας στο δημόσιο τομέα, αυξήθηκε και η κατανάλωση λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων. Στον αντίποδα, λόγω της μικρής ποσότητας ιδιωτικών κεφαλαίων, οι επενδύσεις μειώθηκαν. Πράγματι, η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε μείωση των διαθέσιμων αποταμιεύσεων για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Και δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που αντλούσε η κυβέρνηση εκδίδοντας ομόλογα δεν δαπανούνταν σε δημόσια έργα υποδομής, το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μειώθηκε (Βαγιανός Δ.-Βέττας Ν.-Μεγύρ Κ., 2010).

Ένα από τα καίρια ερωτήματα είναι πως συσσωρεύτηκε το μεγάλο εξωτερικό χρέος και πως συνέβαλλε σε αυτό το δημόσιο χρέος.

Σύμφωνα με τους κκ. Βαγιάνο, Βέττα και Μεγύρ, «μία χώρα συσσωρεύει εξωτερικό χρέος όταν η κυβέρνησή της ή ο ιδιωτικός τομέας, δηλαδή επιχειρήσεις και πολίτες,

δανείζονται από ξένους. Στην περίπτωση της Ισπανίας, της οποίας το εξωτερικό χρέος βρίσκεται σε παρόμοιο υψηλό επίπεδο με της Ελλάδας, για ένα μεγάλο μέρος του δανεισμού ευθύνεται ο ιδιωτικός τομέας. Οι ισπανικές τράπεζες δανείζονταν από τράπεζες του εξωτερικού προκειμένου να παρέχουν δάνεια σε Ισπανούς πολίτες, οι οποίοι έπειτα αγόραζαν σπίτια σε υπέρογκες, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, τιμές. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δεν δανείστηκε από το εξωτερικό. Οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Αντί για αυτό, ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση. Πράγματι, το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο ορίζεται ως το τμήμα του εξωτερικού χρέους που συσσωρεύεται από την κυβέρνηση, ανήλθε στο 89% επί του ΑΕΠ το 2009, ή στο 79% επί του συνολικού δημοσίου χρέους. Ως εκ τούτου, το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ουσιαστικά ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος της» (Βαγιανός Δ.-Βέττας Ν.-Μεγύρ Κ., 2010).

Σύμφωνα πάντα με τους κκ. Βαγιάνο, Βέττα και Μεγύρ, «όταν μία χώρα δανείζεται από το εξωτερικό, καταναλώνει περισσότερο από ότι παράγει. Η επιπρόσθετη κατανάλωση προέρχεται από εισαγωγές, τις οποίες η χώρα μπορεί να αγοράσει από τους ξένους, χρησιμοποιώντας τα χρήματα με τα οποία δανείζεται από αυτούς. Στην Ελλάδα, λοιπόν, οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν εισηγμένα αγαθά με τα χρήματα που δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό. Τα χρήματα του δανεισμού διοχετεύονταν από την κυβέρνηση στους πολίτες με διάφορους τρόπους, π.χ. μέσω των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, των πληρωμών σε προμηθευτές του κράτους, των συντάξεων που καταβάλλονταν στους συνταξιούχους. Έτσι, λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους, οι πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και στο σύνολό της η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ότι παρήγαγε»(Βαγιανός Δ.-Βέττας Ν.-Μεγύρ Κ., 2010).

Επιπρόσθετα, η Ελλάδα είχε απολέσει την παραγωγική της δυνατότητα με αποτέλεσμα κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες και παλαιότερα, το εμπορικό ισοζύγιο να είναι αρνητικό, δηλαδή η Ελλάδα εισήγαγε περισσότερο από ότι εξήγαγε. Το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο σημαίνει επίσης ότι, η Ελλάδα κατανάλωνε και επένδυε περισσότερο από ότι παρήγαγε. Πράγματι, οι εισαγωγές ξεπερνούσαν τις εξαγωγές της χώρας και αυξανόταν παράλληλα και η κατανάλωση. Η δυνατότητα της Ελλάδας για περισσότερες εισαγωγές προερχόταν όχι από τους ρυθμούς ανάπτυξης της αλλά από τον εξωτερικό της δανεισμό που συντηρούσε την οικονομία της.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ετήσιο ποσοστό δανεισμού ανερχόταν κατά μέσο όρο σε 4,1% επί του ΑΕΠ. Αν και αυτό το ποσοστό είναι υψηλό, αυξήθηκε ακόμη περισσότερο, προσεγγίζοντας το 10,2%, κατά τη δεκαετία του 2000. Και όπως ήταν

αναμενόμενο, το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε ραγδαία: ανήλθε από 42,7% επί του ΑΕΠ το 2000 σε ποσοστό 82,5% το 2009, (Βαγιανός Δ.-Βέττας Ν.-Μεγίρ Κ., 2010).

Ο εξωτερικός δανεισμός αυξήθηκε διότι η Ελλάδα πραγματοποιούσε εισαγωγές σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις εξαγωγές της και διότι οι μεταβιβάσεις από το εξωτερικό μειώθηκαν. Δύο είναι οι κύριοι παράγοντες που οδήγησαν στη μείωση των μεταβιβάσεων. Πρώτον, εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση φτωχότερες χώρες από την Ελλάδα με αποτέλεσμα να υπάρξει νέα ανακατανομή στους Ευρωπαϊκούς πόρους και οι εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση να μειωθούν αναλόγως. Δεύτερον, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους στο αυξημένο εξωτερικό χρέος της. Με λίγα λόγια, η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά τη δεκαετία του 2000 διότι οι εισαγωγές της ήταν υψηλότερες σε σύγκριση με τις εξαγωγές της, παρόλο που δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη (Βαγιανός Δ.-Βέττας Ν.-Μεγίρ Κ., 2010).

5.3. Η λύση που οδήγησε στην παρατεταμένη ύφεση

Η κρίση που βίωσε η Ελλάδα ήταν πολύ σκληρή και εμφάνισε όλες τις χρόνιες αδυναμίες της οικονομίας της. Για να μπορέσει η χώρα να έρθει σε μία βιώσιμη κατάσταση υπέγραψε Μνημόνιο οικονομικής προσαρμογής που έφερε στη χώρα την εφαρμογή σκληρών μέτρων λιτότητας που επιδείνωσε την ύφεση και αύξησε τα επίπεδα της ανεργίας και του δημοσίου χρέους. Παρότι η Ελλάδα είναι στο Μνημόνιο σχεδόν πέντε χρόνια, η χώρα δεν έχει μπορέσει να αναστρέψει τις αρνητικές συνθήκες που επικρατούν και το ενδεχόμενο επέκτασης του υφιστάμενου προγράμματος ή ακόμα και η υπογραφή νέας συμφωνίας με περαιτέρω επώδυνα μέτρα βρίσκεται προ των πυλών για να αντιμετωπίσει ακόμη και το ενδεχόμενο πτώχευσης και εξόδου από την Ευρωζώνη.

Τα ερωτήματα που γεννιούνται σχετικά με το γιατί η χώρα μετά από δυο Μνημόνια δεν έχει μπορέσει να αντιμετωπίσει τα μεγάλα της προβλήματα, είναι πολλά. Η σκέψη ότι τα χρόνια και πολύπλοκα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας ίσως χρειάζονται μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για να επιλυθούν είναι έντονη. Κατά καιρούς η προτεινόμενη λύση των Μνημονίων από τους εταίρους και διεθνείς δανειστές της Ελλάδας έχει περάσει έντονη κριτική, καθώς διαφαίνεται ότι η δομή των προγραμμάτων μπορεί τελικά να ήταν η μη

επιθυμητή λύση. Επιπρόσθετα, το εύλογο ερώτημα που αναγείρεται είναι ότι η αποτυχία μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι οι Ελληνικές Κυβερνήσεις δεν ακολούθησαν κατά γράμμα και με πιστή εφαρμογή τα προγράμματα που προτάθηκαν.

Η χώρα ήταν ανήμπορη να χρηματοδοτήσει τις ανάγκες της οικονομίας της με αποτέλεσμα να ζητήσει τη βοήθεια από τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης και Διεθνές Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) στις 2 Μαΐου 2010 συνάπτοντας συμφωνία για την παραχώρηση πακέτου οικονομικής βοήθειας ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ μέσω ενός προγράμματος οικονομικής προσαρμογής. Το πακέτο προνοούσε την παραχώρηση οικονομικής βοήθειας 80 δισεκατομμυρίων ευρώ από τις χώρες της ΕΕ και 30 δισεκατομμυρίων ευρώ από το ΔΝΤ. Ο σκοπός του πακέτου ήταν να βοηθήσει την Ελλάδα να επιτύχει δημοσιονομική εξυγίανση με την εφαρμογή μέτρων λιτότητας, να προβεί σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, ιδιαίτερα όσον αφορά στην φοροδιαφυγή και στη διαφθορά, ώστε η οικονομία της να καταστεί πιο ανταγωνιστική και να ακολουθήσει ένα πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων το οποίο στόχευε να αποφέρει έσοδα γύρω στα 50 δισεκατομμύρια ευρώ μέχρι το τέλος του 2015 και με τον τρόπο αυτό να μειωθεί το βάρος του χρέους.

Το 1^ο πρόγραμμα προσαρμογής έφερε στη χώρα €110δισ για την κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών τα επόμενα 2-3 έτη και την σταδιακή αποκατάσταση της πρόσβασης της Ελλάδας στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές από το 2012 και μετά. Η εν λόγω δανειακή σύμβαση περιελάμβανε ένα πρόγραμμα επιθετικής δημοσιονομικής σύσφιξης και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στηριζόμενο στους ακόλουθους τρεις στρατηγικούς πυλώνες:

(i) την επανεδραίωση της δημοσιονομικής σταθερότητας και της βιωσιμότητας του δημοσίου χρέους της χώρας,

(ii) την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και ενός προγράμματος εσωτερικής υποτίμησης, με στόχο την μείωση του γενικού επιπέδου τιμών και του κόστους εργασίας, και

(iii) την σταθεροποίηση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Παρόλο τις πρώτες αισιόδοξες προβλέψεις για την εφαρμογή του Προγράμματος, τα μέτρα και οι μεταρρυθμίσεις αποδείχτηκαν πολύ σκληρά, με αποτέλεσμα να υπάρξουν πολλές κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις. Επιπλέον, διαφάνηκε η και όχι τόσο πιστή βούληση των αρχών και των κυβερνήσεων για την εφαρμογή των μέτρων (Γενική Διεύθυνση Οικονομικών & Νομισματικών Υποθέσεων, 2010).

Παρόλα αυτά, τα μέτρα έπρεπε να εφαρμοστούν καθώς υπήρχαν τεράστια ελλείμματα που είχαν δημιουργηθεί από τις πολιτικές πρακτικές του παρελθόντος. Η συνεχής προσήλωση στη λιτότητα επιδείνωσε την ύφεση στην χώρα.

Το 2^ο πακέτο διάσωσης αξίας €130δισ ήταν φυσικό επακόλουθο, αφού η Ελληνική Κυβέρνηση αδυνατούσε να εφαρμόσει το πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων (αφού στην πράξη τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις μέχρι τώρα ανέρχονται μόνο σε πέντε δισεκατομμύρια ευρώ σε σύγκριση με την στόχευση που ήταν 50 δισεκατομμύρια ευρώ μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους) ή να προβεί σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Το 2^ο πρόγραμμα περιελάμβανε το ποσό των 48 δισεκατομμυρίων ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Επιπλέον, στο πακέτο αυτό, οι ιδιώτες πιστωτές που κατέχουν ελληνικά ομόλογα υπόγραψαν συμφωνία που τους αναγκάζει να δεχθούν παράταση των προθεσμιών λήξης, χαμηλότερα επιτόκια, καθώς και ένα τεράστιο κούρεμα γύρω από την αρχική αξία των ομολόγων.

Ο στόχος της εμπλοκής ή συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στο πρόγραμμα χρηματοδότησης του ελληνικού χρέους (PSI, PrivateSectorInvolvement) ήταν να υπάρξει μια συνολική μείωση του δημόσιου χρέους της Ελλάδας κατά ένα ποσό της τάξης των 110 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επιπλέον, οι διεθνείς δανειστές, προκειμένου να μειωθεί περαιτέρω το επίπεδο του χρέους, έχουν αποφασίσει να αλλάξει η δομή του χρέους με τη μείωση του επιτοκίου, καθώς και με την παράταση της ημερομηνίας λήξης των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου.

Υπό τις συνθήκες αυτές και στοχεύοντας στην αποφυγή μιας άτακτης χρεοκοπίας της χώρας, η οποία θα είχε δυσμενέστερες επιπτώσεις για τη σταθερότητα της Ευρωζώνης, οι αρχές της χώρας υπέγραψαν το Μάρτιο του 2012 νέα δανειακή σύμβαση (εφεξής, 2ο πρόγραμμα προσαρμογής για την περίοδο 2012-2014). Η νέα δανειακή σύμβαση στηριζόταν στους ίδιους στρατηγικούς πυλώνες με την προηγούμενη. Το συνολικό ύψος των πόρων χρηματοδότησης του νέου προγράμματος (συμπεριλαμβανομένων αυτών που δεν είχαν απορροφηθεί κατά την περίοδο εφαρμογής του 1ου προγράμματος) ανήλθε σε €172.7δισ, εκ των οποίων τα €130δισ αποτελούσαν νέα χρηματοδότηση από το προσωρινό μηχανισμό στήριξης EFSF και το ΔΝΤ. Οι πόροι στόχευαν:

- (i) στην χρηματοδότηση ενός μεγάλου προγράμματος αναδιάρθρωσης του δημοσίου χρέους της χώρας με την συνδρομή του ιδιωτικού τομέα (PSI) συνολικού ύψους €206δισ,
- (ii) στην ολοκλήρωση προγράμματος ανακεφαλαιοποίησης του εγχώριου τραπεζικού συστήματος συνολικού ύψους €50δισ, και

(iii) στην κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών της Γενικής Κυβέρνησης για την περίοδο 2012-2014. Τέλος, το νέο πρόγραμμα προσαρμογής συμπεριλάμβανε σειρά βελτιώσεων στους όρους δανεισμού της Ελλάδας από τον επίσημο τομέα σε σχέση με το 1ο πρόγραμμα.

Ως βασικό προαπαιτούμενο (prioraction) για την τελική συμφωνία του 2ου προγράμματος προσαρμογής με την τρόικα, το Ελληνικό Κοινοβούλιο ενέκρινε συμπληρωματικό προϋπολογισμό ύψους €3.2δισ για το δημοσιονομικό έτος 2012, αποτελούμενου εξ ολοκλήρου από μέτρα περιστολής των δημοσίων δαπανών. Συμπεριλαμβανομένων των μέτρων αυτών, το συνολικό ύψος (σε ονομαστικούς όρους) των μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα την τριετία 2010-2012 ανήλθε σε €49δισ ή περίπου 22.5% του εγχώριου ΑΕΠ.

Επιπλέον, ως μέρος του νέου πακέτου μέτρων, η ελληνική πλευρά συμφώνησε να προσδιορίσει και να ψηφίσει στο Κοινοβούλιο έως το τέλος Μαΐου 2012 επιπρόσθετο πρόγραμμα μέτρων λιτότητας για την περίοδο 2013-2014. Η συμφωνία και επικύρωση των νέων αυτών μέτρων καθυστέρησε σημαντικά λόγω της παρατεταμένης προεκλογικής περιόδου το δεύτερο τρίμηνο του 2012 με αποτέλεσμα την σημαντική καθυστέρηση της εκταμίευσης δόσης €31.3δισ του 2ου προγράμματος που ήταν αρχικά προγραμματισμένη για τον Ιούνιο του 2012 (Υπουργείο Οικονομικών, 2012).

Ωστόσο, παρά τα αυξημένα επίπεδα της ανεργίας, που βρισκόταν πάνω από το 25%, και του δημόσιου χρέους, που ήταν πάνω από το 170% του ΑΕΠ, η Ελλάδα ήταν σε θέση να επιτύχει σημαντικά αποτελέσματα, όπως θετικό ρυθμό ανάπτυξης για το 2014 και πρωτογενές πλεόνασμα, τα οποία οδήγησαν στο να καταστεί δυνατή η πρόσβαση στις ιδιωτικές χρηματοπιστωτικές αγορές το 2014. Στο δεύτερο Μνημόνιο, το οποίο επίσημα έληξε τον Δεκέμβριο του 2014, παραχωρήθηκε μια τεχνική παράταση για μια περίοδο δύο μηνών μέχρι να ολοκληρωθεί η πέμπτη και τελική αξιολόγησή του. Ωστόσο, τα πρόσφατα γεγονότα άλλαξαν τη δυναμική και δημιούργησαν περαιτέρω αβεβαιότητα σχετικά με μια πιθανή χρεοκοπία ή για την ανάγκη για ένα τρίτο πρόγραμμα στήριξης προς την Ελλάδα.

5.4.Οι επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία

Στα τελευταία έξι έτη που η ελληνική οικονομία βρίσκεται στην ύφεση, η χώρα έχασε το 26% του πραγματικού της ΑΕΠ. Αν σε αυτό συνυπολογισθεί και η εκτίναξη της ανεργίας κατά σχεδόν είκοσι ποσοστιαίες μονάδες, στο 27%, το κοινωνικό κόστος της προσαρμογής είναι πρωτόγνωρο.

Η εγχώρια κατανάλωση είναι φυσικό να έχει μειωθεί δραματικά με αποτέλεσμα αυτό να σημαίνει και την δραματική μείωση της εγχώριας ζήτησης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την εξίσου την δραματική μείωση των εισαγωγών.

Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι, το 2009 σημειώθηκε μεγάλη πτώση (-19,5% σε σταθερές τιμές), γεγονός που επαναλήφθηκε και το 2012 (-2,1%). Η τελευταία πτώση θα πρέπει να οφείλεται στις δυσκολίες χρηματοδότησης αγοράς πρώτων υλών, λόγω των γνωστών προβλημάτων του τραπεζικού συστήματος, κάτι που θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί με καλύτερο σχεδιασμό. Για τα υπόλοιπα έτη της περιόδου το πρόσημο ήταν θετικό και υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι η συντελούμενη προσπάθεια διεξόδου των εξαγωγικών εταιριών σε νέες αγορές είναι επιτυχής.

Δεν πρέπει δε να αγνοείται το γεγονός ότι η διαφαινόμενη επιτυχία στον αναπροσανατολισμό των εταιριών υποστηρίζεται και από την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας από πλευράς κόστους, μέτωπο στο οποίο καταγράφονται απτά θετικά αποτελέσματα, έπειτα βέβαια από μια δεκαετία απωλειών. Επίσης, καταγράφεται σημαντική πρόοδος που έχει συντελεστεί στον βασικό δείκτη ανταγωνιστικότητας, το μοναδιαίο κόστος εργασίας, το οποίο με τη σειρά του αντανάκλαται στον λεγόμενο δείκτη πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας σε σχέση με τους βασικούς εμπορικούς εταίρους.

Σημαντικός μειωτικός παράγοντας ήταν και οι επενδύσεις, η σημασία των οποίων για την ανάσχεση της ύφεσης είναι πολύ μεγάλη. Αν στόχος του προγράμματος είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, κάτι που επαναλαμβάνεται σχεδόν μονότονα τα τελευταία χρόνια, οι επενδύσεις θα έπρεπε να καταγράφονται τουλάχιστον ως ανασχετικός παράγοντας.

Συμπερασματικά, έστω και μια πρώτη ποιοτική προσέγγιση των στοιχείων δείχνει ότι οι κοινωνικές συνέπειες του προγράμματος είναι δραματικά μεγαλύτερες απ' αυτό που δείχνουν οι αριθμοί. Αν το ίδιο αποτέλεσμα μπορούσε να είχε επιτευχθεί με μεγαλύτερη συμβολή των εξαγωγών και λιγότερο μειωτική επίδραση των επενδύσεων, η κατάσταση και οι άμεσες προοπτικές θα ήταν καλύτερες. Ανεξάρτητα όμως απ' αυτές τις επιφυλάξεις, η βασική δομή του ΑΕΠ φαίνεται να διαμορφώνεται σύμφωνα με τις βορειοευρωπαϊκές

επιδιώξεις, δηλαδή με μικρότερα ανοίγματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και το ΑΕΠ να συμβαδίζει με την εγχώρια ζήτηση.

Εάν ληφθεί υπόψη ότι οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών δεν ξεπερνούν το 30% του ΑΕΠ, η σταδιακή τους αύξηση δεν προβλέπεται να αντισταθμίσει τις απώλειες που έχουν ήδη προκύψει από τους «υπερτροφικούς» κλάδους του μέχρι πρότινος παραγωγικού προτύπου, (εμπόριο, κατασκευές), τουλάχιστον σε μεσοπρόθεσμη βάση. Αυτό συνεπάγεται ένα σημαντικό κοινωνικό κόστος, επιτομή του οποίου είναι η ραγδαία αύξηση της ανεργίας.

Σύμφωνα με τα πιο πάνω στοιχεία, οι λόγοι για τους οποίους παρατηρείται παρατεταμένη ύφεση στην Ελλάδα και δεν έχει εκλείψει η ανάγκη για συνεχή στήριξη από τους δανειστές της, έχει να κάνει με τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν από το πρόγραμμα, τη μη ορθή και πιστή εφαρμογή του προγράμματος, καθώς και τα βαθιά και περίπλοκα διαρθρωτικά προβλήματα που ταλανίζουν την ελληνική οικονομία εδώ και χρόνια.

Κεφάλαιο 6^ο

Η κρίση της Αργεντινής

Κατά τη διάρκεια όλων των τελευταίων ετών που η κρίση έχει εδραιωθεί στην Ελλάδα, η κατάσταση παραλληλίζεται πολλές φορές με την κρίση που βίωσε τη δεκαετία 1990 η Αργεντινή και την έφερε σε πτώχευση στις αρχές του 2000. Παρόλα αυτά στο εν λόγω κεφάλαιο, θα αναφερθούν οι όποιες ομοιότητες αλλά κυρίως οι διαφορές που καθιστούν τις δύο κρίσεις εντελώς διαφορετικές και ως αποτέλεσμα με τελείως διαφορετικό αντίκτυπο για την κάθε χώρα ξεχωριστά αλλά και για την παγκόσμια οικονομία.

6.1.Οικονομική Ιστορία

Η Αργεντινή ήταν πάντα μία από τις πλουσιότερες χώρες, καταγράφοντας όμως για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα οικονομικές κρίσεις, υψηλό πληθωρισμό, δημοσιονομικά ελλείμματα, αυξανόμενο εξωτερικό χρέος και φυγή κεφαλαίων. Σύμφωνα με μια πληθώρα αναλύσεων, η κύρια αιτία των δεινών της Αργεντινής, αποτέλεσε η πολιτική αστάθεια καθ' όλο αυτό το διάστημα. Από το 1976 μέχρι το 1983, η χώρα ήταν υπό δικτατορικό καθεστώς, το οποίο κατέρρευσε μετά την αποτυχία προσάρτησης των νησιών Φόκλαντ και αποκαταστάθηκε η δημοκρατία.

Μέχρι το 1990 η οικονομία της Αργεντινής χαρακτηριζόταν από υπερπληθωρισμό και ύφεση. Ο υπερπληθωρισμός ήταν αποτέλεσμα από τη συνεχή κυκλοφορία νέου χρήματος στην οικονομία για την κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών χρηματοδότηση των δαπανών του δημοσίου, καθώς η χώρα δεν είχε πλήρη πρόσβαση στο διεθνή δανεισμό. Θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι αυτές οι ανάγκες είχαν κυρίως πολιτικές σκοπιμότητες από τους κυβερνώντες.

Το 1991 η Αργεντινή συνεργάστηκε με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, εντάσσοντας ένα πρόγραμμα απελευθέρωσης και σταθεροποίησης της οικονομίας, για να μπορέσει να αποκαταστήσει το πρόβλημα του υπερπληθωρισμού. Ο κύριος πυλώνας του εν λόγω προγράμματος ήταν η σύνδεση του πέσο (νόμισμα της Αργεντινής) με το δολάριο Αμερικής. Η λογική της σύνδεσης των δύο νομισμάτων ήταν να περιορίσει την ευχέρεια έκδοσης νέου χρήματος από την κεντρική τράπεζα και επομένως, τις όποιες πολιτικές παρεμβάσεις. Η ισοτιμία ορίστηκε στο ένα προς ένα, προσομοιώνοντας έτσι μια δολαριοποίηση της οικονομίας.

Στα επόμενα χρόνια, τα αποτελέσματα στην οικονομία της Αργεντινής ήταν αξιοσημείωτα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο πληθωρισμός αντιμετωπίστηκε επιτυχώς, φθάνοντας κάτω του 1% το 1996-98 από 17,5% που ήταν το 1991. Οι θετικές επιδόσεις της οικονομίας είχαν και ως σύμμαχο το γενικότερο ευνοϊκό οικονομικό κλίμα διεθνώς. Η παγκόσμια ανάπτυξη και το εμπόριο βρίσκονταν σε πλήρη άνθιση. Το κόστος χρήματος είχε μειωθεί σημαντικά σε σύγκριση με προηγούμενα έτη και η κίνηση κεφαλαίων ήταν πολύ εύκολο να πραγματοποιηθεί πια.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Αργεντινή είχε μια πολύ στενή σχέση με το ΔΝΤ, τόσο στην ανάπτυξη και εφαρμογή οικονομικών πολιτικών από τις αρχές του 1980 έως και το ξέσπασμα της κρίσης, όσο και στη συμβολή του στην αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων

όπως, η κρίση του Μεξικό. Η χώρα λειτουργούσε εντός προγράμματος του ΔΝΤ τα δεκατέσσερα από τα είκοσι χρόνια πριν την κρίση του 2000 (Βιλιάρδος Βασίλης, 2010).

6.2. Τα αίτια της κρίσης

Το προαναφερόμενο πρόγραμμα σταθεροποίησης του υπερπληθωρισμού που έφερε την συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο, αποτέλεσε ένα σημαντικό παράγοντα για τη κρίση της Αργεντινής. Το δολάριο κατά τη δεκαετία του 1990 ανατιμήθηκε αρκετά με αρνητικά αποτελέσματα για την Αργεντινή. Αναλυτικότερα, τα προϊόντα της Αργεντινής στις διεθνείς αγορές είχαν πολύ μεγάλη ζήτηση και η συναλλαγματική ισοτιμία αποτελούσε θελκτικό παράγοντα για τις εξαγωγές. Παρόλα αυτά, η ανατίμηση του δολαρίου από το 1995 έστρεψε την εγχώρια και τη διεθνή ζήτηση μακριά από τα προϊόντα της Αργεντινής λόγω ανατιμήσεων (αφού τα δύο νομίσματα ήταν άμεσα συνδεδεμένα) αποσταθεροποιώντας την οικονομία. Η ανατίμηση έδωσε επίσης την ευκαιρία σε χώρες που είχαν ανταγωνιστικά προϊόντα με την Αργεντινή να μπορέσουν να κερδίσουν μερίδια αγοράς, λόγω προτίμησης τους. Η κατάρρευση του Βραζιλιάνικου νομίσματος το 1999 αποτέλεσε την ταφόπετρα της οικονομίας της Αργεντινής.

Το Βραζιλιάνικο νόμισμα ήταν και αυτό συνδεδεμένο με το Αμερικανικό δολάριο, κάτι όμως που σταμάτησε να υφίσταται από τις 13/1/1999. Αυτή η αποσύνδεση είχε ως άμεσο αντίκτυπο την ραγδαία υποτίμηση του Real (BRL), τόσο έναντι του δολαρίου (όπου η υποτίμηση έφτασε το 40% αρχικά και το 44% στις αρχές Μαρτίου 1999), όσο και έναντι των περισσότερων άλλων νομισμάτων της Λατινικής Αμερικής, των οποίων η ισοτιμία ήταν συνδεδεμένη με το δολάριο. Στην περίπτωση της Αργεντινής, η μεγάλη υποτίμηση του Real δημιούργησε σημαντικά προβλήματα ανταγωνιστικότητας.

Επιπλέον, μία ακόμα αρνητική συγκυρία ήταν ότι το Real υποτιμήθηκε σε μία περίοδο που χαρακτηριζόταν από σημαντικές ανατιμήσεις για το δολάριο στις διεθνείς αγορές που συνεπάγονταν και ανατίμηση του πέσο έναντι των περισσότερων νομισμάτων με εξαιρετικά αρνητικές συνέπειες στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της Αργεντινής.

Η μειωμένη ανταγωνιστικότητα και εμπιστοσύνη των ξένων και των εγχώριων επενδυτών είχαν ως συνέπεια να περιέλθει η οικονομία της Αργεντινής σε κατάσταση υφέσεως από το 1999 και μετά, συμβάλλοντας στη σημαντική αύξηση της ανεργίας στο 18%

του εργατικού δυναμικού, ενώ δεν διαφαινόταν η οποιαδήποτε προοπτική εξόδου της Αργεντινής από την κρίση και η επάνοδος της χώρας αυτής σε τροχιά αυτοδύναμης ανάπτυξης. Αυτό ενίσχυσε τη πεποίθηση των ξένων επενδυτών ότι η πρόσδεση του πέσο στο δολάριο δεν ήταν πια ασφαλής.

Ταυτόχρονα το χρέος της χώρας είχε λάβει τεράστιες διαστάσεις κατά τα προηγούμενα έτη με αποτέλεσμα, να είναι αδύνατη η εξυπηρέτηση του, καθώς σημειώθηκε σημαντική αύξηση των επιτοκίων δανεισμού τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα, γεγονός που καθιστούσε εξαιρετικά δαπανηρή και δύσκολη την αποπληρωμή του δημοσίου χρέους. Τα επιτόκια του δανεισμού σε πέσο είχαν αυξηθεί λόγω του συναλλαγματικού και του πιστωτικού κινδύνου. Τα επιτόκια του δανεισμού σε δολάρια είχαν αυξηθεί λόγω του πιστωτικού κινδύνου αλλά και του κινδύνου της χώρας της Αργεντινής .

Η ταυτόχρονη ανατίμηση του πέσο από την ανατίμηση του δολαρίου και η υποτίμηση των νομισμάτων όλων των αναδυόμενων αγορών, τόσο στη Λατινική Αμερική όσο και στη Νοτιοανατολική Ασία και τη Ευρώπη, οδήγησε σε σημαντική πτώση της ανταγωνιστικότητας των εγχωρίων παραγόμενων προϊόντων της Αργεντινής. οι κυβερνώντες και οι οικονομικοί παράγοντες ωστόσο, πίστευαν ότι οι εγχώριοι καταναλωτές είχαν αυξημένη αγοραστική δύναμη.

Το αποτέλεσμα ήταν η χώρα να διατηρήσει ένα υψηλό επίπεδο εγχώριας δαπάνης και τα ελλείμματα, η χρηματοδότηση των οποίων γίνονταν μόνο με περαιτέρω αύξηση του εξωτερικού χρέους, να διογκωθούν. Επιπρόσθετα, η πτωτική πλέον πορεία της οικονομίας ήταν επόμενο να οδηγήσει σε αδυναμία εξυπηρέτησης του χρέους και σε χρεωκοπία. Η χρεωκοπία από μόνη της σημαίνει διακοπή της εξωτερικής χρηματοδότησης και επομένως, ανάγκη για προσαρμογή της εγχώριας συνολικής ζήτησης στις μειωμένες παραγωγικές δυνατότητες της χώρας .

Τον Οκτώβριο του 2000, μετά από δυο έτη οικονομικής στασιμότητας, εκδηλώθηκε μια έντονη χρηματοοικονομική κρίση στην Αργεντινή, λόγω κυρίως, των μεγάλων δυσκολιών που αντιμετώπιζε η χώρα στην εξυπηρέτηση του εξωτερικού δημοσίου χρέους της. Με παρέμβαση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, το οποίο εξασφάλισε γενναία χρηματοδοτική βοήθεια στην Αργεντινή ύψους 22 δις. δολαρίων, η περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικής κρίσεως αποφεύχθηκε αρχικά, χωρίς όμως να καταστεί δυνατόν να επιτευχθεί η αναγκαία σταθεροποίηση της οικονομίας και η ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας.

Τα αυστηρά μέτρα που συμπεριλάμβανε το πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας που είχε συμφωνηθεί με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για την παροχή της χρηματοδοτικής

βοήθειας των αρχών του 2000, δεν έφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Η οικονομία συνέχισε να παρουσιάζει αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, καθώς η αβεβαιότητα για την πορεία της οικονομίας αυξανόταν συνεχώς. Επίσης, ο πληθωρισμός δεν μειώθηκε σε ικανοποιητικά επίπεδα και το έλλειμμα του δημοσίου τομέα συνέχιζε να κινείται σε υψηλά επίπεδα. Η κρίση οδήγησε στη μείωση της δυνατότητας των πολιτών να ανταπεξέλθουν στις φορολογικές του υποχρεώσεις και στην μείωση των καταθέσεων στις τράπεζες της χώρας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μείωση των καταθέσεων κατά το 2001 έφτασε το 25%, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα ρευστότητας στην εγχώρια οικονομία. Μάλιστα το ΔΝΤ σταμάτησε από τον Δεκέμβριο του 2001 τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας στην Αργεντινή λόγω της αδυναμίας της χώρας να εκπληρώσει τους στόχους του προγράμματος σταθεροποίησης.

Συνοπτικά, οι παράγοντες που συνέβαλλαν στη δημιουργία της κρίσης είναι οι εξής:

- Δημοσιονομική Πολιτική. Η δημοσιονομική πολιτική κατά τα χρόνια της ανάπτυξης ήταν χαλαρή. Το χρέος της χώρας συνεχιζόταν να αυξάνεται καθώς τα ελλείμματα του προϋπολογισμού αυξανόταν και παράμεναν σε υψηλά επίπεδα. Επιπλέον, το χρέος αυξανόταν λόγω αδυναμίας του κράτους να ελέγξει τις δαπάνες του. Τα φαινόμενα της διαφθοράς και της φοροδιαφυγής και οι λανθασμένες πολιτικές, όπως η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού από έσοδα αποκρατικοποιήσεων, ενέτειναν το πρόβλημα του χρέους. Το 2001 το χρέος της χώρας υπολογίζονταν στο 165% του ΑΕΠ, ακολουθώντας μία αύξηση 127% σε μόλις τρία χρόνια.
- Η κλειδωμένη ισοτιμία. Η σύνδεση του πέσο με το δολάριο δεν επέτρεψε στην κυβέρνηση να υποτιμήσει το νόμισμα της για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που δημιουργούνταν. Το δολάριο συνεχώς ανατιμούνταν με αποτέλεσμα να ανατιμείται και το πέσο. Το αποτέλεσμα ήταν η Αργεντινή να χάσει μεγάλο ποσοστό από τις εξαγωγές της και από την παραγωγή της.
- Μείωση πρόσβασης σε κεφάλαια. Η Αργεντινή δεν μπορούσε να έχει πρόσβαση σε διεθνείς κεφάλαια δανεισμού αφού η παγκόσμια οικονομία βίωνε οικονομικές κρίσεις σε όλη την υφήλιο, όπως πχ. η κρίση στη Ρωσία το 1998. Η άμεση αντίδραση των αγορών ήταν η αύξηση των επιτοκίων δανεισμού με αποτέλεσμα να αποκλείσουν τη δυνατότητα στην Αργεντινή να δανείζεται με χαμηλό κόστος.
- Δομικές μεταρρυθμίσεις. Η διατήρηση της πολιτικής της συνδεδεμένης με το δολάριο ισοτιμίας απαιτεί διόρθωση στην πραγματική οικονομία και πρέπει να

συντελεστεί μέσω της μείωσης των μισθών και των τιμών στην εγχώρια αγορά. Αυτό δεν είναι πάντα εφικτό και στην περίπτωση της Αργεντινής δεν πραγματοποιήθηκε. Επίσης, η Αργεντινή είναι μια κλειστή οικονομία με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εισπράττει συνάλλαγμα για να αποπληρώσει το χρέος της. Η χώρα δεν ανοίχτηκε στο διεθνές εμπόριο με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της από μεγάλα κεφάλαια συναλλάγματος που θα μπορούσαν να εισρεύσουν στην οικονομία.

- Πολιτικοί παράγοντες. Οι πολιτικές ισορροπίες μεταξύ της κυβέρνησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης υπονόμωσε την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής, με αποκορύφωμα την διαφθορά και την αδυναμία αντιμετώπισης της γεγονός που δημιούργησε επιπλέον προβλήματα.
- Εξωτερικοί παράγοντες. Η επιδείνωση του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος προς το τέλος της δεκαετίας του '90 με την κρίση της Ρωσίας, την υποτίμηση του νομίσματος της Βραζιλίας, την ισχυροποίηση του δολαρίου έναντι των περισσότερων νομισμάτων και την επιβράδυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης οδήγησαν στο ξέσπασμα της κρίσης.
- Τραπεζικό σύστημα. Η Αργεντινή ήρθε αντιμέτωπη το 2002 και με τραπεζική κρίση λόγω της χρόνιας ύφεσης και της φυγής κεφαλαίων από το τραπεζικό της σύστημα που οδήγησαν στην πλήρη αποδυνάμωσή του και στην απώλεια εμπιστοσύνης (Σπηλιόπουλος Σπήλιος, 2012), (Βιλιάρδος Βασίλης, 2014), (Ημερησία, 2010).

6.3. Η σύγκριση της Αργεντινής με την Ελλάδα

Η εμπειρία από την κρίση και την χρεοκοπία της Αργεντινής το 2001, παρά την εκτεταμένη εμπλοκή του ΔΝΤ, παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την σημερινή κρίση στην Ελλάδα.

Πολλοί αναλυτές, βλέποντας αυτές τις ομοιότητες στην πορεία των δύο οικονομιών, αναμένουν και παρόμοια έκβαση. Θεωρούν δε, ότι οι λύσεις που προκρίνονται για την αντιμετώπιση του ελληνικού προβλήματος είναι παρόμοιες με τις προσπάθειες στην Αργεντινή, άρα αναποτελεσματικές. Οι αναλυτές θεωρούν σίγουρη τη στάση πληρωμών ή / και αναδιάρθρωση του χρέους με απώλειες για τους επενδυτές, σε συνδυασμό με έξοδο από το ευρώ και υποτίμηση. Οι ομοιότητες πολλές και εμφανείς, αλλά υπάρχουν και κρίσιμες διαφορές οι οποίες κάνουν δυνατή μια διαφορετική έκβαση για την Ελλάδα (Πίνακας 2 & 3).

Όπως είναι εμφανές από τον Πίνακα 2., στην Ελλάδα το έλλειμμα είναι μεγαλύτερο από αυτό της Αργεντινής, όπως επίσης και το δημόσιο και εξωτερικό χρέος. Οι αριθμοί στο ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών είναι επίσης, κατά της Ελλάδος.

**Πίνακας 2.
Σύγκριση Αργεντινής – Ελλάδας**

	Αργεντινή (2001)	Ελλάδα (2009)
ΑΕΠ (δισ. €, τρέχουσες τιμές)	299,6	237,5
ΑΕΠ (% μεταβολή, σε πραγματικές τιμές)	-4,4	-2,0
Πληθωρισμός (%)	-1,1	1,2
Ανεργία (%)	16,4	9,4
Έλλειμμα Γ.Κ. (δισ. €)	18,6	32,3
Έλλειμμα Γ.Κ. (% ΑΕΠ)	6,2	13,6
Δημόσιο Χρέος (δισ. €)	186,3	273,4
Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	62,2	115,1
Ισοζ. Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-1,7	-11,2
Εξωτερικό Χρέος (% ΑΕΠ)	32,2	170
RESERV	31,5	18,9

* μεταβολή σε σχέση με το 1991 για την Αργεντινή, και το 2001 για την Ελλάδα
Γ.Κ.: Γενική Κατάσταση
RESERV: Real Exchange Reserves Rate
Πηγή: IMF, OECD, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

[16-3-2015]

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ – ΕΛΛΑΔΑΣ

Ομοιότητες:

- Παρόμοια προβλήματα στις αρχές του 1990: υψηλό πληθωρισμό, οικονομική στασιμότητα, δημοσιονομικά προβλήματα.
- Λύση: πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και σταθεροποίησης βασισμένου σε μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία.
- Αρχικές επιτυχίες: τιθάσευση πληθωρισμού, υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, μείωση δημοσιονομικών ελλειμμάτων, εισροές κεφαλαίων.
- Η δημοσιονομική απειθαρχία επανήλθε: αδιαφάνεια δημοσίων δαπανών, πιέσεις χρηματοδότησης ασφαλιστικού συστήματος, συσσώρευση δημόσιου χρέους.
- Μη ολοκλήρωση των απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.
- Μείωση ανταγωνιστικότητας.
- Οικονομίες εκτεθειμένες σε εξωτερικά σοκ.
- Αμφισβήτηση από τις αγορές της διατηρησιμότητας του δημοσίου χρέους, υπό την πίεση της ύφεσης και της αύξησης των επιτοκίων.

Διαφορές:

- Η Ελλάδα συμμετέχει σε Νομισματική Ένωση, δεν πρόσδεσε απλώς το νόμισμα της σε ένα ξένο:
 - i. Όχι παράλληλη κυκλοφορία δύο επίσημων νομισμάτων.
 - ii. Ενισχυμένη αξιοπιστία σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας, καθώς η έξοδος από το ευρώ δεν είναι δυνατή νομικά, δεν μπορεί να επιβληθεί από τις αγορές και εθελούσια έξοδος αποτελεί αυτοκτονική επιλογή.
 - iii. Αδυναμία εκδήλωσης κερδοσκοπικών επιθέσεων στα συναλλαγματικά διαθέσιμα.
 - Στήριξη από Ε.Ε., ΕΚΤ και ΔΝΤ στα πλαίσια ισχυροποίησης της ευρωζώνης. Μηχανισμός στήριξης για αποφυγή διάχυσης της κρίσης:
 - i. Επαρκή χρονικά περιθώρια για πραγματοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.
-

- ii. Παρακολούθηση προόδου από κοινού με ΕΕ, ΕΚΤ, ΔΝΤ, αυξάνοντας την αξιοπιστία.
- iii. Σχεδιασμός ώστε να ενισχυθούν οι μεσοπρόθεσμες αναπτυξιακές προοπτικές. Έμφαση όχι μόνο στα δημοσιονομικά.
 - Το δημόσιο χρέος της Ελλάδος σχεδόν εξολοκλήρου σε ευρώ. Το 90% από το δημόσιο χρέος της Αργεντινής σε ξένο νόμισμα. Επίσης, το 80% κρατείται από ξένους, μειώνοντας τα κίνητρα για εξώθηση της χώρας σε χρεοκοπία.
 - Ισχυρό ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Στην αποτυχία της προσπάθειας της Αργεντινής συνέβαλε η πολιτική αστάθεια και η αδυναμία επιβολής των αλλαγών με κοινωνικά δίκαιο τρόπο.

Πηγή: (Eurobank Research, 2010)

http://www.pspa.uoa.gr/fileadmin/pspa.uoa.gr/uploads/Undergraduate/42582S_Comparative_Politics_Π_Argent-Hellas_2012-13.pdf [28-2-2015]

Αναλυτικότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 90' η Αργεντινή, όπως και η Ελλάδα, αντιμετώπιζαν παρόμοια προβλήματα. Και οι δύο χώρες χαρακτηρίζονταν από μη σωστή δημοσιονομική διαχείριση, για να καλύψουν τα ελλείμματα τους χρησιμοποιούσαν νομισματική επέκταση, δεν προσπαθούσαν να μειώσουν το δημόσιο χρέος τους αλλά αντιθέτως, το διόγκωναν, και δεν παρουσίαζαν οικονομική ανάπτυξη. Οι ομοιότητες των δύο χωρών συνεχίζονται ως προς τις επιλογές που έκαναν για να διορθώσουν τα προβλήματα της οικονομίας τους. Και οι δύο χώρες επέλεξαν να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και σταθεροποίησης βασισμένο σε μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία. Αρχικά, τα αποτελέσματα χαρακτηρίστηκαν ως επιτυχή, καθώς σημειώθηκε ισχυρή ανάπτυξη, μειώθηκε ο πληθωρισμός και τα δημοσιονομικά ελλείμματα και αποκαταστάθηκε η εμπιστοσύνη των αγορών και οι εισροές των κεφαλαίων.

Παρόλα αυτά, η πορεία των δύο χωρών στα τέλη της δεκαετίας του 90' αλλάζει. Η Ελλάδα μπαίνει στην ΟΝΕ, εφόσον έχει καταφέρει να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της ένταξης της, ενώ η Αργεντινή χρεοκοπεί. Η μη σωστή διαχείριση των δημοσιονομικών συνεχίζεται για μια δεκαετία ακόμα και στις δύο χώρες. Συνεχίζουν να παρουσιάζουν ελλείμματα, μεγάλες δημόσιες δαπάνες, διαφθορά, αδιαφάνεια.

Και στις δύο χώρες ήταν υποχρεωτική η εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών, οι οποίες δεν προχώρησαν καθώς οι κυβερνήσεις δεν ήθελαν να αναλάβουν το πολιτικό κόστος. Επιπλέον, η Ελλάδα και η Αργεντινή βίωσαν την ανατίμηση του νομίσματος τους υπό ένα καθεστώς

σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας, με αποτέλεσμα την μείωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας τους.

Τα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών και το εξωτερικό χρέος αυξήθηκαν με αποτέλεσμα την αύξηση του κινδύνου. Όταν το εξωτερικό μακροοικονομικό περιβάλλον έπαυε να είναι ευνοϊκό, οι χρόνιες αδυναμίες ήταν πλέον εμφανείς. Οι δύο χώρες δέχθηκαν επιθέσεις αξιοπιστίας από τις αγορές, οι οποίες άρχισαν να αμφισβητούν τη διατηρησιμότητα του χρέους των δύο χωρών, σε συνδυασμό με τις άσχημες αναπτυξιακές προοπτικές. Το ασφάλιστρο κινδύνου και τα επιτόκια δανεισμού εκτοξεύθηκαν απότομα ανατροφοδοτώντας τις ανησυχίες για την εξυπηρέτηση του χρέους.

Η τελική έκβαση, δεν φαίνεται να είναι η ίδια για την Ελλάδα, καθώς υπάρχουν κρίσιμες και σημαντικές διαφοροποιήσεις. Πρώτα από όλα, η Ελλάδα αντικατέστησε τη δραχμή με το ευρώ ενώ η Αργεντινή πρόσδεσε μονομερώς το νόμισμά της στο δολάριο. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αμφισβητείτε συνεχώς και εντεινόμενο ρυθμό η αξιοπιστία της πολιτικής διατήρησης σταθερής ισοτιμίας με το δολάριο. Το σενάριο της εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ δεν μπορεί να σταθεί νομικά, δεν αποτελεί επιλογή από τις αγορές και παράλληλα συνοδεύεται με τεράστιο κόστος. Μία ακόμα σημαντική διαφορά είναι ότι η Ελλάδα δεν δέχεται κερδοσκοπικές επιθέσεις στα συναλλαγματικά της διαθέσιμα και στο νόμισμά της. Επιπλέον, η χώρα διαθέτει ένα από τα πιο ασφαλή τραπεζικά συστήματα που δεν έχει εκτεθεί στους κινδύνους των τοξικών ομολόγων. Παράλληλα, η ΕΚΤ προστατεύει το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποτελώντας εγγυητής ως προς τον δανεισμό. Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα το τραπεζικό σύστημα έχει στηριχτεί από ΕΕ, ΕΚΤ και ΔΝΤ ενισχύοντας την κεφαλαιακή επάρκεια, τη ρευστότητα και την εποπτεία των τραπεζικών ιδρυμάτων.

Θα πρέπει να προστεθεί ότι η Ελλάδα αποτελεί μέλος της Ευρωζώνης και η χρεοκοπία της θα προκαλούσε αλυσιδωτές αντιδράσεις σε όλα τα κράτη μέλη ενώ θα διακινδυνευόταν και η αξιοπιστία και η βιωσιμότητα του Ευρώ. Η Αργεντινή δεν τυγχάνει να έχει τα ίδια χαρακτηριστικά. Μία ακόμα βασική διαφορά είναι ότι το ελληνικό δημόσιο χρέος διακρατείται, στο μεγαλύτερο μέρος του (80%), από ξένους, με αποτέλεσμα αυτοί να μην επιθυμούν την ζημία τους με την χρεοκοπία της χώρας. Επιπλέον, είναι σχεδόν εξολοκλήρου σε ευρώ και όχι σε ξένο νόμισμα. Αντιθέτως, το 90% του χρέους της Αργεντινής ήταν σε ξένο νόμισμα, καθιστώντας την εξυπηρέτησή του δύσκολη, καθώς τα συναλλαγματικά αποθέματα (εξαιτίας και των χαμηλών εξαγωγικών εσόδων) δεν επαρκούσαν υπό την πίεση της ανάγκης διατήρησης της σταθερής ισοτιμίας.

Στην περίπτωση της Αργεντινής υπάρχει έντονη κριτική για το ΔΝΤ. Η χώρα οδηγήθηκε στην χρεοκοπία αποτελώντας και το έναυσμα ως προς το αν το ΔΝΤ ήταν αποτελεσματικό

στις λύσεις που πρότεινε για τη χώρα. Η αποτυχία του ΔΝΤ να εγγυηθεί την επαρκή συμμόρφωση της Αργεντινής στις απαιτήσεις του προγράμματος που είχε προτείνει για την επίλυση της κρίσης της, αποτελεί και λόγο ανησυχίας στην ελληνική κρίση, καθώς ήδη παρουσιάζονται οι πρώτες επιφυλακτικές αναλύσεις ως προς την ορθότητα των μέτρων που έχει ληφθεί στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα δεν παρακολουθείται μόνο από το ΔΝΤ αλλά και από την Ε.Ε., η οποία έχει σημαντικό ρόλο ως προς την διαμόρφωση των προτεινόμενων προγραμμάτων.

Σε ότι αφορά την περίπτωση αποτυχίας στην Αργεντινή, η πολιτική αστάθεια της χώρας, καθώς και τα μέτρα που επιβλήθηκαν με κοινωνικά άδικο τρόπο αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα στη χρεοκοπία της χώρας. Τα μέτρα πρότειναν τη βίαιη δημοσιονομική προσαρμογή που είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να βιώσει βαθιά ύφεση και την δημιουργία εσωτερικής υποτίμησης με τη δημιουργία αποπληθωρισμού.

Από την άλλη πλευρά και γνώμονα τα αποτελέσματα του πειράματος της Αργεντινής, αναγνωρίζεται ότι και στην Ελλάδα μπορεί να δημιουργηθεί βαθύτερη ύφεση. Για αυτό το λόγο, έχει δοθεί μεγαλύτερος ορίζοντας για την εφαρμογή του προγράμματος και επιχειρείται η τήρηση μιας ισορροπίας (Eurobank Research, 2010).

Κεφάλαιο 7^ο

Δημόσιο Χρέος & Έλλειμμα στην Ελλάδα

7.1. Η Ιστορία του Δημόσιου Χρέους

Η κρίση έφερε στην επιφάνεια τον όρο «δημόσιο χρέος», ο οποίος όμως χαρακτηρίζει την χώρα από την ίδρυση ελληνικού κράτους. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενα κεφάλαια, η Ελλάδα δεν είναι η πρώτη φορά που βιώνει δύσκολες οικονομικές καταστάσεις, καθώς η συνεχής δανειοδότηση της και οι πτωχεύσεις του παρελθόντος εντείνουν την δυσχέρεια της χώρας. Σύμφωνα με τη σύγχρονη ιστορία της χώρας, οι πολιτικές δυνάμεις που είχαν την εξουσία δεν χρησιμοποίησαν σωστά τους πόρους από τα δάνεια με αποτέλεσμα η κακοδιαχείριση και η χρήση των πόρων από τους πολιτικούς να αποτελεί συχνό φαινόμενο.

Συγκεκριμένα, το Ελληνικό κράτος πτωχέυει για πρώτη φορά το 1825, μόλις 4 έτη μετά την έναρξη της Επανάστασης και με τη δεύτερη να ακολουθεί μόλις 18 έτη αργότερα. Ακολουθεί και τρίτη πτώχευση μόλις το 1893 και μετά από 5 χρόνια η Ελλάδα λαμβάνει δάνειο 150 εκατ. Φράγκων υπό την επίβλεψη Διεθνή Οικονομικού Ελέγχου.

Στην πιο κοντινή Ιστορία και αμέσως μετά τη μεταπολίτευση του 1974, η Ελλάδα δανείστηκε υπέρογκα ποσά με συνέπεια την ταχύτατη διόγκωση του χρέους. Από το 1980 και μέχρι το 1993 το χρέος αυξάνεται με ιλιγγιώδης ρυθμούς και με ποσοστό 83% φτάνοντας το 111,6% του ΑΕΠ. Την ίδια περίοδο το έλλειμμα κυμαινόταν και αυτό σε υψηλά επίπεδα. Μετά το 1993, υπήρξε αλλαγή πολιτικής, καθώς η χώρα προσπαθούσε να μειώσει το δημόσιο χρέος έτσι ώστε να εκπληρώσει της απαιτήσεις της συνθήκης του Μάαστριχτ. Το χρέος σημείωσε μικρή μείωση, καθώς η χώρα βίωνε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και κατάφερε να υλοποιήσει μια σειρά αποκρατικοποιήσεων. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 90', η Ελλάδα πέτυχε τον περιορισμό του ελλείμματος κάτω από το 3%, επιτυγχάνοντας την είσοδο της στην ΟΝΕ.

Δυστυχώς, η εικόνα του μικρού ελλείμματος (<3%) δεν ήταν πραγματική. Οι κυβερνήσεις είχαν επιλέξει να αποκρύψουν ελλείμματα και δάνεια της χώρας έτσι ώστε να πετύχουν τους στόχους της ΟΝΕ. Η «δημιουργική λογιστική» των τότε κυβερνήσεων απέκρυψε τα δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και αποτέλεσε ένα γερό λίθο στην έναρξη του κλονισμού εμπιστοσύνης των διεθνών θεσμών απέναντι στη χώρα. Η Goldman Sachs υπήρξε «συνεταίρος» αυτής της πρακτικής και πολλοί αναλυτές αναφέρουν ότι οι πρακτικές της τότε χρονικής περιόδου είναι αυτές που έχουν οδηγήσει την Ελλάδα στη δυσμενή κατάσταση που αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια. Πολλοί από τους αναλυτές εκφράζουν την άποψη ότι η πρακτική της «δημιουργικής λογιστικής» είναι αυτή που επέτρεψε μεν την είσοδο της Ελλάδας στην ΟΝΕ αλλά κατάφερε να αποδυναμώσει ακόμα περισσότερο την οικονομία της, αφού δεν υπήρξε ένα μακροπρόθεσμο πλάνο αντιμετώπισης των δομικών στρεβλώσεων της οικονομίας.

Συμπερασματικά και όπως αναφέρθηκε στις πρώτες γραμμές του εν λόγω κεφαλαίου, το δημόσιο χρέος και έλλειμμα της χώρας αποτελεί ζήτημα από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους. Για την πληρέστερη κατανόηση της δημιουργίας και διόγκωσης του, ακολουθεί μία συνοπτική καταγραφή των κυρίων χρονικών περιόδων που η χώρα έλαβε διάφορα δάνεια που σιγά σιγά προστίθεντο στο χρέος.

7.1.1. Η οικονομία επί βασιλείας του Όθωνα (1832-1862)

Το 1832 ο Όθωνας χρίζεται Βασιλεύς της Ελλάδος και η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των Μεγάλων Δυνάμεων για το νέο μονάρχη της χώρας φέρνει στην Ελλάδα δάνειο 60.000.000 γαλλικών φράγκων. Η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία αναλαμβάνουν εγγυήτριες για το δάνειο, με αντιστοιχία το ένα τρίτο στην καθεμία. Από το πρώτο αυτό δάνειο φανερώνεται η κακοδιαχείριση του ποσού. Αναλυτικότερα, τα πρώτα 40 εκ. φράγκα δεν κάλυψαν ποτέ τις ανάγκες του νεοσυσταθέν Ελληνικού κράτους. Σύμφωνα με το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, το 43,2% του ποσού σπαταλήθηκε από την αντιβασιλεία, η οποία είχε αναλάβει την εξουσία εξαιτίας του γεγονότος ότι ο Όθωνας ήταν μόλις 17 ετών και δεν μπορούσε να κυβερνήσει μέχρι την ενηλικίωση του. Σύμφωνα πάντα με τον Κολοκοτρώνη, ο Βαυαρικός στρατός έλαβε και αυτός μερίδιο από το ποσό, ενώ το υπόλοιπο ποσό που ήταν και το μεγαλύτερο

ποσοστό παρακρατήθηκε στο εξωτερικό. Η τρίτη δόση των 20.000.000 γαλλικών φράγκων δεν καταβλήθηκε ποτέ στην Ελλάδα.

Αποτέλεσμα ήταν η χώρα να λάβει μόνο το 14,2% για την κάλυψη των αναγκών της. Το 1835 ήταν μία καταλυτική χρονιά για το νεοσυσταθέν κράτος, καθώς οι ανάγκες κάλυψης των ελλειμμάτων και η εξυπηρέτηση του δάνειου έφταναν τα 2.700.000 δρχ. με το δημόσιο ταμείο να έχει μόλις 1.800.000 δρχ. Μετά από μόλις 8 έτη, η Ελλάδα κήρυξε τη δεύτερη χρεοκοπία στη νεότερη ιστορία της.

Στο τέλος του 1859 η Ελλάδα, παρότι είχε λάβει ένα δάνειο δεν είχε επωφεληθεί από αυτό αλλά αντιθέτως βρισκόταν να χρωστάει υπερτριπλάσια (Εκδοτική Αθηνών, 1996), (Οικονόμου Μιχ., 1873), (Σπηλιάδης Νικόλαος, 1862), (Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντίνος, n.d.).

7.1.2. Το οικονομικό έργο του Χαρίλαου Τρικούπη (1880-1893)

Το 1875 ο Χαρίλαος Τρικούπης χρήζεται πρώτη φορά πρωθυπουργός της Ελλάδος. Κατά την πρωθυπουργία του, κηρύχτηκε η τρίτη πτώχευση της χώρας. Ο νέος πρωθυπουργός οραματίζονταν την δημιουργία της Νέας Ελλάδας θέλοντας να πραγματοποιήσει ένα μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα για διαφόρους τομείς της οικονομίας αλλά και ένα φιλόδοξο σχέδιο έργων υποδομής. Επέβαλε φορολογία στους Έλληνες πολίτες για να μπορέσει να υλοποιήσει το όραμα του αλλά άρχισε ν' αντιμετωπίζει μία άσχημη οικονομική κατάσταση και η τρίτη πτώχευση είχε ως αποτέλεσμα την ολοκληρωτική κατάρπτωση της ελληνικής οικονομίας. Η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 50% για την αντιμετώπιση της καταστροφής. Σε πολιτικό επίπεδο και ως άμεση συνέπεια των παραπάνω, ο Τρικούπης έχασε στις εκλογές του Απρίλιο του 1895 και αποσύρθηκε από την πολιτική. (Οικονόμου Μιχ., 1873), (Σπηλιάδης Νικόλαος, 1862).

7.1.3. Διεθνής οικονομικός έλεγχος (1893-1912)

Στα χρόνια που ακολούθησαν και μόλις 4 χρόνια μετά την κήρυξη της τρίτης πτώχευσης της, η Ελλάδα μπήκε στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Όπως είναι φυσικό επακόλουθο, ο πόλεμος έφερε περισσότερα δεινά για την οικονομία της χώρας, καθώς ήδη από την πτώχευση η οικονομία είχε σχεδόν καταρρεύσει και η κατάσταση για την Ελλάδα γινόταν όλο και πιο ασαφή.

Με την λήξη του πολέμου η Ελλάδα υποχρεώθηκε να καταβάλλει στην Τουρκία πολεμική αποζημίωση χωρίς βέβαια να μπορεί ν' ανταπεξέλθει. Άρα η Ελλάδα έπρεπε για μία ακόμα φορά να λάβει νέο δάνειο για να μπορέσει να αποπληρώσει τις υποχρεώσεις της πολεμικής αποζημίωσης. Οι δανειστές για να διασφαλίσουν την είσπραξη των χρημάτων τους, εγκατέστησαν στην χώρα για 81 χρόνια Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Η συμφωνία προέβλεπε η χώρα να προβαίνει σε τακτικές πληρωμές και έτσι οι δανειστές απαίτησαν την κατ'ευθείαν είσπραξη των κερδών από τα μονοπώλια που είχε η χώρα και αφορούσαν το πετρέλαιο, τα σπύρτα, τα τραπουλόχαρτα, τα τσιγαρόχαρτα, το φόρο καπνού, τα τέλη χαρτοσήμου και τους δασμούς από το τελωνείο του Πειραιά.

Συμπερασματικά, από το 1824 ως το 1897 η Ελλάδα πήρε 10 εξωτερικά δάνεια, συνολικά 770 εκ. γαλλικά φράγκα. (Γκούβας Χαράλαμπος, 2006).

7.1.4. Τα Οικονομικά των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1922)

Η αμέσως επόμενη χρονική περίοδος δεν ήταν καθόλου ήρεμη για όλα τα Βαλκάνια. Το 1912 η Ελλάδα, η Σερβία, η Βουλγαρία και το Μαυροβούνιο αποφασίζουν να επιτεθούν στην Τουρκία με στόχο την διεκδίκηση των εδαφών της Μακεδονίας και της Θράκης. Μετά από τη νίκη τους ακολούθησε και δεύτερος πόλεμος το 1913, καθώς οι τέσσερις χώρες δεν μπορούσαν να προβούν σε μία συμφωνία για το ποια εδάφη θα προσαρτήσει η καθεμία.

Η ελληνική οικονομία μη μπορώντας να ικανοποιήσει τις δανειακές της υποχρεώσεις έλαβε ακόμα τέσσερα δάνεια από το 1902 ως το 1914 συνολογλήθηκαν τέσσερα εξωτερικά δάνεια.

Με την εμπλοκή της χώρας στους Βαλκανικούς πολέμους και με τη, επίτευξη της νίκης, η Ήπειρος, η Μακεδονία και η Θράκη αποτελούσαν πλέον ελληνικά εδάφη. Αυτό είχε ως

άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση των εξόδων της χώρας για τους πολέμους αλλά και για την κάλυψη των αναγκών των νέων περιοχών, τα οποία καλύφθηκαν από νέο δάνειο που συνέβαλε στην ακόμα μεγαλύτερη αύξηση του χρέους της.

Η Ελληνική οικονομία βίωσε επίσης, και τις οικονομικές επιπτώσεις της εκστρατείας του 1919-1922, που τελείωσε με την Μικρασιατική καταστροφή (Γκούβας Χαράλαμπος, 2006), (Πίνη Μαίρη, 2011).

7.1.5. Η οικονομία την περίοδο 1923-1940

Μετά το 1922 και μέχρι το ξέσπασμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 1929, η Ελληνική οικονομία παρουσιάζει βήματα ανόρθωσης. Συγκεκριμένα, αρχίζει η άνθιση ίδρυσης νέων βιοτεχνιών και βιομηχανιών αλλά και η υλοποίηση μεγάλων δημοσίων έργων, όπως το φράγμα του Μαραθώνα. Τα πρώτα θετικά ψήγματα άρχισαν να διαφαίνονται. Το νόμισμα της χώρας σταθεροποιήθηκε και έδωσε νέα πνοή στην οικονομία. Η Ελλάδα βίωσε τη δραματική αύξηση του πληθυσμού της μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και τη συρροή πολλών προσφύγων, με αποτέλεσμα να κληθεί και πάλι να καλύψει τις ανάγκες των ανθρώπων αυτών, να στηρίξει την παραγωγή της χώρας και να βελτιώσει την οικονομία.

Για ακόμα μία φορά και για μία περίοδο 6 ετών, η Ελλάδα λαμβάνει ακόμα εννέα δάνεια. Η εξάρτηση της χώρας από τα ξένα κεφάλαια αρχίζει και πάλι ν' αποτελεί σοβαρό πρόβλημα, καθώς αρχίζει να γίνεται δύσκολη η αποπληρωμή ενός τεράστιου δημόσιου χρέους, με αποτέλεσμα να χρειάζεται το 29% των εσόδων του κράτους για την εξυπηρέτηση του χρέους.

Η κατάσταση δεν έμελλε να γίνει καλύτερη, καθώς η παγκόσμια οικονομία βιώνει την κρίση του 1929 και η Ελλάδα βρίσκεται σε ήδη δυσμενή θέση με τα οικονομικά της δεδομένα. Η χώρα για να μπορέσει να βελτιώσει την εικόνα της, προβαίνει στη λήψη έκτακτων μέτρων και στην διεύρυνση και αύξηση της φορολογίας των πολιτών.

Οι όποιες διορθωτικές κινήσεις που ελήφθησαν δεν κατάφεραν να αλλάξουν την μοίρα της χώρας που το 1932 πτωχεύει ξανά (Γκούβας Χαράλαμπος, 2006), (Ηλιαδάκης Τάσος, 2011).

7.1.6. Β` Παγκόσμιος Πόλεμος και Εμφύλιος Πόλεμος (1940-1949)

Η περίοδος του Β' Παγκοσμίου πολέμου και του Εμφυλίου ήταν από τις πιο καταστροφικές για τη χώρα. Τον Απρίλιο του 1941 η Ελλάδα περιέχεται στην κατοχή της Γερμανίας, όπου και παραμένει μέχρι τον Οκτώβριο του 1944. Η κατοχή έφερε πολλά δεινά στον Ελληνικό λαό και στην οικονομία της χώρας, η οποία είχε υποστεί μεγάλη καταστροφή από την προσπάθεια της να αντιμετωπίσει τους κατακτητές. Η κατοχή οδήγησε την ελληνική οικονομία σε πλήρη κατάρρευση αφού οι Γερμανοί επέταξαν για την σίτιση τους όλα τα τρόφιμα και τις πρώτες ύλες, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να τραφεί ο ελληνικός λαός και να ξεσπάσει ο μεγάλος λιμός το 1941-42.

Η χώρα εκτός από τα ανθρώπινα θύματα, έχασε μεγάλο κομμάτι του φυσικού της πλούτου, των υποδομών της σε αεροδρόμια, σε λιμάνια, σε γέφυρες, κλπ. Επιπλέον, η γερμανική κατοχή είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή αναρίθμητων χωριών και πόλεων, κυρίως ως αντίποινα στην αντίσταση των ανταρτών. Η Γερμανία καθ' όλη τη διάρκεια της κατοχής, εκμεταλλευόταν τις βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα αναλαμβάνοντας τον πλήρη έλεγχο τους και την πλήρη εκμετάλλευσή τους. Τέλος, η Γερμανία ληστεύει τεράστια ποσά από τη χώρα, αναγκάζοντας τη να πληρώνει υπέρογκα ποσά για την στρατιωτική τους υποδομή και εκδίδει και πλαστά μάρκα με τα οποία τροφοδοτεί την ελληνική αγορά. Η έλλειψη των τροφίμων και των βασικών αγαθών είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών των προϊόντων και την εκτόξευση του πληθωρισμού. Η μαύρη αγορά ανθούσε και η υποτίμηση της δραχμής ήταν καθημερινό φαινόμενο επηρεάζοντας όλες τις συναλλαγές στην αγορά. Η γερμανική κατοχή άφησε πίσω της πολλά δεινά που δεν έχουν ξεχαστεί ως και σήμερα.

Η Γερμανική κατοχή λήγει τον Οκτώβριο του 1944, αλλά δυστυχώς η Ελλάδα μπαίνει σε νέα αναταραχή με τον Εμφύλιο να κρατεί μέχρι το 1949. Παρότι η χώρα έλαβε οικονομική βοήθεια από το σχέδιο Μάρσαλ, η οικονομία συνέχισε να παραπαίει και ο ένοπλος αγώνας να συντηρείται οικονομικά από την εξωτερική βοήθεια του σχεδίου Μάρσαλ. Με τις πρώτες εμφύλιες συγκρούσεις να πραγματοποιούνται από το 1943 και με συνολική διάρκεια 6 ετών, η χώρα αλλάζει ριζικά και ο λαός της μαστίζεται από βαθιά φτώχεια και μιζέρια (Γκούβας Χαράλαμπος, 2006).

7.1.7. Τα οικονομικά της μεταπολεμικής περιόδου (1950-1967)

Η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίστηκε από την ανάγκη της ανοικοδόμησης και της αποκατάστασης των υλικών ζημιών που είχαν γίνει κατά τη διάρκεια του πολέμου. Πολλές από τις βασικές δομές της χώρας είχαν καταστραφεί ή είχαν πάθει ανυπολόγιστες ζημιές με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλο πρόβλημα για την ίδια τη βιωσιμότητα της χώρας, πόσο μάλλον για την οικονομική της ανάπτυξη και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

Από την λήξη του πολέμου και μετά, η λύση που διαφαινόταν ως απάντηση στην οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη ήταν η υποτίμηση της δραχμής. Η υποτίμηση της δραχμής χρησιμοποιήθηκε ως βασικό μέτρο για την προσπάθεια σταθεροποίησης του νομίσματος και αναστροφής του κλίματος ανασφάλειας που επικρατούσε για αυτό. Από την λήξη του πολέμου και μετά, το βασικό νόμισμα που κυριαρχούσε ήταν η χρυσή λίρα, καθώς δεν υπήρχε εμπιστοσύνη στη δραχμή. Το 1953 ο Σπύρος Μαρκεζίνης υποτιμά τη δραχμή κατά 100% και ταυτόχρονα αποφασίζει την απελευθέρωση των εισαγωγών. Με αυτό τον τρόπο, η οικονομία κατάφερε να αρχίσει να ισορροπεί παρουσιάζοντας αλλαγή στον προϋπολογισμό και στο έλλειμμα που παρέμεναν μέχρι τότε ελλειμματικά και παρουσιάζοντας τα πρώτα θετικά στον ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας.

Σε ότι αφορά τη δανειοδότηση της χώρας, η Ελλάδα είχε λάβει μόνο τρία δάνεια από το 1944 και μέχρι το 1955. Επιπλέον, η χώρα μόλις είχε βγει από ένα πόλεμο και σπαραζόταν από έναν εμφύλιο. Εντούτοις, το δημόσιο χρέος εξακολουθούσε να είναι ένα από τα μεγαλύτερα αγκάθια της ελληνικής οικονομίας. Η χώρα «κουβαλούσε» στο χρέος της δάνεια που είχε λάβει προ και μετά του πολέμου καθιστώντας την εξυπηρέτηση του αβάσταχτη.

Από το 1955 μέχρι το 1963, η ελληνική οικονομία παρουσίασε ραγδαίους ρυθμούς ανάπτυξης με πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Γ. Καραμανλή και με το 1961 ν' αποτελεί σταθμό στην τότε πρωθυπουργική του θητεία, καθώς υπογράφηκε η συμφωνία μελλοντικής σύνδεσης με την ΕΟΚ . Μέσα σε αυτή την περίοδο, η ελληνική κυβέρνηση σύναψε 28 εξωτερικά δάνεια, συνολικού ποσού 406,4 εκ. δολαρίων. Το Σχέδιο Μάρσαλ αποτέλεσε την βάση για την χώρα για να μπορέσει σιγά σιγά να ορθοποδήσει και να αρχίσει να ξαναχτίζει την κατεστραμμένη από το πόλεμο οικονομία της. Το νόμισμα σταθεροποιήθηκε, ξένοι επενδυτές με κεφάλαια άρχισαν να εισρέουν στην ελληνική αγορά, η βιομηχανία άρχισε να αναπτύσσεται και γενικότερα, να αλλάζει η εικόνα της χώρας. Ο πληθυσμός που είχε ταλαιπωρηθεί τόσο πολύ από τις προηγούμενες δεκαετίες άρχισε να βελτιώνει επίπεδο διαβίωσης του και να ζει καλύτερα. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι σε αυτές τις

δύο δεκαετίες, τα ελληνικά μεταναστευτικά τμήματα προς την Γερμανία, το Βέλγιο, την Αυστραλία και τις ΗΠΑ ήταν χιλιάδες, αποτελώντας και ένα από τα μελανά σημεία της τότε περιόδου.

Η ελληνική οικονομία για να καταφέρει να ορθοποδήσει στηρίχτηκε σε τέσσερις βασικούς πυλώνες που είναι οι ακόλουθοι :

1. Το συνάλλαγμα που εισέρρεε από τη ναυτιλία. Η ελληνική ναυτιλία κατείχε από τότε υψηλή θέση στον κόσμο. Ο αριθμός των Ελλήνων που απασχολούνταν στο κόσμο της ναυτιλίας ήταν πολύ σημαντικός. Οι Έλληνες ναυτικοί ξενιτεύονταν και έστελναν συνεχώς επιταγές στις οικογένειές τους, με αποτέλεσμα να τους προσφέρουν τη δυνατότητα να έχουν ένα καλύτερο εισόδημα και συνάμα μία επιπλέον ευκαιρία να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο.

2. Το συνάλλαγμα που εισέρρεε από τους μετανάστες. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο αριθμός των Ελλήνων που διάλεξαν τον δρόμο της ξενιτιάς για ένα καλύτερο αύριο ήταν πολύ μεγάλος. Εκατομμύρια Έλληνες ξενιτεύτηκαν στη Γερμανία, τις ΗΠΑ, την Αυστραλία, το Βέλγιο, και άλλες χώρες. Αυτοί οι άνθρωποι έστελναν και αυτοί τις οικονομίες τους στους οικείους τους στην Ελλάδα με αποτέλεσμα να συνεισφέρουν στην καλύτερευση της ζωής τους. Επιπρόσθετα, πολλοί από αυτούς επέστρεψαν πίσω στην πατρίδα τους και επένδυσαν τις οικονομίες τους στην αγορά ενός σπιτιού ή στην δημιουργία μίας επιχείρησης.

3. Το σταδιακά αυξανόμενο συνάλλαγμα από τον τουρισμό. Εκείνη την εποχή, η Ελλάδα ήταν μια χώρα που δεν την επισκέπτονταν κύματα τουριστών, όπως σήμερα. Παρόλα αυτά, αυτό σιγά σιγά άρχισε να αλλάζει. Η χώρα άρχισε να αποκτά τουριστική υποδομή και οργανωμένες τουριστικές υπηρεσίες, προσφέροντας την δυνατότητα στους ξένους επισκέπτες να την επισκεφτούν και να θελήσουν να ξοδέψουν τις οικονομίες των διακοπών τους. Οι τουριστικές εγκαταστάσεις αρχικά ήταν κρατικές επιχειρήσεις, οι οποίες σταδιακά έχουν αποκρατικοποιηθεί μέχρι σήμερα και έχουν συμβάλει στην συνολική ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος που προσφέρει η Ελλάδα.

4. Οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων όπως το λάδι, οι ελιές, η σταφίδα, τα φρούτα, και άλλα προϊόντα αποτέλεσαν τον τέταρτο πυλώνα ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Οι εξαγωγές των ελληνικών προϊόντων έδωσαν τη δυνατότητα στη χώρα να μπορέσει να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που ανοίγονταν στις ξένες αγορές και παράλληλα να φέρει χρήμα στην εσωτερική αγορά. Επιπρόσθετα, αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για την δημιουργία της Ελλάδος ως εξαγωγική χώρα σε ανώτερης ποιότητας προϊόντα.

Συμπερασματικά, μεταξύ του 1961 και 1966, το ΑΕΠ της Ελλάδος παρουσίαζε σταθερή αύξηση το χρόνο κατά 7% το χρόνο, ενώ παράλληλα σταθερή αύξηση παρουσίαζε και το κατά κεφαλήν εγχώριο προϊόν κατά 6,3%. Επιπλέον, η βιομηχανική παραγωγή παρουσίαζε αύξηση κατά 9% το χρόνο ενώ ο πληθωρισμός κυμαίνονταν στο 3%.

Παρόλο που τα σημάδια ανάκαμψης για την ελληνική οικονομία ήταν πολύ σημαντικά, η οικονομία άρχισε και πάλι να κλονίζεται από την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού της χώρας και την ανατροπή του δημοκρατικού καθεστώτος το 1967 από τους συνταγματάρχες (Ηλιαδάκης Τάσος, 2011), (Ραφαηλίδης Βασίλης, 2010).

7.1.8. Τα Οικονομικά της Δικτατορίας των Συνταγματάρχων (1967-1974)

Κατά την περίοδο της χούντας, η Ελλάδα βίωνε υψηλό πληθωρισμό και νομισματική αστάθεια. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα του ελληνικού πληθυσμού τότε απασχολούνταν με τον αγροτικό τομέα, τον οποίο το καθεστώς δεν κατάφερε να αναπτύξει όπως η προγενέστερη κυβέρνηση. Ο ρυθμός ανάπτυξης του αγροτικού τομέα κινήθηκε αυξητικά μόλις με 1,8% σε αντίθεση με το 4,2% του παρελθόντος. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση του κατά κεφαλή εθνικού εισοδήματος κατά 12%. Το καθεστώς επέλεξε να μην στηρίζει την αγροτική παραγωγή μειώνοντας τις επιδοτήσεις των παραγωγών και θεσπίζοντας δελτίο τιμών για τα αγροτικά προϊόντα με αποτέλεσμα τον μαρασμό της αγροτικής οικονομίας. Επιπλέον, το καθεστώς επέλεξε την κατασκευή πολλών τεχνικών έργων σε όλη την Επικράτεια.

Ο συνδυασμός του μαρασμού της αγροτικής οικονομίας και της ζήτησης εργατικών χεριών στα έργα αρχίζει να δημιουργεί την ερήμωση της υπαίθρου και την έντονη ανάπτυξη της αστυφιλίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 50% της εσωτερικής μετανάστευσης έγινε στα μόλις 7 χρόνια της δικτατορίας και το υπόλοιπο 50% είχε ήδη μεταναστεύσει το 1950 και μέχρι το 1967. Από τους αριθμούς διαφαίνεται η έντονη μετακίνηση του εσωτερικού πληθυσμού με τις πόλεις να μεγαλώνουν και τα χωριά να ερημώνουν.

Η αύξηση του πληθωρισμού τροφοδοτείται επίσης, από την αύξηση των τιμών στα προϊόντα και στις υπηρεσίες εξαιτίας της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης το 1973.

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τα βασικά οικονομικά μεγέθη της δικτατορίας:

% ανάπτυξης ιδιωτικών επενδύσεων παγίου κεφαλαίου	-15% (1967-69) και σε -18% (1970-72)
Σύνολο των επενδύσεων	-7% (1970-72)
Μείωση στην αγροτική οικονομία	-4% (1970-72)
Εξαγωγές αγροτικών προϊόντων	-15% (1972)
Έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών	+ 8 φορές επάνω (1973)
Εξωτερικές υποχρεώσεις	από ένα μέσο πλεόνασμα της τάξεως των 14,6 εκατομμυρίων δολαρίων το 1960-66 σε μέσο ελλειμματικό της τάξεως των 117,0 εκατομμυρίων το 1967-73
Δείκτης καταναλωτικών τιμών	+ 15,3% (1972) & + 37,8% (1973)
Δημόσιο χρέος	+48.8 δις δρχ. (1973)

(Γκούβας Χαράλαμπος, 2006), (Ραφαηλίδης Βασίλης, 2010). [16-3-2015]

7.1.9. Περίοδος ένταξης στην ΕΟΚ-ΕΕ και την ευρωζώνη (1974-2001)

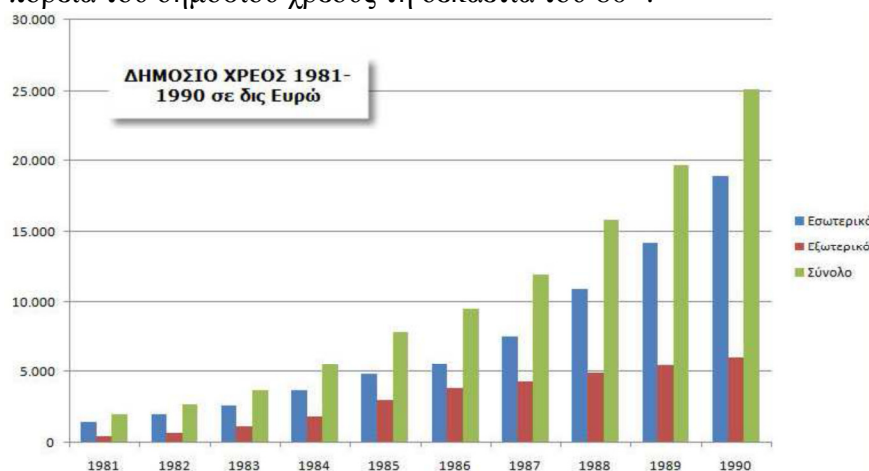
Αμέσως μετά την μεταπολίτευση, τα πράγματα αρχίζουν να αλλάζουν σε ότι αφορά το ελληνικό δημόσιο χρέος. Από το 1974 έως το 1981 την πρωθυπουργία αναλαμβάνει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής που επέλεξε να κρατικοποιήσει και να επεκτείνει σταδιακά τη δημόσια διοίκηση αυξάνοντας τις δαπάνες που ήταν απαραίτητες για την εξυπηρέτηση των αναγκών του κράτους. Σε διεθνές επίπεδο ο Κωνσταντίνος Καραμανλής πετυχαίνει την ένταξη της Ελλάδος το 1981 στην ΕΟΚ. Επιπλέον, ο πληθωρισμός μειώθηκε ελαφρά και το ΑΕΠ παρουσίαζε αύξηση 3-4% ανά έτος.

Το 1981 αναλαμβάνει την πρωθυπουργία ο Ανδρέας Παπανδρέου. Στην περίοδο της πρωθυπουργίας του, το κράτος επεκτείνεται με ραγδαίους ρυθμούς, καθώς δημιουργείται το εθνικό σύστημα υγείας, το συνταξιοδοτικό και η επέκταση της δωρεάν ανώτατης παιδείας. Το αποτέλεσμα ήταν άμεσο στην αύξηση των δημοσίων δαπανών, αφού η κάλυψη των αναγκών για την δημόσια διοίκηση, την υγεία, τις συντάξεις και την παιδεία απαιτούσε το

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

10% του ΑΕΠ για τον κάθε τομέα. Επιπλέον, η εκλεγμένη κυβέρνηση συνεχίζει την τακτική των κρατικοποιήσεων, ειδικά μεγάλων επιχειρήσεων όπως η ΛΑΡΚΟ, η ΠΥΡΚΑΛ, η ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ, η Ελληνική Χαλυβουργία, τα ναυπηγεία Σκαραμαγκά, η Πειραιϊκή Πατραϊκή, κλπ. Αντίστοιχα, θα πρέπει να σημειωθεί και η αύξηση του κατά κεφαλήν πραγματικό εισόδημα κατά 5,2% από το 1981 ως το 1989.

Κατά την δεκαετή κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου, η αύξηση των κρατικοποιήσεων και η συνεχής αύξηση του κράτους οδήγησε στην διπλάσια αύξηση του δημοσίου χρέους που το 1990 άγγιζε το 80% του ΑΕΠ. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο διάγραμμα που δείχνει την πορεία του δημοσίου χρέους τη δεκαετία του 80' .

Πηγή:
www.economics.gr

http://epicurus2day.blogspot.gr/2008/10/blog-post_16.html [30-4-2015]

Όπως διακρίνεται στο παραπάνω διάγραμμα, η πορεία του χρέους ήταν συνεχώς αυξητική αγγίζοντας το 80% του ΑΕΠ 1990, που αναλαμβάνει την πρωθυπουργία της χώρας ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης. Η νέα κυβέρνηση παρέλαβε ένα κράτος που είχε κρυφά χρέη που δεν ήταν υπολογισμένα στο συνολικό δημόσιο χρέος της χώρας και αποφάσισε να προχωρήσει στην αποκάλυψη τους και στην καταγραφή τους. Το αποτέλεσμα ήταν το δημόσιο χρέος να αυξηθεί ακόμα περισσότερο φτάνοντας στο 110% του ΑΕΠ σε μόλις 3 χρόνια διακυβέρνησης.

Επιπρόσθετα, εντείνεται η προσπάθεια μείωσης του δημοσίου κράτους και επιχειρείται μία προσπάθεια λήψης διαρθρωτικών μέτρων για την καλυτέρευση της οικονομίας, χωρίς όμως άμεσο αποτέλεσμα. Το ΑΕΠ της χώρας μειώνεται με αποτέλεσμα στα τέλη του '93 η Ελλάδα να παρουσιάζει μεγαλύτερο έλλειμμα.

Η διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ την δεκαετία του '90 ακολούθησε τελείως διαφορετική πορεία από αυτή της προηγούμενης δεκαετίας. Συγκεκριμένα, ο Κωνσταντίνος Σημίτης διάλεξε μια σφιχτή οικονομική πολιτική για να διορθώσει τα λάθη του παρελθόντος και

κυρίως, να ικανοποιήσει τις προϋποθέσεις για την ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωζώνη, η οποία επετεύχθη το 2001 (<http://www.thermopilai.org>, 2011).

7.2. Η χρονική πορεία στην κρίση εξυπηρέτησης του χρέους του 2010

Τα δημοσιονομικά προβλήματα της Ελλάδος είναι αποτέλεσμα της συνεχής αύξηση των δημοσίων δαπανών, σε συνδυασμό με την εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Τα ελλείμματα αυτά οδήγησαν σε ταχύτατη συσσώρευση δημοσίου χρέους (Μουσαφίρης Χρήστος, 2008). Τα αίτια που συνέβαλαν στην διαχρονικά ανοδική πορεία, των δημοσιονομικών ελλειμμάτων συνοψίζονται στα εξής :

- i. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία το έλλειμμα μιας χώρας επηρεάζεται άμεσα από το ΑΕΠ της. Στην Ελλάδα, παρατηρείται συνεχής ετήσια άνοδος των κρατικών ελλειμμάτων χωρίς αυτή να συνοδεύεται από διαρκώς αυξανόμενους ρυθμούς ανόδου του ΑΕΠ.
- ii. Επιπλέον, ο υπέρογκος δημόσιος τομέας και οι συνεχείς αυξητικές ανάγκες του κράτους για μισθούς και συντάξεις που αποτελούν τις «ανελαστικές» δαπάνες του στο σύνολο των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα αίτια της αδυναμίας της κυβέρνησης να ελέγξει τη συνεχή ανοδική τάση των ελλειμμάτων.
- iii. Ένας άλλος παράγοντας που οδήγησε στη διόγκωση των κρατικών ελλειμμάτων είναι η απόκλιση που παρατηρήθηκε μεταξύ των προβλεφθέντων και πραγματοποιηθέντων φορολογικών εσόδων.
- iv. Η φοροδιαφυγή και η μειωμένη φορολογική βάση αποτελούν βασικές εστίες μη απόδοσης των προσδοκώμενων εσόδων στο κράτος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα φορολογικά βάρη να φέρονται συνήθως από τις οικονομικές τάξεις του πληθυσμού που προσφέρουν μισθωτή εργασία.
- v. Τέλος, το πρόβλημα της κοινωνικής ασφάλισης και συγκεκριμένα, η διεύρυνση των ελλειμμάτων των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας αποτελούν το αγκάθι της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης για την μείωση των ελλειμμάτων (Βάμβουκας Γ.- Στεργίου Δ., 1991), (Τάτσος Ν., 1994).

Ωστόσο, η συνεχής και συστηματική προσπάθεια εξάλειψης των ανισορροπιών του δημόσιου τομέα οδήγησε στη βαθμιαία πτώση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης από 13,6% του ΑΕΠ το 1993 σε 1,8% το 1999. Με βάση το έλλειμμα του 1999, η χώρα ικανοποιούσε από τις αρχές του 2000 το σχετικό κριτήριο της Συνθήκης του Μάαστριχτ και επέτυχε την είσοδό της στη ζώνη του ευρώ από την 1/1/2001. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης προέβλεπε ότι ο προϋπολογισμός στο εξής θα έπρεπε να είναι «ισοσκελισμένος ή πλεονασματικός», γεγονός που οδήγησε σε περαιτέρω αποκλιμάκωση του ελλείμματος αφού διαμορφώθηκε στο 0,9% του ΑΕΠ το 2000, καθιστώντας εφικτή τη δημιουργία πλεονάσματος το 2001 (Παπαδήμος Λουκάς, 2001). Η αποκλιμάκωση των ελλειμμάτων επηρέασε πτωτικά και το δημόσιο χρέος, το οποίο διαμορφώθηκε στο 103,9% του ΑΕΠ.

Η πραγματοποίηση του πλεονάσματος, το οποίο επιτεύχθηκε το 2001 παρά την επιδείνωση του διεθνούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος, οφειλόταν στην αυστηρή τήρηση του προϋπολογισμού του 2001(ιδιαίτερα στο σκέλος των δαπανών), αλλά και στην είσπραξη έκτακτων εσόδων, που δεν προβλέπονταν στον έκτακτο προϋπολογισμό. Έτσι, το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού συνέχισε την πτωτική του πορεία και περιορίστηκε στο 3,6%, έναντι 4,3% το 2000 επηρεάζοντας πτωτικά και το δημόσιο χρέος (99,7% του ΑΕΠ) (Παπαδήμος Λουκάς, 2002).

Παρά την διαπιστούμενη μικρότερη πρόοδο προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και την αναθεώρηση των στοιχείων, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης στη χώρα συνέχισε την πτωτική του πορεία και μειώθηκε από 1,4% του ΑΕΠ το 2001 σε 1,2% του ΑΕΠ το 2002. Ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ στο τέλος του 2002 ήταν 104,9% έναντι 107% στο τέλος του 2001(στοιχεία που προέκυψαν μετά την αναθεώρηση). Συνολικά, κατά τα έτη 1997-2002, ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ είχε μειωθεί σημαντικά, γεγονός που οφειλόταν τόσο στη συνεχή βελτίωση των βασικών προσδιοριστικών παραγόντων αυτού του λόγου (μείωση επιτοκίων, επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και αυξανόμενα πρωτογενή πλεονάσματα) όσο και στην εξασφάλιση σημαντικών εσόδων από αποκρατικοποιήσεις, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους (Γκαργκάνας Νικόλαος, 2003).

Παρά τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, όπου η ελληνική οικονομία το 2003 είχε τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης -4,2%- σε όλη την Ένωση, ο οποίος υπερέβη και το δυνητικό ρυθμό ανάπτυξης της (Γκαργκάνας Νικόλαος, 2004), οι δημοσιονομικές συνθήκες χειροτέρευσαν σημαντικά το 2003 σε σύγκριση με το 2002. Παρά το γεγονός ότι η διεύρυνση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού οφειλόταν εν μέρει σε έκτακτους παράγοντες (δαπάνες για την προετοιμασία των Ολυμπιακών αγώνων, αποζημιώσεις σε

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

πληγέντες από δυσμενείς καιρικές συνθήκες), η απόκλιση του ελλείμματος από το στόχο του προϋπολογισμού οφειλόταν κατά κύριο λόγο στη σοβαρή υπέρβαση των πρωτογενών δαπανών (π.χ. των επιχορηγήσεων και των δαπανών προσωπικού του Δημοσίου), ενώ παράλληλα υπήρξε σημαντική υστέρηση των εσόδων του προϋπολογισμού σε σχέση με τις προβλέψεις. Έτσι, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης έφθασε στο 2,95% του ΑΕΠ το 2003, έναντι 1,4% το 2002, και ευρισκόμενο μόνο οριακά χαμηλότερα από τη σχετική τιμή αναφοράς που προβλέπει η Συνθήκη για την ΕΕ (3%). Όσον αφορά στο ενοποιημένο χρέος της γενικής κυβέρνησης, αυτό σημείωσε μικρή μόνο πτώση το 2003 αγγίζοντας το 103% του ΑΕΠ από 104,7% το 2002.

Περαιτέρω διεύρυνση σημείωσε το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης το 2004 και διαμορφώθηκε στο 6,1% του ΑΕΠ (το υψηλότερο έλλειμμα στη ζώνη του ευρώ). Παράλληλα, από το Μάιο του 2004, ενεργοποιήθηκε η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος (Δ.Υ.Ε.) για την Ελλάδα. Η άνοδος αυτή του ελλείμματος οφειλόταν στις αισιόδοξες προβλέψεις του προϋπολογισμού του 2004 αλλά και στην υστέρηση των εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού και των εισπράξεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ, καθώς και στη μεγάλη υπέρβαση των πρωτογενών δαπανών για μισθούς και συντάξεις, για την προετοιμασία και διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων, για επιχορηγήσεις και για αποδόσεις εσόδων τρίτων. Το μεγάλο ύψος του χρέους, σχεδόν διπλάσιο από την τιμή αναφοράς, σε συνδυασμό με τα υψηλά ελλείμματα καθιστούσε την τότε δημοσιονομική θέση μη διατηρήσιμη και εγκυμονούσε σημαντικούς κινδύνους στη περίπτωση αύξησης των επιτοκίων δανεισμού του Δημοσίου ή αισθητής πτώσης του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης (Γκαργκάνας Νικόλαος, 2005). Σ' αυτό το σημείο, κρίνεται χρήσιμο να διευκρινιστεί πως η αποφυγή συσσώρευσης μεγάλων χρεών μόνο μέσω της άσκησης διατηρήσιμης δημοσιονομικής πολιτικής, ήταν δυνατό να επιτευχθεί. Δηλαδή, η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής σε μια νομισματική ένωση πρέπει απαραίτητα να διέπεται από ρητούς κανόνες όσον αφορά το μέγεθος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους (Γκαργκάνας Νικόλαος, 2004). Ωστόσο, οι εθνικές κυβερνήσεις διατηρούν το δικαίωμα δημιουργίας προσωρινών ελλειμμάτων για τη σταθεροποίηση της οικονομίας σε περίπτωση κυκλικών διακυμάνσεων, δικαίωμα, όμως, που περιορίζεται σημαντικά από το ύψος του διαρθρωτικού (μόνιμου) ελλείμματος (Λαζαρέτου Σ.- Σ. Μπρισίμης, 2001).

Στο πλαίσιο της Δ.Υ.Ε., το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης μειώθηκε από 6,1% του ΑΕΠ το 2004 σε 4,5% το 2005, εξακολουθώντας, όμως, το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας να είναι, ως ποσοστό του ΑΕΠ, το 2ο υψηλότερο στη ζώνη του ευρώ και το 3ο υψηλότερο στη ΕΕ-25. Τα μέτρα που προβλεπόταν ότι θα οδηγούσαν σε μείωση του ελλείμματος, στο

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

πλαίσιο ένταξης της Ελλάδας στη Δ.Υ.Ε. ήταν: - διάφορες φορολογικές ρυθμίσεις, - εξοικονόμηση δαπανών λόγω της ολοκλήρωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, - η συγκράτηση των δαπανών του ΠΔΕ, - η συγκρατημένη εισοδηματική πολιτική και ο περιορισμός των προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και η μείωση των δαπανών για τόκους (Γκαργκάνας Νικόλαος, 2006).

Ιδιαίτερα περιοριστικό χαρακτήρα είχε η δημοσιονομική πολιτική και το 2006, επιτυγχάνοντας μ' αυτόν τον τρόπο συρρίκνωση του ελλείμματος στο 2,6% του ΑΕΠ από 5,5% το 2005. Ύστερα από τον υποδιπλασιασμό του ελλείμματος το 2006 και την προβλεπόμενη περαιτέρω μείωσή του το 2007, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την έξοδο της χώρας από τη ΔΥΕ. Η μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης προήλθε κυρίως από την πτώση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού, εξέλιξη που οφειλόταν πρωτίστως στην καλή πορεία των εσόδων του τακτικού αλλά και του ΠΔΕ, καθώς επίσης και στη συγκράτηση των δαπανών του τακτικού και στην περικοπή των δαπανών δημόσιων επενδύσεων (Γκαργκάνας Νικόλαος, 2007). Αντίθετα με τις προβλέψεις, το 2007, το έλλειμμα ακολούθησε ελαφρώς αυξητική πορεία και διαμορφώθηκε στο 2,8% του ΑΕΠ. Στην αύξηση του ελλείμματος συνέβαλαν, μεταξύ άλλων, και ορισμένα έκτακτα γεγονότα, όπως η καταβολή αναδρομικών εισφορών στον κοινοτικό προϋπολογισμό λόγω της αναθεώρησης του ΑΕΠ, οι δαπάνες λόγω των καταστροφικών πυρκαγιών του καλοκαιριού, οι δαπάνες διεξαγωγής των βουλευτικών εκλογών και η ρύθμιση των εκκρεμοτήτων μεταξύ του Δημοσίου και της Ολυμπιακής Αεροπορίας. Συγχρόνως, όμως, το έλλειμμα επηρεάστηκε ευνοϊκά από τις έκτακτες εισπράξεις από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ (Γκαργκάνας Νικόλαος, 2008).

Το 2008, ενόψει και της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, ενεργοποιείται ξανά η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος για την Ελλάδα, εφόσον το έλλειμμα ξεπέρασε την τιμή αναφοράς (3%) και διαμορφώθηκε στο 4%. Η διεύρυνση του ελλείμματος εντοπίζεται αποκλειστικά στην κεντρική κυβέρνηση, το έλλειμμα της οποίας διαμορφώθηκε στο 6,3% του ΑΕΠ. Η μεγάλη υπέρβαση του στόχου για το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης το 2008 οφειλόταν τόσο σε σημαντική υστέρηση των εσόδων όσο και σε σημαντική υπέρβαση των δαπανών. Η σημαντικότερη άνοδος του ελλείμματος, όμως, σημειώθηκε το 2009, αφού το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης εκτοξεύθηκε στο 12,9% του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Επικαιροποιημένου Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2009-2013, η διεύρυνση του ελλείμματος εντοπίζεται αποκλειστικά στην κεντρική κυβέρνηση το έλλειμμα της οποίας διαμορφώθηκε στο 13,7% του ΑΕΠ. Όπως και το 2008, η αύξηση του ελλείμματος εντοπίζεται πρωτίστως στον διπλασιασμό του ελλείμματος του τακτικού

προϋπολογισμού (10,7% του ΑΕΠ) καθώς και στη διεύρυνση κατά 50% περίπου του ελλείμματος του ΠΔΕ λόγω κυρίως της υστέρησης των εισπράξεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ αλλά και της υπέρβασης των δαπανών για επενδύσεις. Η υστέρηση των εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού οφειλόταν (Προβόπουλος Γεώργιος, 2010):

1. Στην έξαρση της φοροδιαφυγής, ιδίως στον Φ.Π.Α., που διευκολύνθηκε από τη μείωση των φορολογικών ελέγχων.
2. Στην επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία επηρέασε αρνητικά κυρίως τα έσοδα από την έμμεση φορολογία.
3. Στη μη υλοποίηση ορισμένων φορολογικών μέτρων που ελήφθησαν κατά τη διάρκεια του έτους (π.χ. ρύθμιση για τους ημιυπαίθριους χώρους, φορολογία τυχερών παιχνιδιών κ.α.).

Η ελληνική οικονομία διανύει σήμερα την πιο δύσκολη φάση των τελευταίων δεκαετιών, αποτέλεσμα χρόνιας διστακτικότητας στην αντιμετώπιση προβλημάτων, όταν αυτά ήταν ακόμη διαχειρίσιμα. Με την έλευση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, το αδιέξοδο έγινε ορατό σε όλους και η θέση της χώρας στις διεθνείς αγορές κλυδωνίστηκε.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, προκύπτει ότι το θεμελιώδες πρόβλημα που αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια η ελληνική οικονομία, είναι η δραματική αύξηση του συνολικού δημόσιου χρέους της χώρας λόγω της ανοδικής τάσης των κρατικών ελλειμμάτων, έτσι ώστε για πρώτη φορά μετά το 1987 το συνολικό δημόσιο χρέος να υπερβαίνει το ύψος του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας.

7.3. Η διόγκωση του δημοσίου τομέα 1980-1990

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η βαθιά οικονομική κρίση που διέρχεται σήμερα η Ελλάδα είναι αποτέλεσμα κυρίως της συμπεριφοράς του πολιτικού συστήματος με τον υπέρμετρο δανεισμό και τη διόγκωση του δημόσιου τομέα σ' ολόκληρη τη μεταπολιτευτική περίοδο.

Το μεγάλο ερώτημα που τίθεται είναι, γιατί ακολουθήθηκε η πολιτική των παροχών για πάρα πολλά χρόνια. Υπήρχε πραγματική ανάγκη της Ελληνικής κοινωνίας για κάθε μορφή παροχών ή υπήρχε αδυναμία στην οικονομία της Ελλάδος να προβεί στην ανάπτυξη και να μην δημιουργήσει υπέρογκα ελλείμματα και δυσβάσταχτο δημόσιο χρέος; Υπήρχε πράγματι η ανάγκη στην κοινωνία για αύξηση της καταναλωτικής της ευημερίας προκειμένου να συγκλίνει με τις αναπτυγμένες χώρες της Ε.Ε.;

Από την μία πλευρά, η ανάλυση των πεπραγμένων με αφετηρία την πρωθυπουργία του Α. Παπανδρέου το 1981, δείχνει ότι το κράτος για να μπορεί να αυξήσει το δημόσιο τομέα απορροφώντας εργατικό δυναμικό, για να βελτιώσει την κοινωνία και για να διασφαλίσει την ομαλή δημοκρατική πορεία της χώρας ακολούθησε την πολιτική του υπερβολικού δανεισμού. Επιπλέον, η ανοχή στην φοροδιαφυγή, η ανάπτυξη της διαφθοράς και οι παροχές στις ιδιωτικές επιχειρήσεις ήταν οι λύσεις για τις κυβερνήσεις για να απορροφάτε το εργατικό δυναμικό και να μην παρουσιάζεται υψηλός ρυθμός ανεργίας. Σε αυτό συνεπικούρησε και το γεγονός ότι από την δεκαετία του '80 και μετά, τα μεταναστευτικά εργατικά κύματα είχαν περιοριστεί σε σχέση με το παρελθόν και τα συνδικαλιστικά κινήματα είχαν αυξηθεί και ισχυροποιηθεί σε μεγάλο βαθμό.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει διαφορετική προσέγγιση ως προς την ερμηνεία της συμπεριφοράς του πολιτικού συστήματος για εκείνη την περίοδο. Η δημιουργία των «πελατειακών σχέσεων» του κράτους με τους πολίτες και κατ' επέκταση με τις επιχειρήσεις διασφάλιζε κατά κάποιο τρόπο την εξουσία σε συγκεκριμένα χέρια. Επιπρόσθετα, η επιχειρηματικότητα έπρεπε να προσαρμοστεί με τις απαιτήσεις και τις συνθήκες του δημοσίου τομέα για να επιβιώσει και να υιοθετήσει την ανομία, την διαφθορά και την διαπλοκή. Με αυτό τον τρόπο, υπήρχε ένας έμμεσος έλεγχος και στον ιδιωτικό τομέα, αφού ο δημόσιος τομέας ελεγχόταν ούτως η άλλως.

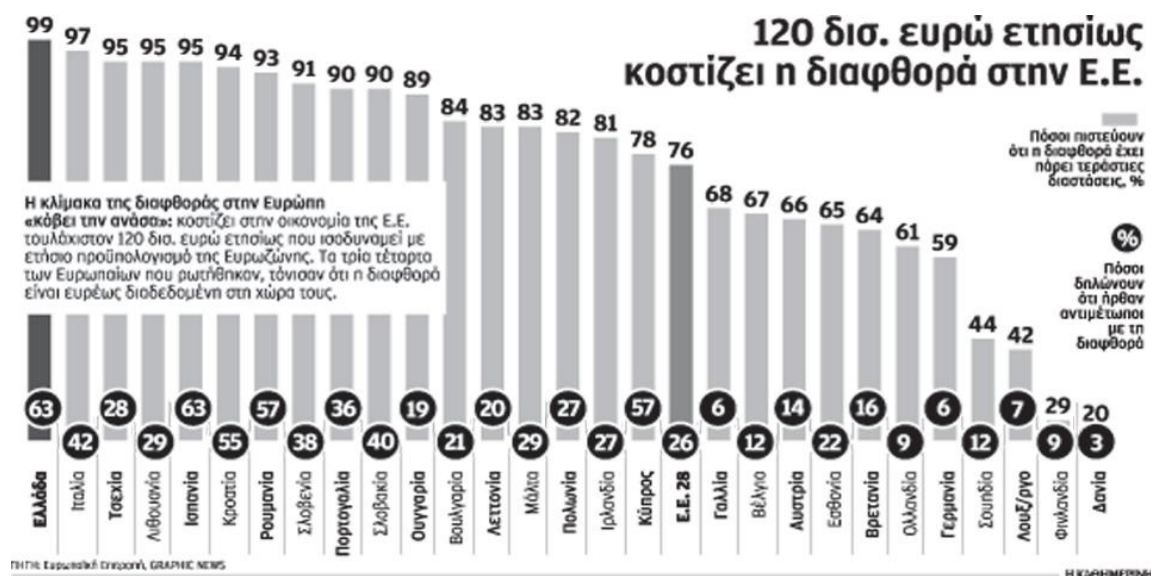
Το συμπέρασμα είναι ότι ο μεγάλος δημόσιος τομέας και οι συνθήκες που έχει δημιουργήσει στην επιχειρηματική δραστηριότητα αποτελεί το μεγαλύτερο εμπόδιο για την ανάπτυξη της οικονομίας. Οι προϋποθέσεις της βιώσιμης ανάπτυξης της χώρας δεν συμπεριλαμβάνουν την ανομία, την φοροδιαφυγή, την διαπλοκή και την διαφθορά, οι οποίες αποτελούν την προτεραιότητα για το αύριο της χώρας (Μαραβέγιας Ναπολέων, 2011).

7.4.Η Διαφθορά

Σε συνέχεια των παραπάνω, η διαφθορά αποτελεί βασικό εμπόδιο στην εξυγίανση της οικονομίας και κοστίζει εκατομμύρια. Σύμφωνα με τα στοιχεία της πρώτης Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διαφθορά, η διαφθορά κοστίζει στην Ε.Ε. 120 εκ. ευρώ ετησίως. Η έκθεση συμπεραίνει ότι κρίνεται άμεση η ανάγκη να ληφθούν πιο αυστηρά μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Έκθεση φανερώνει ότι κάθε χώρα διαφέρει και ως προς την έκταση της διαφθοράς αλλά και ως προς τα μέτρα που έχουν ληφθεί από τις εκάστοτε κυβερνήσεις για την πάταξη της. Παρόλα αυτά, οι Ευρωπαίοι πολίτες συμφωνούν πως η διαφθορά είναι σε υψηλά επίπεδα ανεξάρτητα από την χώρα προέλευσης τους. Το ανησυχητικό είναι πως οι πολίτες αναφέρουν πως αισθάνονται την διαφθορά να έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια ενώ το 8% των ερωτηθέντων παραδέχεται ότι έχουν πέσει θύματα ή μάρτυρες διαφθοράς κατά το έτος 2013.

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται ότι η Ελλάδα έχει τα πρωτεία στην διαφθορά με το 99% των Ελλήνων να πιστεύει ότι η διαφθορά έχει αυξηθεί σημαντικά και το 7% να παραδέχεται ότι έχει πέσει θύμα διαφθοράς και έχει διαπράξει διαφθορά. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έκθεσης αναφέρεται ότι «το 22% των πολιτών δηλώνει ότι δωροδότησε κάποιον δημόσιο λειτουργό κατά το 2012, το 66% των Ελλήνων θεωρεί τη διαφθορά πολύ σοβαρό πρόβλημα που παρακωλύει την επιχειρηματική δραστηριότητα, ενώ το 15% έχει δωροδοκήσει τουλάχιστον μία φορά, προς «εξυπηρέτηση» της επιχείρησής του».

Πηγή : Καθημερινή [20-3-2015]

Οι χώρες με τον υψηλότερο και χαμηλότερο δείκτη διαφθοράς

ΘΕΣΗ	ΧΩΡΕΣ	ΒΑΘΜΟΙ	ΘΕΣΗ	ΧΩΡΕΣ	ΒΑΘΜΟΙ
1	Δανία	92	17	Μπαρμπαίντος	74
2	Νέα Ζηλανδία	91	17	Χονγκ Κονγκ	74
3	Φινλανδία	89	17	Ιρλανδία	74
4	Σουηδία	87	17	ΗΠΑ	74
5	Νορβηγία	86
5	Ελβετία	86	69	Βραζιλία	43
7	Σιγκαπούρη	84	69	Βουλγαρία	43
8	Ολλανδία	83	69	Ελλάδα	43
9	Λουξεμβούργο	82	69	Ιταλία	43
10	Καναδάς	81	69	Ρουμανία	43
11	Αυστραλία	80	69	Σενεγάλη	43
12	Γερμανία	79	69	Σουαζιλάνδη	43
12	Ισπανία	79
14	Βρετανία	78	173	Σουδάν	11
15	Βέλγιο	76	174	Β. Κορέα	8
15	Ιαπωνία	76	174	Σομαλία	8

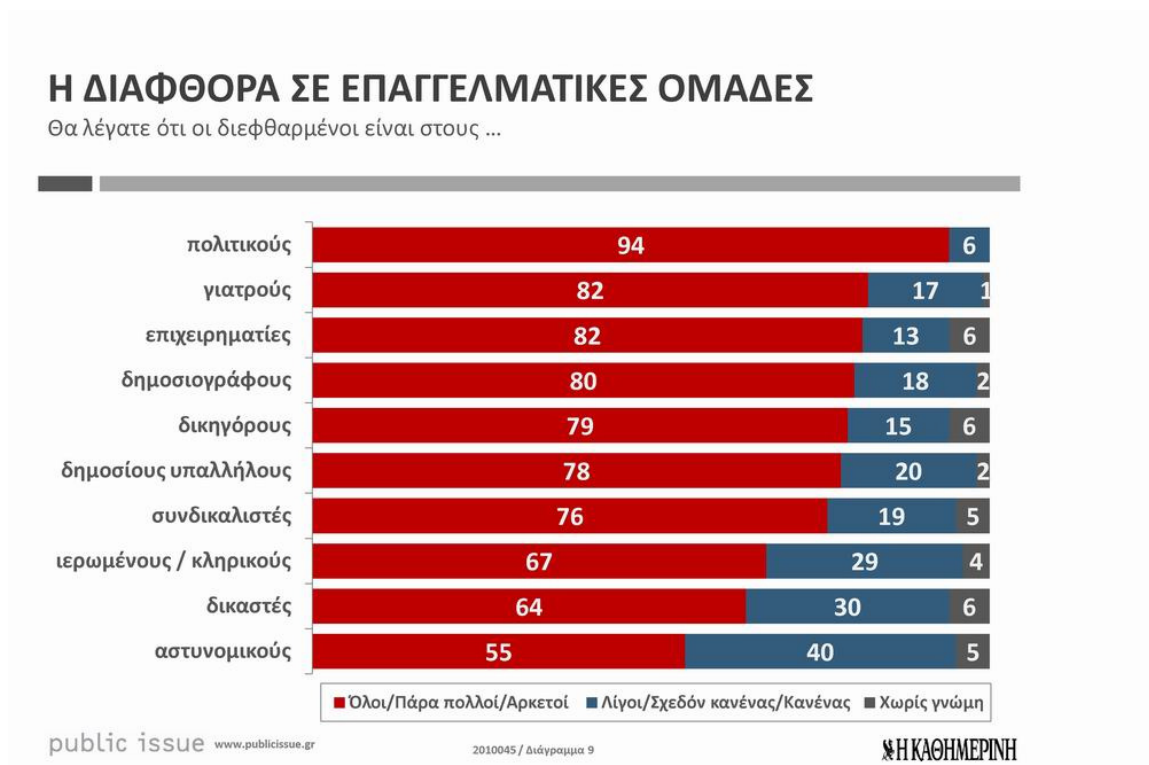
Πάνω από 2/3 των 175 χωρών της λίστας βαθμολογούνται κάτω από 50, σε κλίμακα από 0 (που σημαίνει ότι θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό διεφθαρμένες) μέχρι 100 (που σημαίνει ότι θεωρούνται απαλλαγμένες από διαφθορά). Στην κορυφή του δείκτη βρίσκεται η Δανία με βαθμό 92. Στον αντίποδα, η Βόρεια Κορέα και η Σομαλία μοιράζονται την τελευταία θέση της κατάταξης με βαθμό 8. Η Ελλάδα πήρε βαθμό 43.

Σύμφωνα με τα στοιχεία μίας άλλης Έκθεσης που αξιολογεί τον δείκτη διαφθοράς για 175 χώρες, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Ρουμανία κα., μοιράζονται τον βαθμό 43/100, με τον δείκτη βαθμολογίας <50 να υποδηλώνει τις πιο διεφθαρμένες

χώρες. Στην ίδια Έκθεση, φαίνεται ότι η Δανία, η Νέα Ζηλανδία και οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης, τη Φινλανδία με τη Σουηδία και τη Νορβηγία αποτελούν την πρώτη πεντάδα ανάμεσα σε 175 χώρες που ο δείκτης διαφθοράς τους είναι σχεδόν ανύπαρκτος. Με άλλα λόγια η διαφθορά βασιλεύει στην Ελλάδα, στην Ιταλία και στη Ρουμανία, ενώ το φαινόμενο θεωρείται σπάνιο στην Δανία, την Φινλανδία, τη Νορβηγία και την Σουηδία. Παρόλα τα αρνητικά στοιχεία, αξίζει να σημειωθεί ότι 8 στους 10 ερωτηθέντες δηλώνουν την έντονη επιθυμία τους να καταπολεμήσουν την διαφθορά στην Ελλάδα και να προβούν σε καταγγελίες για τον περιορισμό του φαινομένου που στοιχίζει και ηθικά, πέρα από οικονομικά, στην εικόνα της χώρας και στην αξιοπιστία της (Μαυρομάτη Άννα, 2014).

Πηγή : Καθημερινή [20-3-2015]

Συμπερασματικά λοιπόν, η Ελλάδα ανήκει στην «ελίτ» των πιο διεφθαρμένων χωρών. Που εστιάζεται όμως η διαφθορά και ποιοι τομείς είναι αυτοί που πρωτοστατούν;

<http://www.publicissue.gr/1471/politics-corruption/> [20-3-2015]

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Public Issue και δημοσιεύτηκε από την εφημερίδα Καθημερινή, οι πολίτες δηλώνουν ότι οι πολιτικοί αποτελούν την πρώτη ομάδα επαγγελματιών στην διαφθορά. Η αλήθεια είναι ότι η αποκάλυψη των τελευταίων σκανδάλων στα οποία εμπλέκονταν πολιτικοί και εισέπρατταν τεράστια ποσά για την

εξυπηρέτηση διαφόρων συμφερόντων έχει επηρεάσει πολύ την κοινή γνώμη για την αξιοπιστία των πολιτικών.

Ο κλάδος της υγείας ακολουθεί την κατανομή της διαφθοράς. Είναι γνώριμο σε όλους ότι πολλοί πολίτες προέβησαν στην λύση με το «φακελάκι» για να μπορέσουν να εξυπηρετηθούν από τις δομές υγείας της χώρας. Επιπρόσθετα, ο κλάδος της υγείας έχει πολλές φορές κλονιστεί από υποθέσεις χρηματισμού ιατρών, λειτουργών, δημοσίων υπαλλήλων στα τμήματα προμήθειας των νοσοκομείων, κλπ. Οι παροχές από τις φαρμακευτικές εταιρίες προς τους επαγγελματίες υγείας αλλά και προς τις δομές της υγείας (νοσοκομεία, ιατρεία, καταστήματα ΕΟΠΥΥ, διαγνωστικά κέντρα) έχουν αποτελέσει σημείο συζήτησης για βασική εστία διαφθοράς.

Οι υπόλοιπες σημαντικές κατηγορίες επαγγελματιών που συμπληρώνουν το πάζλ της διαφθοράς είναι οι δημοσιογράφοι, οι δικηγόροι, οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι συνδικαλιστές. Σε ότι αφορά τους δημοσίους υπαλλήλους τα τελευταία χρόνια αποκαλύπτονται συνεχώς υποθέσεις δημοσίων υπαλλήλων που έχουν παραπεμφθεί για πειθαρχικά παραπτώματα αλλά οι υποθέσεις τους παραμένουν χωρίς εκδίκαση. Εκεί εμφανίζεται και η κατηγορία των δικηγόρων που φαίνεται να αποτελεί σημαντική πηγή διαφθοράς στην παρακώλυση ή στην καθυστέρηση της δικαιοσύνης (Βαρβιτσιώτη Ελένη, 2014).

Στα τελικά συμπεράσματα της Έκθεσης σε ότι αφορά την Ελλάδα, το θεσμικό πλαίσιο κατά της διαφθοράς κρίνεται περίπλοκο και απαρτιζόμενο από πλειάδα φορέων πρόληψης της διαφθοράς. Σε νομικό επίπεδο, παρόλο που η ελληνική ποινική νομοθεσία καλύπτει όλες τις μορφές αδικημάτων διαφθοράς και αθέμιτης χρήσης επιρροής που καλύπτονται από τις νομικές πράξεις περί διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης, το νομοθετικό της σύστημα κρίνεται κι αυτό περίπλοκο και ελαστικό ως προς τις κυρώσεις δωροδοκίας δημοσίων λειτουργών και ιδίως δικαστικών. Προτείνεται η τροποποίηση και ο εξορθολογισμός του ισχύοντος ποινικού κώδικα, προκειμένου να γίνουν πιο αυστηρές οι κυρώσεις που επιβάλλονται στα αδικήματα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας και της δωροδοκίας δικαστών.

Κεφάλαιο 8^ο

Λιτότητα Έναντι Ανάπτυξης

8.1.Λιτότητα

Τα τελευταία χρόνια, η δημόσια συζήτηση για την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής έχει περάσει διάφορες φάσεις. Αμέσως μετά το ξέσπασμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007-2008 κυριάρχησε η ιδέα της δημοσιονομικής επέκτασης, για να αποφευχθεί μια νέα παγκόσμια ύφεση ανάλογη εκείνης της δεκαετίας του 1930.

Στη συνέχεια, και ως συνέπεια της αύξησης του δημόσιου ελλείμματος και χρέους σε πολλές χώρες, το ενδιαφέρον και η προσπάθεια των ασκούντων οικονομική πολιτική στράφηκε προς την εφαρμογή δημοσιονομικής λιτότητας. Η θεμελιώδης αρχή όριζε την ανάγκη δημοσιονομικής προσαρμογής των εθνικών οικονομιών σε χαμηλότερα ποσοστά δημόσιου ελλείμματος και χρέους στο ΑΕΠ, ώστε να μην κλονιστεί η αξιοπιστία τους στις διεθνείς αγορές ομολόγων. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η μεταστροφή αυτή πήρε μεγάλες διαστάσεις μετά το ξέσπασμα της ελληνικής κρίσης χρέους και τη δημοσιονομική και τραπεζική αστάθεια στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η χρηματοοικονομική διάσωσή της από την πολύ πιθανή δημοσιονομική χρεοκοπία τον Μάιο του 2010 και τον Μάρτιο του 2012 συνοδεύτηκε από συγκεκριμένους όρους εφαρμογής ενός προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής με βίαιη δημοσιονομική λιτότητα, στο πρότυπο των προγραμμάτων σταθεροποίησης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Σε όλες τις εθνικές περιπτώσεις λήψης μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας, τα επιχειρήματα ήταν τα ίδια. Η άμεση και αποτελεσματική μείωση των δημόσιων ελλειμμάτων, με σημαντική μείωση κυρίως των δημόσιων (κοινωνικών) δαπανών, κατέληξε να γίνει η μοναδική λύση οικονομικής πολιτικής για τις οικονομίες που επιδιώκουν να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη και να αποφύγουν την τιμωρία των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Πρέπει να σημειωθεί ότι η οικονομική πολιτική στην κατεύθυνση της δημοσιονομικής λιτότητας πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο που η παγκόσμια οικονομία

δεν είχε περάσει σε φάση ουσιαστικής ανάκαμψης, ενώ η νομισματική πολιτική έδειχνε εγκλωβισμένη στα όρια του μηδενικού επιτοκίου.

Το επιχείρημα βέβαια των υποστηρικτών της δημοσιονομικής λιτότητας στηρίζεται στην υπόθεση ότι η επιταχυνόμενη μείωση των δημόσιων ελλειμμάτων είναι απαραίτητη και αναπόφευκτη για τη διατήρηση της αξιοπιστίας των κυβερνήσεων και την αποφυγή δημοσιονομικής κρίσης. Η υπόθεση, ωστόσο, δημιουργεί μια σειρά θεωρητικών και εμπειρικών ερωτημάτων γύρω από τη συσχέτιση της μείωσης του δημόσιου ελλείμματος με την οικονομική ανάκαμψη και μεγέθυνση, ως συνέπεια της άσκησης βίαιης δημοσιονομικής λιτότητας. Τα ερωτήματα αυτά σχετίζονται: πρώτον, με το εάν η δημοσιονομική λιτότητα και προσαρμογή συμβάλλει ή παρεμποδίζει την έξοδο μιας οικονομίας από τη στασιμότητα και την ύφεση. Πιο συγκεκριμένα, εάν η δημοσιονομική λιτότητα και προσαρμογή δημιουργεί προϋποθέσεις εξόδου της οικονομίας από την κατάσταση χρηματοπιστωτικής αστάθειας και δημοσιονομικής χρεοκοπίας ή εάν, αντίθετα, αποσταθεροποιεί περαιτέρω το χρηματοπιστωτικό σύστημα, αυξάνοντας το πιστωτικό ρίσκο της οικονομίας και την πιθανότητα χρεοκοπίας της. Δεύτερον, τίθεται το θέμα εάν η δημοσιονομική λιτότητα δημιουργεί το μακροοικονομικό περιβάλλον που ενθαρρύνει τις ιδιωτικές επενδυτικές αποφάσεις ή εάν προκαλεί αποπληθωριστικές επιπτώσεις που δημιουργούν αρνητικές επιδράσεις στην ψυχολογία και την εμπιστοσύνη των ιδιωτών επενδυτών στην οικονομία. Τρίτον, σε τι βαθμό βελτιώνει πράγματι η δημοσιονομική λιτότητα και προσαρμογή την αξιοπιστία της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής; (Μιχοπούλου Στέλλα, 2014)

8.2. Η Λιτότητα στην Ελληνική Οικονομία

Το πρόγραμμα που εφαρμόστηκε από την Ε.Ε., το ΔΝΤ και τις ελληνικές κυβερνήσεις χαρακτηρίζονταν από σκληρή λιτότητα με στόχο την δημοσιονομική προσαρμογή της χώρας και την μείωση των ελλειμμάτων. Η θεωρία της λιτότητας αναφέρει ότι η ύφεση της οικονομίας φέρνει την μείωση των μισθών και των τιμών αφού κατά τις προηγούμενες δεκαετίες η κατά κεφαλήν παραγωγικότητα στη χώρα μειώθηκε. Επιπλέον, ο αποπληθωρισμός αυξάνει την πραγματική αξία περιουσιακών στοιχείων, άρα του πλούτου. Οι επιχειρήσεις αισθάνονται μεγαλύτερη εμπιστοσύνη. Επιπλέον, αυτή η εμπιστοσύνη αυξάνεται αφού φαίνεται πως η εκάστοτε κυβέρνηση είναι διατεθειμένη να μην υπερβεί τα

όρια της οικονομικής της δυνατότητας και να μην δημιουργήσει διόγκωση των ελλειμμάτων και των χρεών. Εφόσον υπάρχει αύξηση της πραγματικής αξίας του πλούτου και της εμπιστοσύνης των επιχειρήσεων, η οικονομία τυγχάνει και αύξηση της εμπιστοσύνης των επενδυτών οδηγώντας σιγά σιγά σε ανάκαμψη της οικονομίας.

Ωστόσο, η Ελλάδα με την εφαρμογή της λιτότητας βίωσε 25% μείωση στο ΑΕΠ. Αυτή η μείωση μπορεί να κριθεί και ως εξωπραγματική, καθώς το ΑΕΠ των ΗΠΑ μειώθηκε κατά 20% και της Βρετανίας γύρω στο 11% κατά το μεγάλο «κραχ» στην δεκαετία του 30'. Τα αποτελέσματα είναι τραγικά αφού υπάρχει τραγική αύξηση της ανεργίας με τις επιχειρήσεις να κλείνουν, της εγκληματικότητας και των αυτοκτονιών.

8.3. Η Λιτότητα δεν είναι η λύση

Από τα αποτελέσματα που είναι έκδηλα στην Ελληνική πραγματικότητα, φαίνεται ότι η λιτότητα δεν μπορεί να αποτελέσει την ορθή λύση. Στην περίπτωση της Ελλάδας, αποδείχτηκε ότι η μείωση των μισθών δεν θα φέρει και την αύξηση της απασχόλησης, άρα και την μείωση της ανεργίας. Τα ποσοστά της ανεργίας συνεχίζουν να παραμένουν τα υψηλότερα στην Ευρωζώνη. Επιπλέον, η μείωση των μισθών έφερε και την μείωση των τιμών, χωρίς όμως να ακολουθείται από αντίστοιχη αύξηση της ζήτησης, άρα και της παραγωγής. Τέλος, οι επιχειρήσεις για να μπορέσουν να αυξήσουν το τζίρο τους και να μπορέσουν να επιβιώσουν, ναι μεν μείωσαν τις τιμές αλλά μείωσαν επίσης, και τα περιθώρια του κέρδους τους.

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι, ο αποπληθωρισμός δεν οδηγεί σε αύξηση του πλούτου και της ζήτησης. Στην πραγματικότητα αυξάνει την επιβάρυνση του ιδιωτικού χρέους σε αξία τουλάχιστον ίση με την αύξηση στην πραγματική αξία των περιουσιακών στοιχείων. Προ κρίσης, στην περίπτωση των δανείων φάνηκε ότι πολύ μεγάλος αριθμός δανειοληπτών δανείζονταν περισσότερο κεφάλαιο από αυτό που θα μπορούσαν να αποπληρώσουν, σε μία υπερτιμημένη αγορά. Με την εφαρμογή της λιτότητας και όταν οι τιμές αποπληθωριστούν, οι δανειολήπτες επιβαρύνονται περισσότερο και το πραγματικό τους εισόδημα (που μειώνεται) δεν μπορεί να καλύψει τις δανειακές υποχρεώσεις. Αυτό έχει ως άμεσο αποτέλεσμα, την μη εξυπηρέτηση των δανείων και άρα οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί να καλούνται να διαχειριστούν αυτό το γεγονός, καταγράφοντας πολλές ζημιές

και παρουσιάζοντας την εικόνα μη φερεγγυότητας. Η ρευστότητα τους πλήττεται άμεσα. Τέλος, πλήττεται άμεσα και η πρόσβαση πολιτών και επιχειρήσεων στην ρευστότητα, οδηγώντας σε ακόμα μεγαλύτερη στενότητα την πραγματική οικονομία. Η λιτότητα δεν μπορεί να φέρει ανάκαμψη (Θεοδοσίου Ιωάννης, 2015).

Κεφάλαιο 9^ο

Τρόποι αντιμετώπισης κρίσης

Όπως τονίστηκε μέχρι τώρα, υπήρχαν διάφορες αιτίες και δομικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας που οδήγησαν την χώρα στην κρίση και στην αδιέξοδη, όπως φαίνεται μέχρι σήμερα, λύση των μνημονίων. Θα πρέπει όμως να παρατηρηθεί, ότι κάθε οικονομική κρίση είναι ένας κύκλος που κάποια στιγμή κλείνει και έρχεται και πάλι η ανάπτυξη και η ευημερία στις πληγείσες οικονομίες. Το τελευταίο χρονικό διάστημα σε όσα διαδραματίζονται, ακούγονται πολλές φωνές που δηλώνουν ότι η έξοδος από την κρίση είναι κοντά και υπάρχουν λύσεις που μπορεί να δώσει η Ελλάδα σε συνεργασία με τους εταίρους της για την αναστροφή του αρνητικού κλίματος.

Στο εν λόγω κεφάλαιο, θα γίνει μια εκτενής αναφορά για τις λύσεις που κατά καιρούς έχουν ακουστεί ως προς την επίλυση της κρίσης και πως η χώρα θα μπορούσε να ξανά ξεκινήσει την οικονομία της σε στέρεες βάσεις.

9.1. Ανάκαμψη από την κρίση

Ο πρώτος θεσμός που προβλέπει αναστροφή στην αρνητική πορεία της χώρας είναι η Κομισιόν.

Οι νέες προβλέψεις της Κομισιόν για την ελληνική οικονομία

Πηγή: Καθημερινή [27-2-2015]

Σύμφωνα με τις τελευταίες ανακοινώσεις της Κομισιόν, το ΑΕΠ φαίνεται να παρουσιάζει μία ελαφριά ανάπτυξη κατά 0,5%. Σημαντικός παράγοντας για την ελαφριά αυτή αύξηση του ΑΕΠ είναι η προϋπόθεση ότι η Ελλάδα θα προβεί σε κλείσιμο συμφωνίας με τους εταίρους της. Εκτιμάται ότι το εν λόγω πρόγραμμα θα θέσει τις βάσεις για την σταθεροποίηση του συνεχώς μεταβαλλόμενου επιχειρηματικού περιβάλλοντος εξαιτίας της πολιτικής αστάθειας. Επιπλέον, οι προγενέστερες ανακοινώσεις της Κομισιόν για την υποστήριξη της ελληνικής αγοράς με σημαντικά κεφάλαια από το πακέτο της ΕΚΤ, πάντα μετά την επίτευξη συμφωνίας με τους εταίρους, καλλιεργεί την πεποίθηση ότι η ρευστότητα προς την πραγματική οικονομία μέσω των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων θα αποτελέσει την κινητήριου δύναμη για την αλλαγή του κλίματος.

Σύμφωνα λοιπόν με το παραπάνω διάγραμμα και τις τελευταίες ανακοινώσεις της Κομισιόν, η πρόβλεψη για το πρωτογενές πλεόνασμα είναι στο 0,4% για το 2014, στο 2,1% για το 2015 και στο 1,8% για το 2016.

Επιπλέον, ο δείκτης της ανεργίας φαίνεται να μειώνεται κατά 0,9% για το 2015 (στο 25,6%) και κατά 3,3% (στο 23,2%) για το 2016. Η μείωση της ανεργίας συνδέεται άμεσα με την τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας που προαναφέρθηκε.

Ένα ακόμα θετικό μήνυμα από τις προβλέψεις της Κομισιόν για το 2016 είναι η σημαντική μείωση του δημοσίου χρέους κατά 3,6% η οποία και αυτή είναι άμεσα

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

συνδεδεμένη με τις διαρθρωτικές κινήσεις και τα μέτρα που θα πρέπει να συμφωνήσει ότι θα υλοποιήσει η Ελλάδα (Πρώτο Θέμα, 2015), (Νίκας Σωτήρης, 2015).

Με την άποψη της Κομισιόν για ανάπτυξη στην Ελλάδα, φαίνεται να συμφωνεί και το ΔΝΤ.

Table 2.2. European Economies: Real GDP, Consumer Prices, Current Account Balance, and Unemployment
(Annual percent change, unless noted otherwise)

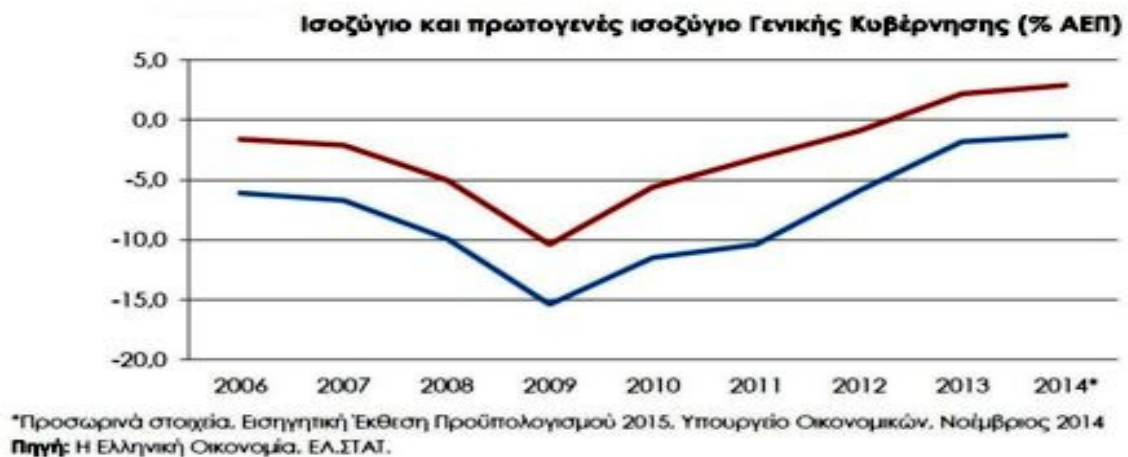
	Real GDP			Consumer Prices ¹			Current Account Balance ²			Unemployment ³		
	2014	Projections		2014	Projections		2014	Projections		2014	Projections	
		2015	2016		2015	2016		2015	2016		2015	2016
Europe	1.5	1.9	2.1	1.1	0.5	1.6	1.8	2.2	1.9
Advanced Europe	1.3	1.7	1.8	0.6	0.1	1.1	2.2	2.6	2.4	10.2	9.7	9.3
Euro Area ^{4,5}	0.9	1.5	1.6	0.4	0.1	1.0	2.3	3.3	3.1	11.6	11.1	10.6
Germany	1.6	1.6	1.7	0.8	0.2	1.3	7.5	8.4	7.9	5.0	4.9	4.8
France	0.4	1.2	1.5	0.6	0.1	0.8	-1.1	-0.1	-0.3	10.2	10.1	9.9
Italy	-0.4	0.5	1.1	0.2	0.0	0.8	1.8	2.6	2.5	12.8	12.6	12.3
Spain	1.4	2.5	2.0	-0.2	-0.7	0.7	0.1	0.3	0.4	24.5	22.6	21.1
Netherlands	0.9	1.6	1.6	0.3	-0.1	0.9	10.3	10.4	10.1	7.4	7.2	7.0
Belgium	1.0	1.3	1.5	0.5	0.1	0.9	1.6	2.3	2.4	8.5	8.4	8.2
Austria	0.3	0.9	1.6	1.5	1.1	1.5	1.8	1.9	1.8	5.0	5.1	5.0
Greece	0.8	2.5	3.7	-1.4	-0.3	0.3	0.9	1.4	1.1	26.5	24.8	22.1

<http://www.kathimerini.gr/ellhnikh-oikonomia> [2-3-2015]

Αναλυτικότερα και σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, η Ελλάδα για το 2015 αναμένεται να παρουσιάσει αύξηση στο ΑΕΠ της κατά 2,5% το 2015 και 3,7% το 2016. Επίσης, καθίσταται σαφές ότι η ανάπτυξη του ΑΕΠ θα επιφέρει και μείωση στο δείκτη της ανεργίας κατά 4,4% καταλήγοντας στο 22,1% για το 2016. Σε ότι αφορά τον πληθωρισμό, το 2015 εμφανίζει αρνητικό πρόσημο (κινούμενος στο -0,3%) και οριακή αύξηση για το 2016 στο 0,3%. Τέλος, το πρωτογενές πλεόνασμα κινείται στο 1,4% για το 2015 και στο 1,1% για το 2016 (Το Χρήμα, 2015).

Ακόμα ένας φορές που διαβλέπει αναστροφή είναι το IOBE(Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών). Στην μηνιαία του έκθεση για τον Απρίλιο 2015, το IOBE ανακοίνωσε ότι προβλέπει ανάπτυξη στα επίπεδα του 1% . Και σε αυτή τη πρόβλεψη σημαντική προϋπόθεση είναι η συμφωνία της Ελλάδος με τους εταίρους της για την εφαρμογή ενός προγράμματος (In.gr, 2015).

Το IOBE καταγράφει ότι με την λήψη των μέτρων που υλοποιήθηκαν την περίοδο 2010-2014 μειώθηκε σημαντικά το έλλειμμα που παρουσιάζει η Γενική κυβέρνηση.

Πηγή: www.iobe.gr http://www.iobe.gr/docs/REM_07042015_REP_GR.pdf [4-3-2015]

Πρέπει να προστεθεί ότι το IOBE (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών) προειδοποιεί ότι το 2015 μπορεί να αποτελέσει χρονιά απόκλισης από τους στόχους της χώρας, καθώς η διεξαγωγή εκλογών τον Ιανουάριο και η αλλαγή της κυβέρνησης οδήγησε σε πολιτική αβεβαιότητα, με αποτέλεσμα και τα έσοδα του κράτους να μειωθούν και να κινδυνεύει η στροφή στην ανάπτυξη.

Με άλλα λόγια και για την καταγραφή κάποιων πρώτων συμπερασμάτων, οι θεσμοί (ΕΕ και ΔΝΤ) που είναι και οι βασικοί εταίροι της βοήθειας που έχει λάβει η Ελλάδα, διακρίνουν ότι το 2015 και μετά την εφαρμογή των δύο προηγούμενων προγραμμάτων, θα είναι η χρονιά που θα αλλάξει επιτέλους την εικόνα των αρνητικών δεικτών της οικονομίας. Ομολογούν με τις εκθέσεις τους ότι η Ελλάδα είναι πολύ κοντά στην αναστροφή του αρνητικού κλίματος και μπορεί μέσα στο τρέχον έτος να επιστρέψει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Το ίδιο συμπέρασμα εκφράζεται και από την τελευταία έκθεση του IOBE που βλέπει 1% ανάπτυξη για το 2015.

Παρόλα αυτά, και οι δύο καταγράφουν τις ανησυχίες τους ότι αν η Ελλάδα δεν συνεχίσει στην υιοθέτηση των μεταρρυθμίσεων που πρέπει να γίνουν και δεν παραμείνει προσηλωμένη στην πιστή ακολουθία του προϋπολογισμού τα πράγματα δεν θα είναι καθόλου καλά για την χώρα και για την ευρωζώνη συνολικά. Έντονες καταγράφονται και οι ανησυχίες που εκφράζονται στο εσωτερικό της χώρας με την έκθεση του IOBE, που χαρακτηρίζει την στιγμή για την οικονομία ιστορική και πολύ κρίσιμη για την έξοδο της Ελλάδος από την κρίση και την εξυγίανση της οικονομίας. Η έκθεση του IOBE καταγράφει πόσο σημαντικό είναι για τους υπεύθυνους να αναλάβουν επιτέλους τις πρωτοβουλίες που πρέπει για να

τελειώσει αυτή η μακρά περίοδος αναμονής των εξελίξεων και να ακολουθήσει η χώρα επιτέλους, ρυθμούς ανάπτυξης.

9.2. Αντιμετώπιση της κρίσης

Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις σε ότι αφορά την αντιμετώπιση της κρίσης. Το μόνο σίγουρο είναι ότι καμία λύση δεν μπορεί από την αρχή να θεωρηθεί ως απόλυτα σωστή, καθώς η εξέλιξη των πληγείσων οικονομιών θα κρίνει την ορθότητα τους. Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ο συνδυασμός διαφορετικών πολιτικών φαίνεται ότι μπορεί να αποτελέσει την απαρχή για την επίλυση του προβλήματος, στοχεύοντας στο συνδυασμό νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο.

Η νομισματική πολιτική αποτέλεσε το πρωταρχικό πεδίο για την αντιμετώπιση της κρίσης. Αναλυτικότερα, η μείωση των επιτοκίων και η τόνωση της ρευστότητας φάνηκαν ως οι πρώτες αντιδράσεις απέναντι στην κρίση.

Οι Κεντρικοί Τραπεζίτες σε παγκόσμιο επίπεδο υιοθέτησαν την λύση της μείωσης των επιτοκίων με τη FED (*Federal Reserve System* ή *Federal Reserve*, μεταφράζεται ως *Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα*, επίσης γνωστή ανεπίσημα και ως **Fed**, *Φεντ*) να μειώνει τα επιτόκια κατά 5,25% μέχρι το Δεκέμβριο 2008. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) δεν παρέμεινε αμέτοχη και μείωσε τα επιτόκια κατά 2% το Δεκέμβριο 2008. Την μείωση των επιτοκίων διεθνώς ακολούθησε και η γενναία παροχή ρευστότητας προς την διατραπεζική αγορά. Οι αξιοπιστία και η εμπιστοσύνη των συναλλαγών μεταξύ των εμπορικών τραπεζών είχε πληγεί ανεπανόρθωτα και η απροθυμία του δανεισμού μεταξύ τους ήταν έκδηλη. Τα περιθώρια επιτοκίων στους δείκτες Libor (London interbank offer rate) και Euribor παρέμειναν σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπογραμμίζοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών. Η έλλειψη εμπιστοσύνης κλόνησε όλες τις χρηματιστηριακές αγορές παγκοσμίως καταγράφοντας πρωτόγνωρες απώλειες το 2008, κοντά ή και άνω του 50%.

Παρόλα αυτά, τα πράγματα δεν φαίνονταν να διορθώνονται και η ομαλότητα δεν χαρακτήριζε πλέον τις διεθνείς αγορές. Σε όλο τον κόσμο, υπήρχαν οικονομίες με τεράστια δημοσιονομικά προβλήματα και δυσβάσταχτα χρέη που χρειάζονταν την άμεση παρέμβαση των κυβερνήσεων τους. Επιπλέον, η δημοσιονομική πολιτική έπρεπε να στοχεύσει στη λήψη

μέτρων για τη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, για την στήριξη των τοπικών οικονομιών, στην ανάπτυξη της εσωτερικής ζήτησης, κλπ. Ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) και το ΔΝΤ, κλήθηκαν να σχεδιάσουν τέτοια δημοσιονομικά προγράμματα με στόχο να αντιστρέψουν τις επιπτώσεις της κρίσης και να στηρίξουν την οικονομική δραστηριότητα.

Άρα, η νομισματική πολιτική δεν φάνηκε να επαρκεί από μόνη της και χρειάστηκε και η υιοθέτηση δημοσιονομικής πολιτικής. Σε αυτό σημείο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η δημοσιονομική πολιτική χαρακτηρίζεται από το μέγεθος και την κατεύθυνση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Υπάρχουν οι υπέρμαχοι των γενικών και εκτεταμένων δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Όσοι υποστηρίζουν αυτή την υιοθέτηση επισημαίνουν ότι σημαντικός παράγοντας είναι η μη βύθιση της οικονομίας σε παρατεταμένη ύφεση. Ο διαφαινόμενος κίνδυνος αυτής της άποψης είναι ότι οι κυβερνήσεις μπορεί να μην καταφέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα σε ένα τόσο «χαλαρό» πλαίσιο δημοσιονομικής πολιτικής. Κατά αυτή την άποψη, ο κίνδυνος είναι να δράσουν οι κυβερνήσεις «πολύ αργά και πολύ λίγο» και όχι το αντίθετο.

Στον αντίποδα, υπάρχει η άποψη ότι κάθε κράτος είναι διαφορετικό και οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις πρέπει να «ταιριάζουν» στην οικονομία της κάθε χώρας ώστε να μη διακινδυνεύεται η μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών.

Πράγματι, η δεύτερη άποψη φαίνεται να είναι και η πιο σωστή. Η δημοσιονομική ευελιξία της κάθε χώρας διαφοροποιείται ανάλογα με το δημοσιονομικό της πλεόνασμα και το δημόσιο χρέος της. Διαφορετικά περιθώρια ευελιξίας έχει πχ. η Νορβηγία και διαφορετικά η Ελλάδα. Η Νορβηγία διαθέτει μεγάλο δημοσιονομικό πλεόνασμα και μηδαμινό δημόσιο χρέος σε αντίθεση με την Ελλάδα που διαθέτει μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα και χρέος.

Οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις σε χώρες όπως την Ελλάδα με τέτοια χαρακτηριστικά, δεν μπορούν να σταθούν στην μείωση των φορολογικών συντελεστών ή μόνο στην μείωση κάποιων δαπανών, καθώς θα είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους με μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες.

Η εμφανής λύση στην ύφεση είναι η αύξηση των επενδύσεων. Με την αύξηση των επενδύσεων, αυξάνεται και η ζήτηση για εργατικά χέρια με αποτέλεσμα την μείωση της ανεργίας. Επίσης, αυξάνονται οι δαπάνες για υποδομές με αποτέλεσμα την τόνωση και ενίσχυση όλης της οικονομίας. Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου όπου οι οικονομίες είχαν ν' αντιμετωπίσουν την καταστροφή, η απάντηση με την αύξηση των δημοσίων επενδύσεων αποτέλεσε τη λύση για την ανάκαμψη. Η αύξηση λοιπόν των επενδύσεων (δημοσίων και μη) θα μπορούσε ν' αποτελέσει λύση στην ύφεση της Ελλάδος.

Παρόλα αυτά, σε αυτό το σημείο τίθενται μια σειρά από ερωτήματα ως προς την φύση των επενδύσεων, την ανάγκη της χώρας ως προς τις επενδύσεις στις υποδομές της, καθώς και στο τι υποδομές μπορούν να φέρουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην χώρα και άρα να επενδυθούν πόροι για την ανάπτυξη και δημιουργία τους. Ο σημαντικότερος όμως προβληματισμός είναι ο χρόνος υλοποίησης αυτών των προγραμμάτων επενδύσεων. Η επιτάχυνση της υλοποίησης τους εξαρτάται άμεσα από την ύπαρξη ορθών και έτοιμων επενδυτικών σχεδίων.

Η εμπειρία των επενδυτικών σχεδίων στην Ελλάδα έχει καταγράψει την ανυπαρξία έτοιμων επενδυτικών προτάσεων, με αποτέλεσμα την πλήρη καθυστέρηση της υλοποίησης των έργων, αφού ο χρόνος που μεσολαβεί από την λήψη της απόφασης για τη χρηματοδότηση ενός έργου υποδομής μέχρι την εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων δεν είναι άμεσος και δεν συμβάλει στην άμεση αντιμετώπιση της κρίσης. Σε αυτό το κρίσιμο σημείο έρχεται να προστεθεί και ο κίνδυνος να μην γίνει σωστή επιλογή υλοποίησης επενδυτικών προτάσεων, προκειμένου η εκάστοτε κυβέρνηση να αποφασίσει για ένα «αναπτυξιακό» μέτρο κόντρα στην ύφεση. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι η μη αποδοχή από την κοινωνία ή ακόμα χειρότερα η υλοποίηση ενός έργου που δεν θα φέρει άμεσο ή μελλοντικό αποτέλεσμα για την κοινωνία. Για αυτό το λόγο, η Ελλάδα έπρεπε να βρει το πλαίσιο διασφάλισης της υλοποίησης επενδυτικών έργων που θα είναι χρήσιμα για την χώρα. Η σύμπραξη του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα με τη σύνδεση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης μπορεί να προσφέρει το ασφαλές πλαίσιο της υλοποίησης επενδύσεων που μπορούν να βοηθήσουν στην ανάκαμψη της χώρας. Το μόνο που κρίνεται άμεσα απαραίτητο είναι η επιτάχυνση της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων.

Πέρα όμως από τις επενδύσεις, η Ελλάδα μπορεί να δει την κρίση ως μία ευκαιρία για να μπορέσει να αναδιαρθρώσει πλήρως τις ανωμαλίες και τις χρόνιες παραφωνίες της οικονομίας της. Με την κρίση να έχει επηρεάσει κάθε Έλληνα πολίτη και να του έχει αλλάξει την καθημερινότητα του και τις συνήθειες του, οι μεταρρυθμίσεις κρίνονται περισσότερο από αναγκαίες. Πολλοί παραδέχονται ότι έφτασε πλέον ο καιρός να αλλάξουν πολλά πράγματα και να αναλάβει ο καθένας την υποχρέωση και την ευθύνη του απέναντι στο κράτος, ανάλογα πάντα με την πραγματική δυνατότητα που έχει. Η κρίση μπορεί να οδηγήσει την κοινωνία στην αποδοχή μεταρρυθμίσεων που καταλαβαίνει ότι πρέπει να γίνουν μπροστά στο «κοινό καλό».

Συμπερασματικά, η αντιμετώπιση της κρίσης στην Ελλάδα μπορεί να συνδυαστεί με λύσεις από την νομισματική και δημοσιονομική πολιτική. Η προσήλωση στον εντοπισμό των χρόνιων παθογενειών και προβλημάτων της Ελληνικής οικονομίας και η έντονη διάθεση

λήψης διαρθρωτικών μέτρων για την αντιμετώπιση ή και εξάλειψη αυτών των προβλημάτων, μπορεί ν' αποτελέσει μια καλή αρχή, με μία ακόμα καλύτερη συνέχεια για την εξυγίανση της χώρας (Πέτσας Στυλιανός, 2009).

9.3. Η σημασία της ανταγωνιστικότητας

Ο όρος «Ανταγωνιστικότητα» έχει διάφορες ερμηνείες από πολλούς φορείς που αντικατοπτρίζουν την πλήρη έννοια του σε ότι αφορά μία χώρα. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ «Ανταγωνιστικότητα είναι ένα συνολικό μέτρο του πλεονεκτήματος ή του μειονεκτήματος μιας χώρας στην πώληση των προϊόντων της στις διεθνείς αγορές». Σύμφωνα με τον Michael Porter «η Ανταγωνιστικότητα προσδιορίζεται από την παραγωγικότητα με την οποία μια χώρα χρησιμοποιεί το ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο καθώς και τους φυσικούς της πόρους για τη δημιουργία αξίας» (Οικονόμου Γεώργιος, 2012).

Για την πληρέστερη κατανόηση του όρου «ανταγωνιστικότητα», υπάρχουν τέσσερις απόψεις που είναι άξιες αναφοράς. Αναλυτικότερα, η «ανταγωνιστικότητα» μίας χώρας μπορεί να αναφέρει το πόσο «ελκυστική» μπορεί να είναι και τι χαρακτηριστικά μπορεί να διαθέτει για να προσελκύσει την υλοποίηση επενδύσεων (π.χ. ξένες άμεσες επενδύσεις). Η αναφορά αυτής της άποψης για την «ανταγωνιστικότητα» της Ελλάδος ακούγονταν πολύ συχνά.

Όσον αφορά την δεύτερη άποψη, η «ανταγωνιστικότητα» αναφέρεται στον τρόπο και στην ικανότητα προσαρμογής μίας χώρας στις διαρθρωτικές αλλαγές και τις οικονομικές διαταραχές που προκαλούνται από έκτακτα γεγονότα. Όσο πιο προσαρμοστική στις αλλαγές είναι μια χώρα, τόσο πιο ανταγωνιστική μπορεί να χαρακτηριστεί, καθώς ακολουθεί τις εξελίξεις και δεν αποτελεί τροχοπέδη στην αλλαγή.

Επιπλέον, υπάρχει και μία τρίτη άποψη για την «ανταγωνιστικότητα» που αναφέρεται πως η χώρα μπορεί να ωφελείται εισοδημάτων μέσω της στήριξης της στην τεχνολογία, που οδηγεί στην αύξηση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων και άρα στην αύξηση των εισοδημάτων τους. Αυτή η άποψη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς η τεχνολογία τα τελευταία χρόνια έχει κατακλύσει την καθημερινή μας ζωή αλλά και τις επιχειρήσεις. Πολλές από αυτές επενδύουν στην τεχνολογική τους εξέλιξη αφού μπορεί να αποτελέσει το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα για την διαφοροποίηση τους ως μονάδες αλλά και ως

προϊόντα, προσδίδοντας τους την μοναδική ικανότητα να αυξήσουν το μερίδιο αγοράς τους και άρα να αυξήσουν και τον τζίρο τους.

Τέλος, η τέταρτη άποψη για την «ανταγωνιστικότητα» αναφέρεται στον τρόπο με το οποίο μια χώρα μπορεί να πουλάει και να κερδίζει μεγαλύτερα μερίδια αγοράς στο εξωτερικό. Αυτή η πώληση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομική επίδοση μιας χώρας. Οι εξαγωγές είναι μια πηγή εσόδων για όλες τις χώρες και αποτελούν βασική προϋπόθεση για μια υγιή οικονομία. Ο «ανταγωνιστικός» τρόπος πώλησης ενός προϊόντος μιας χώρας μπορεί να αποτελέσει την διαφοροποίηση της στον παγκόσμιο χάρτη. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει ο Ελληνικός Τουρισμός που τα τελευταία χρόνια «ανταγωνίζεται» καλύτερα και κερδίζει μεγάλα μερίδια τουριστών, διαφοροποιώντας την χώρα ως προορισμό στον κόσμο, αλλά παράλληλα ενισχύοντας τον ΑΕΠ της χώρας.

Κάθε άποψη αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι η ανταγωνιστικότητα αναφέρεται σε ολόκληρη την οικονομική ζωή μιας χώρας. Η ανταγωνιστικότητα αποτελεί σημαντικό κομμάτι και μπορεί να διαφοροποιήσει κάθε προϊόν, υπηρεσία, επιχείρηση και μονάδα που επηρεάζει όλους τους τομείς της οικονομίας. Σε ότι αφορά τις εξαγωγές, η ανταγωνιστικότητα είναι αυτή που μπορεί να φέρει την διαφοροποίηση ως προς την αύξηση του μεριδίου αγοράς, καθώς αυτή η διαφοροποίηση πρέπει να αγγίζει την τιμή, το κόστος και την άμεση συνάρτηση αυτών στην ποιότητα των προϊόντων (Οικονόμου Γεώργιος, 2012).

9.4. Πως αυξάνεται η ανταγωνιστικότητα για την έξοδο από την κρίση

Όλο το διάστημα που η Ελλάδα είναι μέσα στην κρίση, η ανταγωνιστικότητα αποτελεί βασικό πυλώνα πάνω στον οποίο, οι εταίροι της χώρας ζητούν διαρθρωτικά μέτρα για την ανάπτυξη της. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας μπορεί να αποτελέσει την θεμελιώδη αρχή για την έξοδο της από την κρίση και την καλύτερη εδραίωση της σε σύγκριση με ξένες χώρες.

Για αυτό το λόγο, σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητη η καταγραφή των μέτρων που προτείνονται για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας.

Η περίοδος με αφετηρία την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ και μέχρι το ξέσπασμα της κρίσης, χαρακτηρίστηκε από την αξιοσημείωτη αύξηση των μισθών των εργαζομένων. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι αυξήσεις των μισθών ξεπέρασαν κατά

πολύ τις ανάλογες αυξήσεις άλλων Ευρωπαϊκών κρατών. Αυτή όμως η σημαντική αύξηση των μισθών δεν έφερε και την ανάλογη και φυσικά επιθυμητή αύξηση στην παραγωγικότητα της χώρας. Το άμεσα διακριτό αποτέλεσμα από την αύξηση των μισθών ήταν και η αύξηση του πληθωρισμού, που ήταν υψηλότερος στην Ελλάδα από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα συνέχιζε επί συναπτά έτη να είναι υψηλότερος. Άρα επί συναπτά έτη επηρεαζόταν και η ανταγωνιστικότητα της χώρας με αρνητικούς ρυθμούς. Όταν ο πληθωρισμός, δηλαδή οι τιμές και οι μισθοί των εργαζομένων, κινείται σε υψηλότερους ρυθμούς από τον ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας, τότε τίθεται σε άμεσο κίνδυνο η νομισματική σταθερότητα της χώρας.

Η ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας, ιδιαίτερα στις δημοσιονομικά προβληματικές χώρες, αποτελεί στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα και τη μακροπρόθεσμη αποπληρωμή του δημοσίου χρέους. Μία από τις προτάσεις του προγράμματος που ακολούθησε η Ελλάδα για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, ήταν και οι μεγάλες οριζόντιες μειώσεις μισθών. Οι ειδικοί πίστευαν ότι η μείωση των μισθών θα επιφέρει και μείωση στο κόστος εργασίας/μονάδα προϊόντος. Επιπρόσθετα, η μείωση των μισθών θα επιφέρει και μείωση των δαπανών του Δημοσίου για μισθούς. Το ζητούμενο της μείωσης των μισθών ήταν η άμεση μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και η ταυτόχρονη αύξηση της ανταγωνιστικότητας.

Εντούτοις, αποδείχτηκε ότι οι μεγάλες και οριζόντιες μειώσεις των μισθών δεν μπορούν να βοηθήσουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Οι εργαζόμενοι δεν έχουν το κίνητρο να δουλέψουν περισσότερο και να αυξήσουν την παραγωγικότητα. Επίσης, νέοι και δραστήριοι άνθρωποι που κατέχουν καινοτόμες, εφευρετικές και πρωτότυπες σκέψεις προτιμούν να μην επενδύσουν τις γνώσεις τους στην Ελληνική αγορά και να κυνηγήσουν την τύχη τους σε ξένες αγορές.

Άρα η λύση των μεγάλων μειώσεων των μισθών δεν μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Κάποιες προτάσεις που έχουν καταγραφεί και έχουν ακουστεί είναι:

- Η σύνδεση των μισθών με την παραγωγικότητα. Η κίνηση αυτή μπορεί να αποτελέσει σημαντικό κίνητρο για τους εργαζόμενους να έχουν τη δυνατότητα να «κυνηγήσουν» το επίπεδο του μισθού που επιθυμούν με την παραγωγικότητα τους.
- Η καλύτερη εκπαίδευση σε πανεπιστημιακό και τεχνικό επίπεδο. Η κίνηση αυτή θέτει τις βάσεις διαφοροποίησης του εργατικού δυναμικού που μπορεί μέσω της

καλύτερης εκπαίδευσης να έχει καλύτερα εφόδια για την περαιτέρω ανάπτυξη της φύσης της εργασίας του.

- Η ενθάρρυνση της έρευνας. Η έρευνα μπορεί να αποτελέσει δυναμικό κομμάτι της ανταγωνιστικότητας της χώρας, καθώς η καινοτομία αποτελεί ζητούμενο.
- Η προώθηση της επιχειρηματικότητας. Οι επιχειρήσεις είναι οι ζωντανοί πόροι της οικονομίας της χώρας και η ενθάρρυνση τους μπορεί να αποτελέσει την αρχή για την αλλαγή της ανταγωνιστικότητας της χώρας (Χαλιάσος Μιχάλης, 2013).

Ένα δεύτερο σημείο που κρίνεται απαραίτητη η αλλαγή είναι ο δημόσιος τομέας. Για πολλές δεκαετίες ο δημόσιος τομέας διευρυνόταν με αποτέλεσμα την αύξηση και την επέκταση των δαπανών. Οι μισθοί στο δημόσιο τομέα κατέγραφαν σημαντικές ετήσιες αυξήσεις που είναι φυσικό ότι διόγκωνε και το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας. Είναι πλέον ευρύτερα γνωστό ότι ο δημόσιος τομέας όσο γιγαντώνονται, τόσο επηρέαζε και την ανταγωνιστικότητα της χώρας. Με άλλα λόγια, όσο μεγαλύτερος είναι ο δημόσιος τομέας τόσο μεγαλύτερος είναι και ο αρνητικός ρόλος του στις εξελίξεις της ανταγωνιστικότητας.

Για αυτό το λόγο, είναι σημαντική η δραστική μείωση του δημοσίου τομέα με ανασχεδιασμό του εργατικού δυναμικού για να μπορέσει να καλύψει επαρκώς τις ανάγκες του κράτους αλλά κυρίως, να μπορέσει να είναι παραγωγικό απέναντι στις ανάγκες του πολίτη και της χώρας. Με αυτό τον τρόπο, το δημόσιο θα μπορέσει να είναι μικρότερο και πιο ευέλικτο, αυξάνοντας συνάμα και την παραγωγικότητα της χώρας και επομένως δρώντας θετικά στην ανταγωνιστικότητα.

Επιπλέον, μετά την ένταξη στο ευρώ, η χώρα βίωσε σημαντική οικονομική ανάπτυξη, η οποία όμως δεν προήλθε από την αύξηση της παραγωγικότητας της αλλά κυρίως από τη δυναμική του τομέα παραγωγής μη εμπορεύσιμων αγαθών, όπως την αύξηση των δαπανών του κράτους, τις επενδύσεις σε κατοικίες, τα έργα σε υποδομές και τους ολυμπιακούς αγώνες, κλπ. Το αποτέλεσμα ήταν η αρνητική επιρροή στην ανταγωνιστικότητα, επειδή οι μεταβολές της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας δεν επιδρούν μόνο στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας αλλά και στον τομέα παραγωγής μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών.

Ανακεφαλαιώνοντας, βγαίνει το συμπέρασμα ότι μετά την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας επιδεινώθηκε σημαντικά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, ν' αυξηθεί σημαντικά ο δανεισμός και το δημόσιο χρέος της χώρας, να μειωθεί η δύναμη της Ελληνικής οικονομίας, να μην μπορούν να επιτευχθούν σημαντικοί ρυθμοί

ανάπτυξης της απασχόλησης και να σημειωθεί σημαντική αύξηση του ελλείμματος στις τρέχουσες συναλλαγές.

Από τα παραπάνω λοιπόν, για να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα είναι απαραίτητο ο πληθωρισμός και οι αυξήσεις των μισθών να μην κυμαίνονται υψηλότερα από τους στόχους που ορίζει η ΕΚΤ.

Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητη η περικοπή του δημοσίου τομέα για την συρρίκνωση των δημοσίων δαπανών.

Οι πολιτικές κυβερνήσεις μετά από σειρά ετών λανθασμένων κινήσεων στην παρακολούθηση της οικονομίας, είναι υποχρεωμένες να παρακολουθούν τους δείκτες της οικονομίας και να προβαίνουν σε γενναίες αποφάσεις χωρίς να εγκλωβίζονται στις μικροπολιτικές τους και στον φόβο του πολιτικού κόστους που μετά αναγκάζεται να πληρώσει το σύνολο των Ελλήνων πολιτών.

Τέλος, είναι αναγκαίο να υπογραμμιστεί ότι όταν οι μισθοί ακολουθούν αυξήσεις χαμηλότερες από την αύξηση της παραγωγικότητας τότε επιτυγχάνεται η μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος χωρίς να μειώνονται οι πραγματικοί μισθοί.

Αρα ο προσανατολισμός των αποφάσεων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας πρέπει να είναι στις κινήσεις που είναι απαραίτητες για την αύξηση της παραγωγικότητας της χώρας, προσφέροντας προϊόντα και υπηρεσίες που καλύπτουν τις ανάγκες της εσωτερικής και εξωτερικής αγοράς (Οικονόμου Γεώργιος, 2012).

9.5. Μέτρα για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας

9.5.1. Ενίσχυση για την δημιουργία νέων επιχειρήσεων

- Άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Το άνοιγμα νέων επιχειρήσεων μπορεί να βελτιώσει άμεσα τον δείκτη της ανταγωνιστικότητας της χώρας. Κρίνεται σημαντικό οι νέοι επιχειρηματίες να προέρχονται από ομάδες πληθυσμού που έχουν πληγεί ανεπανόρθωτα από την ανεργία, όπως, οι γυναίκες και οι νέοι.

- Άρση των εμποδίων στην έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να ελαχιστοποιήσουν τις διαδικασίες έναρξης μιας νέας επιχείρησης, καθώς η γραφειοκρατία, η έλλειψη χρηματοδότησης ή και το κόστος έναρξης μιας επιχείρησης μπορεί να αποτελέσει μείον στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

- Ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Όπως προαναφέρθηκε, η καλύτερη εκπαίδευση σε πανεπιστημιακό και τεχνικό επίπεδο μπορεί να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.

9.5.2. Υποστήριξη της ανάπτυξης των υφισταμένων επιχειρήσεων.

- Γραφειοκρατία που εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα στη διοίκηση της επιχείρησης.
- Φορολογία. Η υπερφορολόγηση των επιχειρήσεων δεν βοηθά στην επιβίωση, προώθηση, και ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Το φορολογικό σύστημα οφείλει να είναι δίκαιο απέναντι στις επιχειρήσεις ανάλογα με την πραγματική φοροδοτική τους δυνατότητα.
- Πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Για την ομαλή και σωστή λειτουργία των επιχειρήσεων, κρίνεται απαραίτητη η πρόσβαση σε τραπεζικά κεφάλαια που μπορούν να αποτελέσουν τα κεφάλαια κίνησης για νέες επενδύσεις ή ανάπτυξη δραστηριοτήτων.
- Στήριξη των επιχειρήσεων για την αξιοποίηση των γνώσεων και των νέων ευκαιριών. Οι επιχειρηματίες οφείλουν να έχουν εξωστρεφή προσανατολισμό, να αξιοποιήσουν καλύτερα την εσωτερική αγορά, και να αντιμετωπίζουν καλύτερα την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης.
- Ενδοεταιρική επιχειρηματικότητα και επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων εταιρικών συμμετοχών. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων εταιρικών συμμετοχών αποτελούν αποτελεσματικό μέσο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δυνατοτήτων οι οποίες διαφορετικά θα έμεναν ανεκμετάλλευτες (έρευνα και ανάπτυξη, δίκτυα κλπ) (Μασουράκης, 2014).

Κεφάλαιο 10^ο

Συμπεράσματα

Φτάνοντας στην ολοκλήρωση της πτυχιακής εργασίας, έγιναν κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους η Ελλάδα βρίσκεται σε αυτή την δυσμενή οικονομική κατάσταση τα τελευταία χρόνια. Η οικονομική κατάσταση που βιώνεται σήμερα στην Ελλάδα παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με την οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Αργεντινή το 1983. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι και οι δύο χώρες είχαν κοινά οικονομικά προβλήματα όσο αφορά την διαχείριση του δημόσιου τομέα καθώς και τη διαχείριση του οικονομικού χρέους.

Αρχικά, και οι δύο χώρες αντιμετώπιζαν παραπλήσια προβλήματα στη σωστή δημοσιονομική διαχείριση και στη διόγκωση του δημόσιου χρέους χωρίς όμως να παρουσιάζουν κάποια οικονομική ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, εφήρμοσαν ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και σταθεροποίησης βασισμένο σε μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, το οποίο, αν και αρχικά θεωρήθηκε επιτυχές, αποδείχθηκε δεν βοήθησε για την επίλυση των προβλημάτων. Η μη σωστή διαχείριση των δημοσιονομικών συνεχιζόταν κι ενώ η εφαρμογή διαθρωτικών αλλαγών καθίσταται αναγκαία, οι κυβερνήσεις και των δύο χωρών δεν ήθελαν να αναλάβουν το πολιτικό κόστος.

Αξίζει να σημειωθεί όμως στο σημείο αυτό, πως εκτός από τις ομοιότητες μεταξύ των δύο χωρών υπάρχουν και διαφορές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί με κάθε τρόπο να εμποδίσει την εξάπλωση της Ελληνικής κρίσης, με αποτέλεσμα να υποστηρίζει την Ελλάδα οικονομικά δανείζοντας της όλο και περισσότερα ποσά, ενώ στον αντίποδα για την Αργεντινή δεν υπήρχε Ευρωπαϊκή Ένωση για την χρηματοδότηση. Επιπροσθέτως, η Αργεντινή παρουσιάζει άνοδο της χρηματιστηριακής αξίας των εμπορευμάτων της, γεγονός που την βοήθησε να ανακάμψει δραστικά ο δείκτης του ΑΕΠ, κάτι που δεν αναμένεται να παρατηρηθεί για την Ελλάδα.

Εν τέλη, η Ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι οι πολιτικές της λιτότητας που εφαρμόστηκαν ως συνέπεια των δύο μνημονίων, επέφεραν περισσότερες αρνητικές συνέπειες παρά θετικές. Η άνοδος της ανεργίας από 325.000 ανέργους το 2008 σε 1,4 εκατομμύρια ανέργους το 2013, εκ των οποίων το 65% μακροχρόνια άνεργοι (IOBE), η

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

αύξηση εισοδηματικών ανισοτήτων ενώ ταυτόχρονα το Δημόσιο χρέος παραμένει πολύ υψηλό, συγκαταλέγονται στις αρνητικές συνέπειες.

Για να μπορέσει η Ελλάδα να οδεύσει προς την γρήγορη έξοδο από την κρίση και να επαληθεύσει τις προβλέψεις του ΔΝΤ, της ΕΕ και του ΙΟΒΕ(Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών) για θετικό ρυθμό ανάπτυξης το 2015, είναι σημαντικό να επέλθει άμεσα μία συμφωνία για να αντιστραφούν οι αρνητικές εντυπώσεις και να έλθει και πάλι η αισιοδοξία στη χώρα αλλά και στις διεθνείς αγορές.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Βιβλιογραφία

BBC News, 2012. *AstraZeneca to cut a further 7,300 jobs*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.bbc.com/news/business-16849434>

[Πρόσβαση 3 3 2015].

BBC News, 2012. *Philips Electronics cuts another 2,200 jobs*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.bbc.com/news/business-19554444>

[Πρόσβαση 3 3 2015].

CNN Money, A. T., 2008. *Stocks crushed*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://money.cnn.com/2008/09/29/markets/markets_newyork/

[Πρόσβαση 4 3 2015].

Eurobank Research, Θ. Σ., 2010. Η περίπτωση της Αργεντινής. Αίτια της χρεοκοπίας του 2001 & σύγκριση με Ελλάδα. *Οικονομία & Αγορές*, Τόμος V, Τεύχος 3 Μάιος, pp. 13-14.

European Communities, 2009. *Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses*, Brussels: European Commission.

Europedia, 2011. *Η δημοσιονομική πειθαρχία και το ενιαίο νόμισμα*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/3/2/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

[Πρόσβαση 28 2 2015].

Eurostat, 2015. *Unemployment Statistics*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

[Πρόσβαση 3 3 2015].

Featherstone K.-Kazamias G.-Papadimitriou D., 2001. *The limits of external empowerment: EMU, Technocracy and Reform of the Greek Pension system*. Political Studies Vol.49 Issue 3 επιμ. s.l.:Political Studies Association.

Fox Stuart, 2010. *What were the worst days ever in Wall Street*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.livescience.com/8207-worst-days-wall-street.html>

[Πρόσβαση 4 3 2015].

Gilpin R., 2010. *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού*. 9η επιμ. Αθήνα: Ποιότητα.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Guerrera Francesco, 2008. *Citi to cut 52,000 more jobs*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.ft.com/cms/s/0/05ce27a6-b4b1-11dd-b780-0000779fd18c.html#axzz3TakxGy7d>

[Πρόσβαση 3 3 2015].

Hammes D.-Douglas W., 2006. *Black Gold: The end of Bretton Woods and the Oil price shocks of the 1970s*, s.l.: The Independence Review, IX: 4.

Harper Angela, 2009. *Brisbane Boeing workers to lose jobs*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.brisbanetimes.com.au/news/queensland/brisbane-boeing-workers-to-lose-jobs/2009/03/03/1235842406884.html>

[Πρόσβαση 3 3 2015].

Havemann Joel, 2015. The financial crisis of 2008:Year in Review. *Encyclopædia Britannica Inc.*, 16 3, pp. 1-3.

Henning Dietmar, 2012. *European car industry prepares mass redundancies*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.wsws.org/en/articles/2012/08/auto-a13.html>

[Πρόσβαση 3 3 2015].

Heywood P., 1997. *Political corruption: Problems and Perspectives*. s.l.:Political Studies.

<http://www.thermopilai.org>, 2011. *Η ιστορία της Ελληνικής οικονομίας από το 1821 και μετά*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.thermopilai.org/print/18569>

[Πρόσβαση 20 3 2015].

In.gr, 2015. *Στο 1% κατεβάζει την πρόβλεψη για την ανάπτυξη το 2015 το IOBE*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231401753>

[Πρόσβαση 30 4 2015].

Johnson Sarah, 2009. *Customers "Banking" on Your Working Capital*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://ww2.cfo.com/accounting-tax/2009/03/customers-banking-on-your-working-capital/>

[Πρόσβαση 3 3 2015].

Marmot Mg, B. R., 2009. *How the financial crisis affect health*. London: Department of Epidemiology and Public Health.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

McKinsey & Company, 2011. Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά: Προσδιορίζοντας το νέο Εθνικό Μοντέλο Ανάπτυξης - Σύνοψη. Στο: Αθήνα: McKinsey & Company, pp. 17-18.

Mishkin Frederic S., 1991. Anatomy of a financial crisis. *NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH*, Working Paper No. 3934(NBER WORKING PAPERS SERIES).

Scandinavia, T. G. L. i., 2010. *Ιστορική αναδρομή της οικονομικής κρίσης του 1929*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ellinismossouidias.wordpress.com/2010/04/28/>
[Πρόσβαση 28 2 2015].

Stiglitz JE., 2006. *Making globalization work*. New York : Norton WW & Co.

The Independent, B. T., 2013. *Honda's job cuts spark fears for UK car industry*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.independent.co.uk/news/business/news/hondas-job-cuts-spark-fears-for-uk-car-industry-8448809.html>
[Πρόσβαση 3 3 2015].

The Telegraph, G. R., 2012. *Peugeot Citroen slashes 8,000 jobs ahead of state 'rescue plan'*.
[Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/9394205/Peugeot-Citroen-slashes-8000-jobs-ahead-of-state-rescue-plan.html>
[Πρόσβαση 3 3 2015].

The Telegraph, J. Q., 2014. *Rolls-Royce announces 2,600 job losses as finance chief leaves*.
[Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/11208061/Rolls-Royce-announces-2600-job-losses-as-finance-chief-leaves.html>
[Πρόσβαση 3 3 2015].

Tradermike.gr, 2008. *The worst one-day percentage losses for Dow, S&P 500 and Nasdaq*.
[Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.tradermike.net/2008/09/the_worst_one-day_percentage_losses_for_the_dow_sp_500_and_nasdaq/
[Πρόσβαση 4 3 2015].

Whalen Ch. R., 2008. *The Subprime crisis-Cause, Effect and Consequences*. Policy Brief 2008-PB-04
επιμ. Indiana: Network Financial Institutes .

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

White Sarah, 2012. *Factbox: Banking job cuts near 160,000*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.reuters.com/article/2012/11/16/us-banks-jobs-factbox-idUSBRE8AF0DH20121116>

[Πρόσβαση 3 3 2015].

Αβρανίτης Τάσος, 2013. *Η φοροδιαφυγή απαιτεί μείωση δημοσίων δαπανών*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.europeanbusiness.gr/page.asp?pid=1122>

[Πρόσβαση 28 2 2015].

Βαγιανός Δ.-Βέττας Ν.-Μεγήρ Κ., 2010. *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μια κρίσιμη συγκυρία*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://users.uoi.gr/kammas/Meghir_et_al_2010.pdf

[Πρόσβαση 28 2 2015].

Βάμβουκας Γ.- Στεργίου Δ., 1991. Μισθωτοί, συνταξιούχοι και συνεπείς τα θύματα και φοροφυγάδες οι ευνοηθέντες από την δημοσιονομική πολιτική των τελευταίων ετών. *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 25 4.

Βαρβιτσιώτη Ελένη, 2014. *"Πρωταθλήτρια" της ΕΕ στη διαφθορά η Ελλάδα*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/751956/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/prwta8lhtria-ths-eyrwrpaikh8-enwsh8-sth-diaf8ora-h-ellada>

[Πρόσβαση 20 3 2015].

Βιλιάρδος Βασίλης, 2010. *Η χρεοκοπία της Αργεντινής: Ιστορικά στοιχεία*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/11862.html>

[Πρόσβαση 20 3 2015].

Βιλιάρδος Βασίλης, 2014. *Η πτώχευση της Αργεντινής*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.analyst.gr/2014/05/24/9150/2/>

[Πρόσβαση 20 3 2015].

Γενική Διεύθυνση Οικονομικών & Νομισματικών Υποθέσεων, 2010. *Το πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.minfin.gr/sites/default/files/ocp61_el.pdf

[Πρόσβαση 16 3 2015].

Γκαργκάνας Νικόλαος, 2003. *Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Γκαργκάνας Νικόλαος, 2004. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Γκαργκάνας Νικόλαος, 2004. Νομισματική Πολιτική, Ενδιάμεση Έκθεση, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Γκαργκάνας Νικόλαος, 2005. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Γκαργκάνας Νικόλαος, 2006. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Γκαργκάνας Νικόλαος, 2007. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Γκαργκάνας Νικόλαος, 2008. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Γκούβας Χαράλαμπος, 2006. Ιστορία της Ελληνικής Οικονομίας. Πρέβεζα: Τοπική Φωνή Πρέβεζας.

Εκδοτική Αθηνών, 1996. Η Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, 2014. Labour Force Survey 4th quarter 2014. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5761237/CH_07_2012-EN.PDF/02e00dc1-f2e2-4213-9f82-e415684bc24c?version=1.0

[Πρόσβαση 16 3 2015].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014. Αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης. [Ηλεκτρονικό]

Available at:

http://ec.europa.eu/economy_finance/explained/the_financial_and_economic_crisis/responding_to_the_financial_crisis/index_el.htm

[Πρόσβαση 3 3 2015].

Ηλιαδάκης Τάσος, 2009. Το δημόσιο χρέος του ελληνικού κράτους από το 1824 έως τα σήμερα: Ένα σύντομο ιστορικό. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://erodotos.wordpress.com/2010/11/26/>

[Πρόσβαση 2 3 2015].

Ηλιαδάκης Τάσος, 2011. Ο εξωτερικός δανεισμός στη γέννηση και εξέλιξη του νεο Ελληνικού κράτους 1824-2009. Αθήνα: Μπατσιούλας.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Ημερησία, 2010. *Πως πτώχευσε η Αργεντινή*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=28469177>

[Πρόσβαση 20 3 2015].

Ημερησία, 2010. *Πως πτώχευσε η Αργεντινή*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=28469177>

[Πρόσβαση 28 2 2015].

Θεοδοσίου Ιωάννης, Κ., 2015. *Γιατί η πολιτική λιτότητας δεν σώζει την οικονομία*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/806704/opinion/epikairothta/politikh/giati-h-politikh-litothtas-den-swzei-thn-oikonomia>

[Πρόσβαση 29 3 2015].

Καθημερινή, 2015. *Πλεόνασμα 1,6 δισ. στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/804552/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/pleonasma-16-dis-sto-isozygio-trexoyswn-synallagwn>

[Πρόσβαση 27 2 2015].

Κοντούλης Διονύσιος, 2013. *Οι σημαντικότερες κρίσεις χρέους παγκοσμίως*. Πειραιάς:

Πανεπιστήμιο Πειραιώς Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων .

Κότιος Α.-Παυλίδης Γ., 2011. *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις*. Αθήνα: Rosili.

Κουτράκος Κ.-Κατσίλης Δ., 2013. *Εργασιακές σχέσεις και οικονομική κρίση*. Αθήνα: ΤΕΙ Πειραιά - Σχολή Διοίκησης και οικονομίας.

Κουφάρης Γιώργος, 2010. *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*.

Περιοδικό Χρήμα, Issue Ιανουαριος - Φεβρουάριος.

Λαζαρέτου Σ.- Σ. Μπρισίμης, 2001. *Δημοσιονομικοί Κανόνες και σταθεροποιητική πολιτική στη ζώνη του Ευρώ*. *Οικονομικό Δελτίο* , Ιούλιος, pp. 6-20.

Λαπαβίτσας Κ., 2011. *Θα ανακάμψουμε με στάση πληρωμών και με το οικονομικό σοκ από τη δραχμή*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=432189>

[Πρόσβαση 16 3 2015].

Μαντζούφος Παναγιώτης, 2011. *Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.constitutionalism.gr/site/2154-o-logos-peri-diaftoras-kai-i-poiniki-eytyni->

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

twm-γρ/#_ftnref11

[Πρόσβαση 2 3 2015].

Μαραβέγιας Ναπολέων, 2011. *Η διόγκωση του δημόσιου τομέα*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=292004>

[Πρόσβαση 20 3 2015].

Μαρίνος Διονύσιος, 2015. *Γιατί οι Έλληνες αρνούνται να πληρώσουν τους φόρους τους [γραφήματα]*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.iefimerida.gr/news/193412/ws-journal-giati-oi-ellines-arnoyntai-na-plirosoyn-toys-foroys-toys-grafimata#ixzz3TXRg8bga>

[Πρόσβαση 2 3 2015].

Μαρξ Καρλ, 1982. *Θεωρίες για την υπεραξία*. Μερως 2ο επιμ. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Μασουράκης Μιχάλης, 2014. *Ανταγωνιστικότητα και Εξωστρέφεια : Προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη*. Αθήνα: Alpha Bank.

Μαυρομάτη Άννα, 2014. *Η διαφθορά στην Ε.Ε. και η περίπτωση της Ελλάδας*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.e-edc.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=182:h-&catid=1:latest-news&Itemid=18

[Πρόσβαση 20 3 2015].

Μελάς Κ., 2011. *Οι σύγχρονες κρίσεις του Παγκόσμιου Χρηματοπιστωτικού Συστήματος 1974-2008*.

Αθήνα: Λιβάνη.

Μηλιός Γ., Δ. Δ. Ο. Γ., 2005. *Η θεωρία του Μαρξ για τον καπιταλισμό : Πλευρές μιας θεωρητικής και πολιτικής ρήξης*. Αθήνα: Νήσος.

Μιχοπούλου Στέλλα, 2014. *Κρίση χρέους, δημοσιονομική λιτότητα και οικονομική κρίση στην Ευρωζώνη*, Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Μουσαφίρης Χρήστος, 2008. *Η Διατηρησιμότητα των Δημοσίων Οικονομικών στην Ελλάδα*. Αθήνα:

Πάντειο Πανεπιστήμιο: Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης .

Μπακατσιάκος Γιώργος, 2010. *Παγκόσμια Οικονομική Κρίση, Ευρωπαϊκή Ένωση & Ελλάδα*. s.l.:s.n.

Μπιμπλή Μαρία, 2014. *Οι επιπτώσεις της Ελληνικής οικονομικής κρίσης στον κλάδο της φαρμακοβιομηχανίας*. Πειραιάς : Πανεπιστήμιο Πειραιώς - Τμήμα οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων .

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Νίκας Σωτήρης, 2015. "Κούρεψε" τις προβλέψεις η Κομισιόν για ανάπτυξη και πλεόνασμα το 2015. *Καθημερινή*.

Ξένος Α., 2015. *Το ελληνικό χρέος και η ιστορία του*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.cna.gr/stories/to-elliniko-xreos-kai-i-istoria-tou/>
[Πρόσβαση 23 2015].

ΟΑΣΑ, 2012. *Country statistical profile: Greece 2011-2012*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.oecd-ilibrary.org/preview/sites/csp-grc-table-2011-1-en/index.html;jsessionid=48qd280r1t13.epsilon?webPreview=true>
[Πρόσβαση 16 3 2015].

Οικονόμου Γεώργιος, 2012. *Η Ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής Οικονομίας και η εξάρτηση της από την ακολουθούμενη πολιτική και τις εξελίξεις των οικονομιών των χωρών στη Νομισματική Ένωση*. Αθήνα: s.n.

Οικονόμου Μιχ., 1873. *Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*. Αθήνα: Παπαλεξανδρής Θ. .

Παγουλάτος Γιώργος, 2010. *Τα στάδια της κρίσης*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.kathimerini.gr/718438/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/tastadia-ths-krishs>
[Πρόσβαση 27 2 2015].

Παπαδήμος Λουκάς, 2001. *Έκθεση του Διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Παπαδήμος Λουκάς, 2002. *Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Παπαδόπουλος Δ.-Λουλούδης Λ., 2002. *Η σιωπή των πολιτών, περί τις κοινωνικής ανοχής των δικτύων διαπλοκής στην Ελλάδα (1989-2000)*. Αθήνα: s.n.

Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντίνος, n.d. *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*. Αθήνα: Εκδόσεις ΟΞΥ.

Παπαστάμου Α., 2011. *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις*. Αθήνα: Έναστρον.

Πέτσας Στυλιανός, 2009. *Παγκόσμια οικονομική κρίση: Οι αιτίες και η αντιμετώπισή της*. Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής .

Πίνη Μαίρη, 2011. *Φαύλος κύκλος δανείων και κακοδιαχείρισης. Ελευθεροτυπία*.

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Προβόπουλος Γεώργιος, 2010. *Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πρώτο Θέμα, 2015. *Κομισιόν: Ανάπτυξη 2,5% στην Ελλάδα «βλέπει» για το 2015 η Κομισιόν, αλλά...* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.protothema.gr/economy/article/448936/komision-anaptuxi-25-stin-ellada-vlepei-gia-to-2015-i-komision-alla/>

[Πρόσβαση 30 4 2015].

Ράπανος Β.-Καπλάνογλου Γ.-Rosen H.-Gayer T., 2009. *Δημόσια Οικονομική / Τόμος 1ος, Σύγχρονη θεωρία και Ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Κριτική.

Ραφαηλίδης Βασίλης, 2010. *Η κωμικοτραγική ιστορία του ΝεοΕλληνικού κράτους 1830-1974*. Αθήνα : Εκδόσεις του Εικοτού Πρώτου.

Ρουμελιώτης Π., 2002. *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*. Αθήνα: Λιβάνη.

Σπηλιάδης Νικόλαος, 1862. *Απομνημονεύματα / Συνταχθέντα υπό του Ν. Σπηλιάδου διά να χρησιμεύσωσιν εις την Νέαν Ελληνικήν Ιστορίαν..* Αθήνα : Φιλαδελφεύς, Χ. Ν.,.

Σπηλιόπουλος Σπήλιος, 2012. *Οι μεγάλες οικονομικές κρίσεις στην Αργεντινή και στην Λετονία. Διδάγματα για την Ελλάδα*. Πειραιάς : ΠαΠει:Τμήμα Χρηματοοικονομικής & Τραπεζικής Διοικητικής.

Στατιστική Υπηρεσία, 2013. *Europe in figures - Eurostat yearbook 2012*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5761237/CH_07_2012-EN.PDF/02e00dc1-f2e2-4213-9f82-e415684bc24c?version=1.0

[Πρόσβαση 16 3 2015].

Σφακιανάκης Μ.Κ., 1998. *Διοικητική κρίσεων*. Αθήνα: Έλλην.

Ταμουραντζής Ασημάκης, 2012. *Ο ρόλος του Διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος & οι επιπτώσεις στην Παγκόσμια οικονομία*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Τάτσος Ν., 1994 . *Τα δημόσια οικονομικά στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδοτικές Επιχειρήσεις "Το Οικονομικό".

Τειρεσία, 2015. *Εισαγωγές ακάλυπτων επιταγών έτους 2015*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.tiresias.gr/statistics/index.html>

[Πρόσβαση 16 3 2015].

Δημόσιο Χρέος & Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Το Χρήμα, 2015. *Θετικό μήνυμα από ΔΝΤ για την ανάπτυξη στην Ελλάδα*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.toxrima.gr/thetiko-minyma-apo-dnt-gia-tin-anaptyksi/>

[Πρόσβαση 30 4 2015].

Τράπεζα της Ελλάδος, 2013. *Το χρονικό της κρίσης 2008-2013*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος .

Υπουργείο Οικονομικών, 2012. *Μνημόνιο Συνεννόησης στις συγκεκριμένες προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.minfin.gr/sites/default/files/2012-03>

[Πρόσβαση 16 3 2015].

Χαλιάσος Μιχάλης, 2013. Μειώσεις μισθών και ανταγωνιστικότητα. *Το Βήμα*, p. 15.

Χαρδούβελης Α. Γ., 2008. *Διεθνής χρηματοοικονομική κρίση 2007 & Οικονομικές επιπτώσεις*, Αθήνα: Ομιλία στο Κ.Ε.Π.Π..

Χαρδούβελης Γ.Α., 2009. Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας. Στο: *Η κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές*. Αθήνα: Eurobank EFG Economic Research, pp. 19-43.

Χατζηαποστόλης - Μαντάλης Γιώργος, 2010. *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις*. Ηράκλειο: ΤΕΙ Κρήτης Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας.

Χρυσογόνου Κ., 2009. *Η ιδιωτική δημοκρατία, από τις πολιτικές δυναστείες στην κλεπτοκρατία*.

Αθήνα: Επίκεντρο.